

Lauri Nissisen muistelmat v. 1987

1. Lapsuus
2. Osuustoimintaa Rutakolla - osuusmeijeri, osuuskassa, osuuskauppa, puinti- ja myllyosuuskunta
3. Suojeluskunnan perustaminen
4. Vuoden 1918 kapina
5. Nälkävuodet
6. Heinän- ja elonkorjuu, puintiaika
7. Talonmiehenä apteekkari Kaarlo Walleniuksella
8. Apteekkari ostaa auton, ajokortin saaminen, matka Walleniusten sukkokokoukseen littiin
9. Pappilan rakentaminen Sonkajärvelle
10. Tohtorin talon rakentaminen, Herkkola
11. Kuoroharrastus, näytelmät Sonkalinnassa ym.
12. Vuosi 1932 ja siirtyminen Walleniukselta TVH:n töihin
13. Tyttö Kiuruvedeltä
14. Kihlaus ja häät, tietöihin Kiuruvedelle
15. Takaisin Sonkajärvelle asumaan
16. Jumisen tien peruskorjaustöihin, onnettomuus työmaalla
17. Pappilan hiekkahaudalla valettiin rumpurenkaita, autot tulevat työmaille
18. Oman kahvilan perustaminen Rutakolle
19. Ensimmäiset yrittäjät, Martta ja Lauri Nissinen Sonkajärvellä
20. Kevät 1939 ja ensimmäinen auto Ford
21. Uttiin kertausharjoituksiin - talvisota alkaa
22. Talvisota - venäläisten sotavankien leiri, keittiö- ja muonitustyöt
23. Sotavanki Ivanoff
24. Rintamalta kotiuttaminen
25. Jatkosotaan tienhoitokomppaniaan Saunajärvelle
26. Äidin kuolema ja hautajaiset
27. Rintamalle takaisin - Omelian motti - Repolan sotasairaalassa, toipumislomalla kotona
28. Lieksaan bensa-asemanhoitajaksi
29. Jouluruokailu rintamaoloissa
30. Ilmeen kylällä maatilaa katsomassa, huutokauppa Sonkajärvellä ja perheen majanmuutto lähelle rajaa
31. Kolme kuukautta Karjalassa ja takaisin Sonkajärvelle
32. Saksalaisten lähtö Lieksasta - sodan päättyminen

33. Suojeluskuntien lakkauttaminen - Sonkalinnan omaisuuden siirrot
34. Maanlunastuslautakunnan toiminta Sonkajärvellä, "maannälkä", siirtoväen asuttaminen, auto takaisin armeijalta
35. Uuden kodin piirustukset, talon rakentamisvaiheet
36. Uuden talon kamarit vuokrataan nimismiehen toimistotiloiksi
37. Asutustoimistolle huone yläkertaan
38. Tanskalainen raivausryhmä sijoitettiin Rutakon koululle
39. Suuri ryhmä tarkastajia Helsingistä Sonkajärvelle
40. Perustamispalkkio tilalle
41. Uuden navetan rakentaminen
42. Toimintaa Maalaisliitossa ja Maamiesseurassa
43. Maalaisliiton järjestysmieskurssille Helsinkiin - Pekka Silvola, Korsimo, Johannes ja Kaarina Virolainen, Vennamo
44. Lisämaan osto Pyöreenjoelta
45. Vuosi 1954 - traktorin ja sahan osto
46. Pientalonpoikien toiminta alkaa Sonkajärvellä
47. Asutuslautakunnan puheenjohtajaksi
48. Pakkokuutokauppoja seuraamassa asutuslautakunnan puheenjohtajana
49. Rakentaminen painottuu kirkon puoleiseen päähän
50. Meklarina Aittokoskella
51. Sonkajärven kunta perustaa kutomon
52. Tulipalo, joka vauhditti paloaseman kaluston hankintaa ja kuntoa hitaasta alusta eteenpäin
53. Rakentaminen kunnassa jatkuu - Sonkajärven yhteislyseo 1969
54. 80-vuotisjuhla 2.1.1986

Lapsuus

Elettiin Rutakolla vuotta 1906. Siihen aikaan oli elämä ankeaa. Maantien varressa, Sirviön talon kohalla, oli ollut mökki, jossa asui suutari Kervinen. Siinä vanhempani asuivat loisina. Eräänä tammikuisena iltana oli äitini nähnyt Puomilan saunan lämpiävän. Hän oli kysynyt, että jos hän tarvitsee mennä sinne myöhemmällä, niin saako mennä. Olivat luvanneet. Äiti oli lähtenyt tammikuun toisen päivän iltana sinne saunalle. Lähtiessään sanonut isälle, että tule käymään jonkun ajan perästä saunalla. Äiti oli mennyt sinne ja pikkuinen tuiju oli palanut saunan lasilla. Isä oli tullut sinne jonkun ajan perästä ja joutui minua pesemään. Tällainen oli senaikainen synnytyslaitos, ei sen parempia ollut. Äiti sanoi sanoneensa isälle, että hän ei uskalla tätä poikaa antaa sinun vietäväksi, vaan sinun on haettava suutarin emäntä Auroora poikaa hakemaan. Niin oli tapahtunut. Minut oli kannettu Puomilan saunasta suutari Kervisen mökkiin. Isä oli räätäli ja äitini oli ompelija ja työtä riitti sinä aikana, koska silloin ei ollut liikkeissä mitään valmiita vaatteita myytävänä. Rutakon kylällä ei vielä ollut yhtään oikeata kauppaa. Siinä oli eletty ja oltu joku vuosi. Sirviön talon paikalla oli iso savupirtti. Se oli ns. Ison Inganmäen, siis Sirviöiden, savupirtti, jossa he kävivät aina työaikana, koska heidän peltojaan oli siinä ympäristössä. Savupirtissä asui kolmet vuokralaiset. Siinä oli vanha pariskunta, Kaisa Vatanen miehensä kanssa ja sitten oli yksinäinen, vanha mummo, Anni Karjalainen ja minun vanhempani. En muista tästä ajasta mitään, mutta äitini kertoili minulle monta kertaa minkälaista elämä oli siihen aikaan tuollaisessa savupirtissä.

Uuni lämmitettiin talvella joka päivä ja hiilet veettiin hiilokseen uunin eteen, jossa ne sitten koko päivän olivat keittotulina. Siinä hän keitettiin kaikki ruoat ja kahvi. Kahvi oli siihen aikaan ylellisyystavaraa, jota ei monestikaan voitu keittää. Kesän aikana ei voinut keittää huoneissa, koska ei ollut uunia lämmitetty eikä ollut hiillosta. Rakennuksen päähän oli kaivettu melko iso hauta, jossa kulki riuku poikkipäin. Siinä riippui hahlat, jossa keitettiin. Kun tuli laitettiin, niin hahlassa laskettiin keittoastia tulen ulottuville. Näin tapahtui kesäaikaan ruokien laitto ja kahvin keitto.

Isä kuoli 1909. En muista hänen kuolemaansa paljoakaan, mutta äidin kertoman mukaan olin leikkinyt lattialla yksinäni ja askarrellut jotakin. Yhtäkkiä olin mennyt isäni sängyn viereen ja käistä pittäen heittänyt hänelle hyvästit. Silloin äiti oli arvannut, että nyt ei ole lähtö kaukana ja niin isä oli nukkunut sinä päivänä pois. Suru oli vallannut talonväen. Meitä lapsia oli jo pois maailmalla, sillä minä olin kahdestoista siinä heidän perheessään. Vanhemmat lapset olivat jo

lähteneet maailmalle leipäänsä etsimään, mikä lastenhoitajina, mikä mitenkin taloissa töissä. Se oli ikävää aikaa. Jotenkin alan muistaa sen. Varattomat eivät hautajaisia pitäneet. Talolliset pitivät varojensa mukaan, mutta kun äidillä ei ollut varaa hautajaisia pitää. En tiedä mitenkä on arkku haettu, mistä se on haettu ja kuka sen on tehnyt. Arkkuja ei ollut myytävänä siihen aikaan. Silläkin kylällä oli joitakin sen taion omaavia, jotka tekivät ruumisarkkuja. Ainoa hämärä kuva on siitä, kun lähettiin isää viemään hautaan. Inganmäessä oli hyviä hevosia. Sieltä tuli semmonen tumma raudikko-ori, joka oli lavakärrien eessä. Siihen arkku nostettiin ja me äidin kanssa ajettiin perässä Rönkkölästä haetulla mustalla ketkaselällä hevosella. Me istuttiin, kiesikärreissä kirkolle, jossa tuo hautaus toimitettiin. Rutakolla ei ollut vielä kirkkoa, koska se valmistui vasta 1910. Rukoushuone oli ja siinä rukoushuoneen pihalle nostettiin kaksi mustaa jakkaraa ja arkku asetettiin päälle. Lukkarin virkaa toimittava henkilö ja pappi astuivat arkun eteen yleisön vastapäätä. Hauvankaivaja oli vähän etenpäinä etupuolella pidellen pientä lapiota, jolla pappi siunasi ruumiin hautaan. Lukkari alkoi veisata. Veisas jonkun aikaa ja toiset kuunteli paljain päin. Sitten pappi kääntyi hautausmaalle päin ja hauvankaivaja läksi edellä neuvomaan missä hauta on. Ruumis kannettiin sinne hautaan. Se on hyvin hämärä muisto minulla, mutta kumminkin tahdon sitä aina joskus muistella.

Suutari Kervisen talon kohalla, toisella puolen tietä, oli rakennus. Se oli Reittu Sirviön omistama talo. Siihen oli siirrytty sitten asumaan. En tiedä minkä takia savupirtistä lähdettiin pois. Siinä oli asuttu sitten vuoteen 1912 syksyyn asti. Mutta sitten tuli lialmen takaa joku leipuri Sonkajärvelle, jolle piti saaha asunto. Meidät häädettiin tammikuussa äidin kanssa pois.

Siihen aikaan oli isommissa taloissa useita veljeksiä ja niillä oli perheet, joten niihin ei ollut tilaisuus mennä, koska oli omaa perhettä niin paljon. Äiti etsi asuntoa ja viimein sai Ala-Rönkkölästä saunan, savusaunan, johonka muutettiin. Ala-Rönkkölässä oli kolme veljestä: Jussi-niminen, sitten oli Samppa, joilla molemmilla oli emännät ja lapsia. Sitten oli vanhempi mies, Tuomas. Hän oli yksinäinen. Rutakolla oli kansakoulunopettaja Kirsti Rönkkö. Hänet Tuomas otti vaimokseen ja siirtyi koululle opettajan huoneistoon asumaan.

Äiti ei voinut ommella sauna-asukkaana ollessa oikeastaan mitään. Hän kävi aina päivisin ompelemassa talon puolen pirtissä. Eihän kankaita voinut levitellä eikä ommella siellä savusaunassa.

Äiti ei osannut kirjoittaa. Vanhin veljeni, Kalle, oli mennyt Viipuriin. Setä oli siellä ja oli vienyt Kallen jo nuorena sinne Viipuriin ja käyttänyt hänellä kauppakoulun. Hän oli ollut juoksupoikana lialmessa parissakin liikkeessä aikaisemmin, joten häntä halutti kaite kauppa-alalle. Viipurin

kauppakoulun käytyään hän oli päässyt isoon liikkeeseen konttoristiksi. Äiti oli kirjoittanut jollakin sinne kirjeen, että me asutaan Laurin kanssa saunassa, savusaunassa. Ei ole meillä muuta asuntoa tällä hetkellä. Tuon kuultuaan veljeni oli lähtenyt lomalle Sonkajärvelle. Meijerin likellä asui Heikki ja Augusta Koistinen. Heiltä Kalle sai vuokrattua pienen huoneenalan, johonka oli tarkoitus rakentaa mökki. Vuokrakirja on kirjoitettu 1912.

Lehmilahella asui Eero Kärkkäinen, ison talon isäntä. He olivat hyviä ystäviä äidilleni. Isäntä lahjoitti lamponavetan, josta mökki sitten kyhättiin. Se oli parempi kuin sisäänlämpiävä pirtti tai sauna. Oli vuosi 1913 kun siihen mökkiin äidin kanssa muututtiin. En osaa kuvailla sitä iloa ja sitä riemua mikä meillä oli, koska oli uusi mökki ja oma. Oli kolme akkunaa, oli uloslämpivä uuni, oli hella, oli laudanpinnoista tehty porstua. Sen kupeessa oli jonkunlainen ruokakomero tai joutilaiden vaatteiden säilytyspaikka. Mitään ei paljon ollut siihen aikaan. Oli mukavaa siinä rueta jatkamaan elämäntaivalta. Ompelukone tuotiin ja äiti näki hyvin ommella ja tehdä hanketöitä. Lähellä oli nuoria poikia ja tyttöjä, joihinka kanssa sopi mukavasti leikkiä ja tehdä tuttavuutta.

Olin maistanut pettuleipää ja olin kerran ollut yhdessä mökissä käymässä, kun näin, miten lapset paitasillaan lattialla leikkivät ja nakertivat pettuleipää. Se oli ikävää aikaa. Kulkumiehiä kulki, kun ei ollut työtä. Meijän mökin kautta kulki polku naapurikylälle. Kerran olimme siellä äidin kanssa puita hakkaamassa iltasilla, kun joku mies asteli polkua pitkin ja pysähtyi. Sanoi äidille: "Eikö ois mummolla leipää yhtään, en ole koko päivänä syönyt enkä saanut mittään." Äiti sanoi: "Eihän sitä meikäläisissä paikoissa paljon ole." Se mies lähti kävelemään siitä, kun äiti sanoi: "Tuollahan ne isommissa taloissa voipi antaa, siellä sitä on." Niin se hyvin vaisusti sanoi, että eihän ne hänelle leipää anna. En tiedä mikä lie ollut, mutta minua rupes itkettämään. Äiti kysyi, mitä minä itken. Sanoin, että tunnustaa niin ikävälle kun tuo mies ei ole koko päivänä syönyt ja ei meilläkään antamista ole. Äiti sanoi että on siellä komerossa ns. kahverissa leipäkannikka vielä. Ota se ja juoksuta perään. Niin minä otin sen kannikan ja juoksin miehen perään. Olin hyvin rauhallinen ja iloinen omasta mielestäni, että minäkin olen voinut jotakin tehdä nälkäiselle miehelle ja auttaa häntä.

Tämmöistä oli elämä niin kauan kun joutui korjuuaika ja saatiin viljaa. Tarkastusmiehet kulki talosta taloon nälkäaikana ja syynäsivät taloja, minkä verran heillä on viljaa ja kaikki ylijäämä piti luovuttaa kauppaliikkeeseen kortilla jaettavaksi. Talaiset kyllä panivat piiloonkin omaa tarvetta varten jyviä, jotka joskus pilaantuivatkin siellä, mutta siitä huolimatta oli se parempaa kuin pettuleipä.

Minä olin köyhän perheen lapsi. Vanhuksia, ja lapsia, joilla ei ollut isää eikä äitiä, kunta möi huutokaupalla huutolaisiksi. Huutokaupalla möivät vuoden alussa. Minä muistan erään jouluaattopäivän. Nantti Rönkkö oli meillä siinä päivällä minun kanssa leikkimässä. Se oli vuotta vanhempi kuin minä, mutta se oli huutolainen, ei ollut isää eikä äitiä. Pirtissä keskusteltiin ja leikittiin omia leikkejä. Se läksi pois siitä. Minä läksin ulos Nantin mukana vähän matkaa. Kysyin Nantilta että minne sinä mänet jouluksi. Hän sanoi, että ei ole oikein tietoa mihin hän mänee. Hän ei ollut oikein tyytyväinen siihen taloon, mihin hänet oli huutolaiseksi huudettu. Monet kohtelivat niitä huonommin kuin omia lapsia. Minä erosin Nantista ja läksin kävelemään pois päin. Menin pirttiin ja itkin. Äiti sanoi, että mitä vasten sinä itket, ette kait työ rielleet. Minä sanoin, että ei toki, ei myö rielly. Minkästähen sitten. "Nantti sanoi että hän ei tiedä minne hän jouluksi menee, niin se itkettää minua." "Juokse joutuin perään ja sano että tulee meille, täällä kerta sopii olemaan!" Voi että minä juoksin. Tavotin ja sanoin että lähe meille jouluksi.

Haettiin joulukuusi metästä ja meillä oli hirveän paljon koristeita. Riisipuuroa syötiin ja rusinasoppaa. Siihen aikaan ei riisipuuroa ja rusinasoppaa monessa talossa syöty, se oli harvinaista. Se oli vaan juhlapäivinä, ja sitten hautaisissa ja häissä. Aikaisemmin oli raakaa kahvia; sitä ei oltu paahdettu. Minäkin kävin aina kaupasta ostamassa neljänneskilon raakaa kahvia ja sokeria siihen sekkaan. Sokeria oli kymmenen ja viiden kilon toppia. Kaupassa oli iso laatikko tiskin alla, jonka aina vetäsivät ja siihen panivat sen topan ja sitten oli semmonen leveäteräinen kirves, jolla lyötiin siitä aina pala.

Osuustoimintaa Rutakolla - osuusmeijeri, osuuskassa, osuuskauppa, puinti- ja myllyosuuskunta

Osuusmeijeri

Vuonna 1898 oli perustettu osuusmeijeri, Rutakon Osuusmeijeri, jonnekka kerma tuotiin; ei maitona tuotukaan. Siellä rinteen alapuolella oli rakennus, jossa toisessa päässä oli meijerskan huoneisto, kamari ja keittiö, keskiosassa oli isompi huone, jossa pystyi nuo kermat kirnuamaan. Toisessa päässä rakennusta oli isännöitsijän huoneet, jos isännöitsijöitä alkoi tulla. Minun vanhempi siskoni oli siellä meijerskan apulaisena. Ensimmäinen meijerska oli Anni Leskinen. Lapinkosken Paavo Koistinen kermoja tuessaan huomasi, että tuo ois mukava talonemäntänä ja hän meni sen Anni Leskisen kanssa naimisiin. Anni pääsi Lapinkoskelle emännäksi. Sen jälkeen tuli meijerille meijerska Selma Varis. Sitten hänen siskonsa Eevi Varis tuli toverikseen. Nämä työskentelivät meijerillä jonkun aikaa ja siskoni oli siellä apulaisenaan.

Oli outoa katsoa voin valmistusta. Siellä oli iso kirnu, jota miesvoimalla pyöritettiin. Hynynen pyöritti kirkua ja kerma kirkuttiin voiksi. Tuo valmis suolattu voi survottiin puuritteleihin. Iisalmesta kävi eräs Korolainen, joka oli ammattilainen rittelintekoalalla. Hänellä oli puristin, johonka nuo tammiset valmiit lauat puristettiin. Tynnöri oli keskeltä leveämpi ja päistä kapeampi. Vöiritteli puhdistettiin hyvästi sisältä ja höyrytettiin ja sitten laitettiin siihen voipaperi. Olin kaikkea mukana seuraamassa. Tuohon tynnöriin voi survottiin pitkävartisella pulikalla, että se mäni tiiviiksi. Kansilauta oli valmis, se painettiin sitten päälle ja näin oli taas ritteli voita saatu. Sitten tuli isännöitsijäksi Selma Variksen jälkeen Antti Poutiainen ja hänen aikanaan rupesivat rakentamaan uutta meijeriä rinteen päälle, jossa se vieläkin on.

Osuuskauppa

Perustettiin osuuskauppa. Siinä oli metsämaata 20 hehtaaria lopulleen. Osuuskauppa osti tämän koko tilan ja niin alkoi osuuskauppatoiminta pyöriä. Ensimmäinen kaupanhoitaja oli Juosu Tuovinen. Hän oli käynyt kauppakouluja, jotta hän pystyi kaupan hoitamaan. Hän oli Harvan kylältä ison talon, Tuovilan veljeksiä. Hän oli siinä kaupanhoitajana jonkun aikaa, mutta näki, että yksityinen kauppias pärjää, kun rahaa tulee. Ja niinpä hän erosi Osuuskaupan johtajuudesta pois. Osti itselleen meijerin yläpuolelta tontin. Rakenti siihen talon ja perusti

yksityiskaupan. Niin oli kaksi kauppaa jo kylälle tullut. Rutakon kirkonpuoleinen päähän oli ihan kaupaton ja lisäksi Kumpulainen rakenti sitten siihen Rönkkölän ja Puomilan välille talon ja perusti yksityiskaupan. Ainoa ensimmäinen kauppias kait oli 1847 minun ukki, joka oli räätälintyönsä ohella harrastanut kauppaliikettä ja saanut siitä Rönkkölän pellostä tontin viideksi vuodeksi vuokrattua. Silloin ei ollut vielä Sonkajärven nimeä mainittu, koska Rutakon kylä ja kaikki täällä olijat kuuluivat Iisalmen kuntaan. Sonkajärvi muodostui, kun Iisalmen kunnasta tämä Rutakon seutukunta erotettiin pois.

Osuuskassa

Kylä alkoi kehittyä vähitellen. Osuuskassakin perustettiin ja Osuuskauppa rakennutti maantielle päin siihen vinkkeliin vähän isomman huoneen, jossa Osuuspankki aloitti toimintansa. Se ei kait ollut hyvin suurta alussa, sillä eihän ihmiset uskaltaneet paljon rahojaan viedä toisen taakse, kun rahalaitosta ei meidän kylällä vielä ollut. Ensimmäinen kassanhoitaja oli opettaja Paavo Ruotsalainen oman toimensa ohella. Se kait oli auki vain osan päivästä, eikä niin kuin aamusta iltaan, niin kuin tavallisesti. Kun Osuuskassa sai rakennuksen valmiiksi, niin siinä oli yksi ylimääräinen huone, jota ei kassanjohtaja tarvinnut asunnokseen. Sen Osuuskauppa vuokrasi ja laittoi siihen myymälän. Myymälän hoitoon tuli eräs talon isäntä, joka oli myös ollut Osuuskaupalla apulaisena. Hän oli Lassi Huttunen. Hyvin mukava mies, josta kansa ja kyläläiset tykkäsivät. Tällä tavalla liike-elämä kehittyi tähän kirkonpuoleiseenkin päähän. Täällä oli siihen aikaan hyviä rakennusmaita, siihen nähden kun tuon meijerin puoleisessa päässä. Siellä oli vaan peltoja, joita talolliset viljelivät. Pisteaijat kiertivät ympäri kylän kahen puolen. Se oli sen takia, että karja laijunnettiin ulkolaitumilla metsälaitumilla ja kun niitä tietä myöten kuljetettiin sinne, eivät päässeet tuonne viljapelloille karkaamaan. Siitä on joitakin valokuvia otettu, jossa nuo pisteaijat koristivat maantietä.

Puinti -ja myllyosuuskunta

Perustivat vielä yrityksen, puima -ja myllyosuuskunnan. Myllyn rakentivat siihen kanavan varteen Pankkilan pellon alapuolelle, josta tietysti olivat ostaneet tai vuokranneet noin puolen hehtaarin maa-alueen, johonka tuo myllyrustinki laitettiin. Ajanmittaan siihen laitettiin myöskin saha, raamisaha oikein. Siinä oli höyläkone, pärehöylä, jossa höylättiin kattopäreitä. Tällaiset koneet oli hankittu. Ja lokomobiili, joka pyöritti niitä laitteita. Ensimmäinen koneenhoitaja oli Jaakko Hynynen, joka käytti konetta ja myllärinä oli Tuomas Pikkarainen. Talvipuolella ei sahattu, mutta talvella ajoivat puita hevosilla likelle läjiin, josta sitten kesällä sahuun alkaessa siirrettiin sahan paikalle. Talvella ei muuta kuin jauhatettiin niin paljon kuin jauhattamista oli. Ja olihan sitä paljon, koska suurelta alalta ihmiset kävivät myllyssä.

Suojeluskunnan perustaminen

En muista sitä aikaa, milloinka suojeluskunta Rutakolle perustettiin. Sodan pelko oli suuri. Kaupunkeihin ja isompiin kyliin ja kuntiin perustettiin suojeluskuntia. Suojeluskunta osti kiinteistöineen Kasarmi -nimisen talon, jonka omisti Reittu Sirviö. Tietystihän ne olosuhteet olivat ahtaat siinä talossa. Ainoastaan oli yksi huone, jossa pitivät iltamia ja kokoontuivat. Sen takia he kyllästyivät siihen ahtauteen ja rupesivat rakentamaan lähelle omaa suojeluskuntataloa ja niin tekivätkin. Se oli isoalainen rakennus. Siinä oli tarpeelliset huoneet. Oli iso sali ja tilava näyttämö, jossa oli tarkoitus näytellä näytöskappaleita ja muita. Toisessa päässä rakennusta oli suojeluskuntapäällikön asunto, kamari ja keittiö. Sitten oli pitkä eteinen ja siinä oli myös naulakotilat. Oli myös ravintolahuone ja ravintolan keittiö. Ravintolan vieressä oli myös erillinen huone, jossa sai naisväki pukeutua ja majoilla. Vahtimestarin huone oli siellä keittiön toisella puolen ja vahtimestari käytti myös ravintolakeittiötä keittohommiinsa.

Siellä suojeluskuntalaiset harjoittelivat ja olivat vähän peloissaan, niin kuin muutkin kuntalaiset olivat ja koko Suomi. Vaara uhkasi ja kauhujuttuja kierteli etelästä päin suurista kaupungeista ja sellaisista joukkopaikoista, jossa nuo punakaartilaiset ja osa venäläisiä heijän mukanaan oli harjoituksissa ja vähän niin kuin vihaa pitämässä.

Vuoden 1918 kapina

Sitten tuli aika, jolloin syttyi vuoden 1918 kapina. Taloista ja pitäjästä kerättiin aseisiin miehiä ja siellä oli tietysti kovat paikat. Aikasemmin jo meni eräitä oppineimpia miehiä Saksaan opiskelemaan sotataitoa. Sitten kun sota alkoi, tulivat he sieltä komentamaan ja johtamaan Suomen vapaussotaa. Nämä olivat ankeita aikoja.

Rintamalta kuului kauheita asioita, joita lisalmessa ilmestynvä sanomalehti Salmetar toi Sonkajärvellekin. Kuten sanottu, sota jatkui ja sieltä tuli myöskin vankeja. Niinpä tuli Sonkajärvellekin venäläisiä vankeja, joita hevosilla kuljettivat. Siinä oli jono, jopa kymmeniä hevosia, jotka oli manattu vankeja kuljettamaan. Oli talvi ja ne majoittuivat kansakoululle yön seuvuksi. Heitä ei kauvempaa voinut täällä Suomessa elättää, koska ruokaa alkoi olla niukasti. Emännät keittivät hernesoppaa ym. ruokaa, jota sitten vangeille jaettiin. Osuuskaupalla oli kaupanhoitajana livari Rossi. Hänellä oli rouva, joka ymmärsi ja osasi venäjänkieltä. Hänet haettiin kauppaan aina silloin, kun siellä venäläisiä oli vartioineen tupakkaa ostamassa. Suojeluskuntalaiset, joita vielä oli Sonkajärvellä, etteivät kaikki menneet rintamalle, olivat vartiossa. Kivääriä ei heille kaikille riittänyt, mutta toisilla oli haulikoita, mutta ei niitä kait minun tietääkseni tarvittu. Kuleksin iltakauet myöhään niihin keskuuessa ja seurasin heidän elämäänsä. Venäläisillä oli yksi haitarinsoittaja. Sillä oli kaksirivinen haitari. Hän rupesi sillä soittamaan ja keskiluokassa rupesivat tanssimaan. Taisipa siellä olla joitakin suomalaisiakin nuoria miehiä heidän mukana pyörimässä.

Taloista manattiin huomiseks aamuks hevosia, joka talosta, isommista taloista kaksikin hevosta, joilla lähetettiin viemään niitä vankeja Rautavaaralle ja siitä tietysti jatkoivat matkaa rajalle. Sotahan ei ollut loppunut, vaan niin kuin mainitsin, heidän elättämisenä olisi tullut ylivoimaiseksi Suomelle, joten heitä piti kiirehtiä sinne omalle puolelle menemään.

Minäkin muistan tämän toiminnan. Se on jäänyt minun mieleen iäks päiväksi. Mutta Salmetar toi aina hyviäkin uutisia, että nyt on voitettu ne ja ne alueet ja näin Suomi alkoi vähitellen pelastua.

Sitten tuli aika, jolloinka sota loppui. Kävihän osa suomalaisia sotilaita sielläkin rajan takana, mutta heidät ajettiin sieltä pois, joten raja muuttui entiselle paikalle, missä se alunperin oli. Rintamamiehiä alkoi palata pois ja kun suurin osa tuli, niin järjestettiin kansakoululle tulijaisjuhla, jossa oli lottain laittamaa ohjelmaa ja jossa myös joku rintamamies, muistellakseni Peno Ruotsalainen, Pankkilan Peno, piti puheen, jossa hän selosti rintamaelämää ja taistelua siellä rintamilla. Se oli ikävää kuultavaa, mutta jännityksellähän sitä meikäläinen nuori poika kuunteli.

Nälkävuodet

Ei ikävyydet Suomen kansalta vielä olleet loppuneet, koska sodan jälkeen tuli nälkävuodet. Oli ikävää, kun piti pettua syödä. Koloja petäjiä, petäjän kuoria kuivata ja niitä myllyssä jauhaa. Jauhot mitä kaupassa oli, olivat korttijauhoja. Niitä sekottivat sitten sen pettuleivän sekaan. Oli ikävä, että tällaista piti syödä. Äidin kanssa ei pettua tarvinnut syödä. Äiti oli ompelija ja kun talollisille ompeli, naisille ja lapsille ja jopa aikamiehillekin housuja ja sellaisia, niin hän ei ottanut koskaan rahana palkkaansa vaan hän tahtoi ruokatavaraa. Niinpä meillä oli aina leipää. Särvintä joskus puuttui, niin kuin voita ja lihaa, mutta minkäpäs sille mahtoi. Muistan monta kertaa iltasilla kun asetuimme nukkumaan äidin kanssa, niin ei meillä ollut ihmeitä herkkuja syötävänä. Äiti laittoi kurria, ns. laskumaitoa teevadille, siihen pani hienoja suoloja ja siinä kakkua kasteltiin ja kurria ryyppätiin. Niukka oli illallinen, mutta silti nukutti hyvin. Aamulla oli virkeämpi, sillä voihan joku emäntä tulla vaatepaketti kainalossaan ja nyytti toisessa käessä ja siinä saattoi olla leipä, voi olla voikappalekin tai lihamurikka.

Heinän- ja elonkorjuu, puintiaika

Äidin kanssa oltiin kerran niittämässä eräässä talossa, perunamaan vuokraa maksamassa. Nehän ei ottaneet sitä rahana taloet naita vuokramaksuja, se piti työnä tehdä, vaikka eihän meillä ollut paljon rahastakaan puhetta. Me oltiin aina talon ruuassa. Äiti oli hyvä niittäjä ja minä olin kait siinä 12 vanha, kun olin siellä mukana niittämässä. Kaikki oli luonnonheinikoita. Paksumpia heinikoita ei ollut ja me olimme taloissa niittomiehiä. Talonväki, isompi joukko mikä heitä oli, ne kuivasivat ja kokosivat latoihin ja pielekseen. Olimme talon ruuassa ja söimme yhden kerran rieskaa. Se oli pilaantunut vähän säilytyspaikassa. Se maistui vähän omituiselle ja arvasi että se on ollut ja ummehtunut siellä. Sellainen ummehtuneen maku siinä oli, mutta kuitenkin kun oli lihaa ja voita ja maitoa tai piimää, niin kyllähän sillä vaan heinä katkesi.

Vilja alkoi joutua ja oli toiveita, että tässä päästään vielä elämään. Viljat joutuivat ja ruettiin leikkaamaan. Siihen aikaan otettiin vilja leikkaamalla. Minäkin olin siellä äitini kanssa leikkuupellolla leikkaamassa. Ruisleikkuu ei oikein minulta onnistunut, koska olin pienonen vielä ja ruis oli pitkää, mutta kumminkin yrittee piti. Ohra ja kaura leikattiin sirpillä. Tämä oli parempaa pienemmän miehenalun leikata. Se oli lyhyempää. Kaikki kuivattiin kuhilailla. Kuivat kuhilaat koottiin siihen paikkaan, missä oli tarkoitus yhtiön koneella puida. Siellä laitettiin ohrat ja kaurat pitkiin pinoihin. Pinon pohjalle laitettiin puita ja siihen ladottiin kahen puolen ne lyhteet ja olilla katettiin. Sitten kun tuli puintiaika, oli hyvä nostella niitä puitavaksi.

Puimaosuuskunta oli siis perustettu ja pysähdyspaikat. Saarisenjärven takana oli iso Taipaleen talo, jossa Ruotsalaisia asui. Sieltä lähetettiin puimaan aina ja puimakonnan mukaan otettiin kaksi vakituista miestä, toinen hoiti lokomobiilia, joka oli myös höyrykone. Ja sitten toinen mies otettiin syöttämään. Ne oli semmosia vakituiseen koneen mukana kulkevia miehiä. Loput miehet sai olla sitten naapureista ja talon oma väki. Monta kertaahan kun puinti tuli taloon, niin ne ei kaikki miehet riittänyt, jotenka siellä piti naapureista olla apua niin hevosia kuin miehiäkin. Se oli semmosta talkoohommaa. Sieltä kone kierti Kaijanmäen ja Inganmäen kautta. Seutua, jota kautta puimakone kulki, sanottiin Läntisrannaksi. Lokomobiilia veti kaksi hevosta. Puimakone eli murtaja oli kaksiosanen. Sitä kuljetettiin lavakärryillä puintipaikalle. Sieltä se kierti edelleen tänne Rutakon kylälle, kävi jokaisessa talossa puimassa ja jatkoi sitten matkaansa aina Harvankylälle ja sieltä Harvanmäkeen. Siellä oli toinen pysähdyspaikka, jossa koneet seisoivat talven ja kun seuraava syksy joutui, niin sieltä päin lähetettiin kiertämään koneiden kanssa taas tänne Rutakolle päin. Sellaista oli puintihomma ja hyvinhän se luotti. Minäkin sitten olin siinä puimakonnan mukana. Olin syöttömiehenä ja eräs Paavo Kvisti oli kaverina. Hän oli tuon konnan käyttäjänä. Rukiita puitiin riihellä ja kaikkihan puivat rukiit riihellä silloin, kun ei konneita vielä ollut.

Talonmiehenä apteekkari Kaarlo Walleniuksella

Kun ne veljekset erosivat Ala-Rönkkölästä siitä väljeni asumuksia. Jäi semmonen salintapanen iso huone ja sitten oli yks kamari. Rutakolle tuli siihen ensimmäinen apteekkari, joka aloitti apteekin isommassa salissa ja asui itse kamarissa. Hän oli apteekkari Wallenius. Tietystihän tuo paikka oli ahas, sillä kaikki lääkkeet oli keitettävä ja laitettava. Ei paljonkaan ollut valmiita lääkkeitä siihen aikaan. Hän rupesi rakentamaan omaa taloa tuonne kirkon likelle. Talo on nykyisenä kirjastona. Tehtiin isoalanen rakennus. Siinä oli paljon huoneita. Ja muistelen, että Ana Turpeinen, hyvä kirvesmies, oli poikineen sitä rakentamassa. Se on hirsinen rakennus. Sinä aikana ihan uusimpia, mitä täällä Sonkajärvellä on ollut. Siinä oli omat sähköt ja keskuslämmitys ja kaikki mukavuudet. Ensimmäinen talonmies oli Samuli Rönkkö, Punapellon poikia. Se alotti talonmiehen hommat ja kaikki mitä siihen kuului. Sitten hän lähti hoitamaan omaa maatilaansa Punapellolle. Minä pääsin sitten jatkamaan talonmiehen työtä. Siinä olikin hommaa tarpeeksi asti. Apteekin toisessa päässä oli tisurihuone, elikkä oli lääkevarasto ja sitten oli kirkon puoleisessa päässä apteekkarin huone. Sitten oli eteisaula, oleskeluhuone ja siinä oli ruokasalin päässä kaksi huonetta. Toinen oli apteekkarin nukkumahuone, toinen oli lastenhuone. Oli keittiö, jossa ruuat ja muut keitettiin. Oli kaksi palvelijaa. Oll aikuinen ihminen ja semmonen nuorempi, joka oli tottunut lapsia hoitamaan. Minun aikani oli Anni Repo se vanhempi apulainen. Ja Anni Pikkarainen oli nuorempi, jolle kuului lastenhoito. Alakerrassa oli apteekin lääkekellari, jossa oli sellaiset lääkkeet, joita sai siellä kellarissa säilyttää. Sieltä haettiin pienemmissä erissä apteekkiin. Sitten oli keskuslämmityshuone keskuslämmityslaitteineen. Sitten oli myös "Telsomoottori", jolla hiottiin sähkö. Siinä oli lasiset akkumalaattorit. Sähkö hiottiin päivän aikana. Se riitti sitten yönseutuna polttaa, ei tarvinnut moottoria käyttää.

Pihassa oli kaadettu isoja petäjiä. Kantoja piti minun perkata pois. Ei ollut kovin kummaset ne aseet, millä yritin niitä saaha pois. Oli ainoastaan lapio, kirves ja rautakanki. Näihin turvin piti kannot saaha pois revittyä ja saatiin piha laitettua kuntoon. Laitettiin kukkapenkkejä. Maantieltä kävi polku apteekkihuoneeseen. Siitä piti ottaa hiekkaa pois 30 cm ja tilalle ajettiin savisekaista multaa ja oikeeta multaa, johonka istutettiin ruusuja kasvamaan. Maantien varressa oli kaksi muurattua pylvästä kahen puolen polun. Sementtiruukista valetut astiat olivat niihen päässä ja siinä oli kukkia kasvamassa. Se oli sitä senaikasta ihanuutta, sillä eihän täällä ollut paljon mitään laitettu siihen aikaan. Kaikki polunvarret sinne paraatioven puolelle oli laitettava näin; hiekka oli otettava pois, multaa ajettava tilalle ja kukkia ja muita istutettiin. Se oli hikistä hommaa kesällä. Mutta mikäpäs siinä, kaikki oli tehtävä ja kaikki kuului talonmiehelle siihen aikaan.

Apteekkari ostaa auton, ajokortin saaminen, matka Walleniusten sukukokoukseen Iittiin

Kävin autokoulun, kun apteekkari osti henkilöauton. Kahtena päivänä kävin kurssilla ja sain ajoluvan. Kun sain ajoluvan, oli mukava tehdä aina pitkiäkin reissuja ja nähdä muutakin maailmaa. Liikkeen johtaja sanoi autokoulunopettajalle, että mäne viemään minua ja uutta autoa Sonkajärvelle. Opettaja sanoi, että kyllä tämä itekseen voi ajaa. Ja niin minä ajelin Sonkajärvelle ja sitten alkoi aju apteekkarin väen kanssa. Käytiin mm. Kolilla. En tiedä, rahaahan siellä kului, mutta sehän oli apteekkarin asia. Sen vain tiesin aina, että lisalmessa piti pankissa käyä ja sieltä rahaa hakemassa.

Eräänä aamuna olin ulkona tekemässä niitä töitä, niin apteekkari tuli minun luo ja sanoi, että hänellä on ollut vaikea yö, hän ei ole saanut paljon nukuttua. Kysyin, mikä se oli sellainen painajainen. Niin hän sanoi saaneensa illalla puhelinsoiton Helsingistä. Hänelle kerrottiin, että serkkunsa, kenraali Wallenius, oli ollut ottamassa presidentti Ståhlbergia kyydittäväksi. Apteekkari lähti tohtorin kanssa sinä aamuna Petäykselle sairaskäynnille. Hänelle jäivät auton paperit taskuunsa. Apteekkarin rouva ja kirkkoherra Orkanmaan rouva halusivat lähteä lisalmessa käymään. Minun piti lähteä heitä siellä käyttämään. Pelotti, kuinka se voisi tapahtua, jos poliisit yhyttää, eikä olekaan paperit mukana. Kumminkin uskalsin lähteä, koska he sanoivat olevan niin tärkeää asiaa. Ajoin Oulun tiehaaraan vähän lisalmen tälle puolen. Kaksi poliisia tuli ravista ja pysäyttivät. Arvasin heti, että nythän sitä paloi, mutta he katsoivat auton perälle, ja näkivät kaksi lihavaa rouvaa siellä istuvan. He ojensivat kätensä ja sanoivat: "Antaa mennä vaan!" Näin pelastuin siitä tarkastuksesta. Kaikki autot oli tarkastettava Suomessa, että saatas kiinni tuo presidenttipari jossakin vaiheessa. Niin tapahtuikin, että tietojen ja ilmoituksen mukaan Joensuussa tapasivat auton, jossa presidenttipari oli ja he pelastuivat.

Yksi oli mieliinpainuva reissu. Iitin hovissa oli Walleniuksen sukukokous, jonne oli lähdeittävä. Se oli pitkä reissu minulle. Mikäpä siinä, sinne täytyi lähteä. Silloin täytyi olla hienossa tällissä. Eihän hienoja kampeita minulla ruukannut olla, mutta sen verran oli pukua päällä, että uskalti lähteä reissulle, jossa näki paljon herroja ja sivistyneitä ihmisiä. Silloin piti olla housuissa suorat prässit ja paita piti olla valkonen. Siihen aikaan käytettiin puolikovia irtokauluksia, jotka sitten pesun jälkeen oli uuvestaan kovetettava. Kauluksen kovetus tapahtui hyvin yksinkertaisesti. Kuppiin vettä ja vähän perunajauhoja. Siinä kaulusta käytettiin ja vähän aikaa kuivattiin ja toisen kankaan läpi raskaalla silitysraualla silitettiin. Sillohan asia oli kunnossa. Ei muuta kun kaulus kaulaan ja rusetti siihen. Silloin mies oli lähtökunnossa.

Ajoimme apteekkarin perheen kanssa. Kolme lasta, rouva, apteekkari ja minä ajoin. Se oli avoauto. Kun oli hyvät ilmat, näki paljon paremmin kuin umpiautosta. Ajoimme Pieksämäelle. Siellä mänttiin apteekille, koska se apteekkari oli tuttavias ja ehkä ystäviäkin Walleniuksen perheelle. Kun ilta tuli, emme kaikki sopineet nukkumaan yöksi. Apteekkari lähti viemään minut ja poikansa sinne hotelliin yöksi. Siellä sanoin apteekkarille, että pittää aamulla lähteä takaisin junassa. Apteekkari sanoi, että mikäs pähänpisto se tuo nyt oli ja minkä takia. Sanoin hänelle, että minä en astiankalistelulla elä koska syön vähän enemmän kuin työ herrat syöttä. Minut viiään syömään yhtä aikaa ja tulee vähän niinkuin ikävä ja nälkä. Hän sanoi, että kyllä tämä asia järjestyy, ei tässä mitään hätää. Ja niin me nukuttiin se yö pojan kanssa hotellissa.

Aamulla mentiin apteekille ja oli ruoka-aika. Keittiön vieressä oli pienempi huone ja minulle oli laitettu sinne ruoka. Minä söin siellä niin kuin ainakin ja olin hyvin tyytyväinen. Lauantaiaamuna lähettiin ajamaan littiä kohti. Saavuttiin litin kylälle. Siellä oli vähän tiestä syrjässä iso kartano. Koivukuja johti sinne kartanoon. Siellä oli jo paljon sitä Walleniuksen sukua koolla ja pyhäpäivänä olli se varsinainen juhla. Oli iso ruokasali ja ruuat laitettu siihen pöyvälle. Kukin sai ottaa minkä halutti ja siirtyä seinänviereen pienempien pöytien ääreen syömään. Tämä oli hyvä ja joka ilikes käyvä uuvestaan hakemassa niin se olli hänen oma asia. Niinhän minäkin tein.

Ison rakennuksen vieressä oli pienempi rakennus, jossa oli työmiesten ja tallimestarin asunto. Olin yötä siinä rakennuksessa ja pyhäaamuna alettiin valmistella lopullista juhlapäivää. Siinä keskenään haastelivat, että sinne pitäisi tulla Suomen presidentinkin, joka oli jollakin tavalla sukulaisia Walleniukselle. Puolenpäivän aikaan tuli presidentti Ståhlberg. Hovin pihalle tuli hieno pakkard-auto ja presidentti nous autosta ja tuli juhlapaikkaan. Ennen sanoivat, että se on semmonen iloinen presidentti, että sitä voi miellyttää tanssit. Niinhän tapahtuikin, että rupesivat tanssia pitämään viereisessä rakennuksessa. Presidentti sanoi, että eihän tässä sovi tanssimaan, tämä on niin ahas. Ruokasalissa koottiin pöyät pois ja siellä alkoi tanssit. Me seisomme kolmestaan salin ovella, presidentin autonkuljettaja, hovin salimestari ja minä. Vieraat tanssivat lattialla ja krammari soi. Minunkin varpaat alkoivat liikkua kengän sisässä ja aattelin, että hyvä siellä olis hipotella, mutta eihän tässä sovi lähteä sinne. Yhtäkkiä tuli lattialta eteeni joku helsinkiläinen neiti ja sanoi: "Ettekö te halua tanssia?" Peräännyin pikkuisen, että kiitos vaan, kyllähän minua haluttaisi, mutta kun oon vähän syrjäinen täällä niin se ei oikein sovellu. Hän sanoi, että lähtekää tanssimaan. Tottakai minä silloin läksin ja ihanhan me sammaan tahtiin mänttiin. Minähän tanssin sinä iltana paljonkin, kun alkuun pääsin. Yksi erreys siinä yritti tulla mulle. Siellä oli nimittäin yks neiti, Viipurista kotosin, se olli apteekkar Walleniuksen siskon tytär. Se oli täällä Sonkajärven apteekilla kesälommaansa viettämässä. Mänin häntä pyytämään tanssimaan ja kumarsin kohteliaasti, mutta samanaikaisesti presidentti

kumarti samaa tyttöä. Minunhan piti ottaa askel taakse ja aloin kumarrella, että olkaa hyvä, olkaa hyvä. Siinä oll vieressä muita ja otin siitä ja näin tuostakin pelastuin. Kun lähettiin pois maanantaiaamuna, kierrettiin Kuusankosket ja kaikki, jossa oli apteekkarilla tuttuja. Siellä oli silloin omenakauppiaita. Työntökärrillä työntivät omenalaatikoita ja kauppasivat. Ne eivät olleet edes kalliita ja minäkin ostin sieltä auton istuimen aluksen täyteen. Niitähän oli sitten kauaksi aikaa syyvä mulla täälläkin Sonkajärvellä ja annoinpa naapureillekin, jotka tulivat luonani käymään.

Pappilan rakentaminen Sonkajärvelle

Kirkko valmistui 1910 ja oli pappilan rakennuksen vuoro. Jalkomäessä oli useita veljeksiä. Heistä Kalle -niminen erosi pois ja myi osuutensa Sonkajärven seurakunnalle. Pappila rakennettiin Jalkomäestä ostetulle maalle Sonkalahteen kauniille paikalle. Siinä ei ollut ennestään rakennuksia kuin eräs pieni mökki, jonka omisti maalari Pekka Eskelinen. Silloin tuli pappilalle ja seurakunnalle viljelysmaita ja metsäkiinteistöjä aika tavalla. Pappilan lisäksi oli rakennettava myös navetta, koska papit ruukkasivat silloin viljellä seurakunnan peltoja ja maita. Heillähän oli lehmiä ja toisilla hevonenkin. Rakennettiin siihen aittarakennus, jossa oli kaksi aittaa ja iso halkoliiteri. Pappilan työmiehiä varten rakennettiin erillinen rakennus siihen. Siinä oli aika kookas pirtti, pitkä käytävä ja käytävän toisella puolella oli kaksi kamaria ja tarvittavat komerot.

Lecelius oli ensimmäinen kirkkoherra Sonkajärvellä. Tuomas Niskanen oli Vehmasjärveltä Jussinahon poika ja hän oli lampuotina kirkkoherra Åkermannin aikaan.

Kanttoria ei ollut Sonkajärven seurakunnalla vielä, joten virslukkarin virkaa toimitti joku muu sellainen henkilö, joka osasi virret veisata ja messut messuta ja sellainen oli muistini mukaan tuolta Taipaleen isosta talosta Lassi Ruotsalainen, joka veisasi aina kirkossa siinä lehterillä saarnatuolia vastapuolla olevalla lehteripaikalla, missä tuo pyöreä numerotaulu oli. Siihen kanttori merkihti aina seuraavan virrennumeron. Myöhemmin joutui urut kirkkoon. Kirkkoherraa ja pappia vaihtui aina silloin tällöin ja ne aloitti samanlaisella touhulla.

Tohtorin talon rakentaminen, Herkkola

Seutukunta alkoi virkistyä kirkonpuoleisessa päässä. Siellä oli parempia rakennusmaita, metsäisiä kankaita, joista taloiset Rönköt, Punapellon Rönkkö ja Hynylän Rönkkö, vuokrasivat tonttimaita. Niinpä kuntakin rakenti sitten tuon tohtorintalon, mikä on tuossa tienvarressa vieläkin pystyssä. Toiselle puolen tietä rakenti Tuomas Rönkkö, Punapellon poikia, omalle osalleen kauppaliikkeen. Tuomas Rönkkö oli ollut yksityisliikkeessä apulaisena jo useita vuosia. Kun vielä siirrytään eteenpäin, valmistui 1928 Osuuskassan rakennus. Siinä on nyt Putki ja Poltin. Lähellä oli Herkkola, vanha talo, jossa oli Kaijanmäen veljeksiä Hermannin Rönkkö. Sen talon vastapäätä toisella puolen tietä oli räätäli Ryhäsen rakentama talo, jossa hän teki räätälin työtä. Hänellä oli räätälin kisälli, Luukkonen.

Kuoroharrastus, näytelmät Sonkalinnassa ym.

Sonkajärvelle perustettiin 30-luvulla Lottasvärd-yhdistys. Täällä toimi silloin sekakuoro; se kantoi nimeä Lottakuoro. Olin melkein alusta alkaen kuoron mukana laulamassa. Lauloin aina tenoria. Iltamia pidettiin ja rahaa piti saada seuraelämään. Siihen aikaan tanssi-illamat eivät kannattaneet, koska iso vero meni valtiolle sisäänpääsymaksuista. Sen takia täytyi aina laittaa jonkinlaista ohjelmaa, jonka tiimoilta saatiin myöskin tunti tanssia lopuksi. Näytelmäkappaleita harjoiteltiin aina yönseutuna. Niitä piti harjotella melkein joka viikko eri kappaletta. Oli semmonen koko illan kappale, kolmiosanen. Se oli nimeltään Roinilan talossa.

Pohjanmaalainen iso talo piti olla siinä. Olin siinä eräässä pääosassa, niin kuin myös rouva Toivola, joka oli mennyt naimisiin nimismies Toivolan kanssa. Näytelmässä oli paljon henkilöitä. Rouva Toivola oli tuo Roinilan tyttö ja minä olin Roinilan renki. Siihen aikaan oli hyvin arastellen tuo seurustelu tapahduttava. Niinpä meilläkin se oli aiheena ensimmäisessä ja toisessa osassa. Me oltiin rakastuneet talon tytön, Annikin kanssa. Se oli tapahduttava salaa. Sitä ei saanut talonväki huomata eikä varsinkaan isäntä. Tämä oli aika hankalaa hommaa, mutta aina meni asiat niin mukavasti, että kukaan ei sitä huomannut.

Nimismies Toivola ohjasi sitä kappaletta. Oli eräs kohtaus, että minun ois pitänyt hyväillä sitä morsianta, mutta arkuus petti. Se aina epäonnistui. Silloin nimismies sanoi, että se on otettava uudestaan, mutta ei se onnistunut. Näin tapahtui pari kertaa ja se piti uusia. Viimein minä sanoin, että jos nimismies kääntää selkensä niin minä yritän, vaan jos työ olette aina katsomassa, niin minä arastelen. Niin se tapahtuikin ja asia oli taas siltä erää kunnossa.

Sitten oli kolmas ja viimeinen kohtaus. Me olimme eronneet Roinilan tytön kanssa. Me ei seurusteltu enää. Laitettiin näyttämön kohalle pisteaitaa pikkusen matkaa ja minä, katkera sulhanen, kuljin siellä. Olin olevinani aika humalassa ja sillä koitin suruani poistaa. Lauloin hänelle sellaista pilkkalaulua ja hän kuunteli siellä pihamaalla. Tällä tavalla päättyi tuo kappale. Saimme runsaat aplodit yleisöltä. Siellä oli paljon väkeä. Oli myös kuopiolaisia herrojakin siellä Suojeluskuntaharjoituksia ollut seuraamassa. Hekin olivat siellä tilaisuudessa katsomassa. Saimme tosiaan pitkät aplodit ja täytyi käydä uudestaan katsomolla kumartelemassa niin kuin se asiaan kuului. Ja he kehuivat, että mitenkä maaseudulla voidaan tuollaisia kappaleita esittää.

Kun nykyään puhutaan kulttuurista, niin minkä tähden ei hommata minkäänlaisia näytöskappaleita ja näytellä niitä? Nyt on niin hyvät tilaisuudet, kun on kouluilla isot näyttämöt, on Sonkalinnassa isot näyttämöt ja melkein joka paikassa, jossa pystyisi näyttelemään. Ennen lähetettiin Rautavaaralle näyttelemään, mäntiin Vänninmäen seurantalolle, käytiin

1

Vieremällä, käytiin Sukevalla sen saman ohjelman kanssa. Opettaja Tuovinen hommas paljon kulttuurin eteen. Nyt on mennyt niin suurpiirteiseksi, että nuorisolle ei kelpaa omalla kylällä, pitää mennä lisälmeen.

Vuosi 1932 ja siirtyminen Walleniukselta TVH:n töihin

Leikattiin vuosi 1932. Nimismiehenä oli silloin Ilmari Toivola. Hän oli silloin Rönkkölässä, jossa olivat toisetkin nimismiehet aikoinaan asuneet. Toivola tuli minun luo ja sanoi, että haluatko muuttaa ammattia. Nyt ois sinulle tarjolla toinen paikka. Ja hän selosti, että lisalmesta tiemestari Pulkka kysyi, kuka sopisi TVH:n työnjohtajaksi hoitotöitä valvomaan. Tottahan kun mulle tuollaista paikkoo tarjottiin, olin halukas lähtemään ja muuttamaan. Ja hän sanoi päivän, jolloin tulla toimistoon Rönkkölään, tiemestari tulee myös sinne ja siellä sovitaan tuosta hommasta. Vuotta aikaisemmin ollut töitä valvomassa poliisi Auvinen, mutta ei saanut olla kahta tuollaista valtion virkaa yhdellä miehellä. Se oli pelottava asia minulle, enhän koskaan ollut tietöitä tehnyt enkä sellaisissa töissä ollut. Mutta toiselta puolen ajattelin, että se on valtion virkoja ja toimia, joten se voipi olla ehken pitempiaikainen työ. Menin määröpäivänä ja sinne tuli tiemestari Pulkka. Maantiet oli jaettu silloin valtiolle, valtion hoitoon piireittäin, joten lisalmessa oli tuon tiemestarin konttori ja olinpaikka ja siihen piiriin sisältyi Lapinlahti, Kiuruvesi, Vieremä ja Sonkajärvi. Se oli niin isoalanen piiri. Joka kuntaan täytyi saada työnjohtaja, joka valvoi maantietöitä. Eihän sitä virkaa yksin voinut niin monessa pitäjässä hoitaa, pääasiassa hän kulki tarkastusmatkoilla. Päätin ryhtyä tuohon toimeen ja mulle antoi tiemestari päiväkirjan, joka oli pidettävä aina mukana. Siihen oli tunnittain merkittävä työmiesten tunnit. Minä sanoin apteekilta itseni irti ja niin aloitin silloin vuoden vaihteessa uuden työni.

Ensimmäinen tehtäväni oli ottaa miehiä töihin. Otin ikätovereitani ja entiset miehet, jotka olivat olleet jo poliisi Auvisen aikaan; ne saivat jäädä jatkamaan töitä. Talvella oli ensimmäinen työ soran ajo maantien varsiin. Hevosilla ajettiin sorat isoihin kasioihin, kilometrille aina kaksi läjää, josta kesällä oli hyvä taas hevospelillä hajottaa tielle. Ensimmäinen työkohde oli Koirakoskella. Siellä oli sorahauta, joka oli avattava ja alettava soraa ajamaan. Siellä oli paljon muutakin liikettä siihen aikaan. Savottalaisia oli paljon liikkeellä varsinkin kevätuittojen aikaan. Työttömistä ja työttömyydestä ei kuulunut siihen aikaan mitään. Kaikki ahertivat niin paljon kuin kerkesivät. Se oli urakka-ajoa. Kun oli tarpeeksi ajettu soraa määrätylle matkalle, siirryttiin toiselle hauvalle ja siellä jatkettiin taas samaa peliä.

Näin kului talvi, kevät alkoi tulla. Autoja ei silloin vielä ollut ollenkaan. En ollut ainakaan nähnyt kuorma-autoja. Hankalin tehtävä oli, kun piti palkkalistat tehdä kahesti kuukauvessa. Kahen viikon päästä maksettiin ensimmäinen tili ja kuun lopussa toinen. Palkkalistan teko kuulu

minulle. Siihen oli merkittävä itsekunkin tunnint ja sitten oli urakkatyöstä laskettava mikä milläkin hevosmiehellä on urakkahommaa. Listan toiselle puolelle lajiteltava erikseen minkä verran missäkin työssä on viivytty ja mitenkä paljon siihen on rahaa tärvätty. Kun pani yötä lisäksi ja sunnuntaipäivät laski niitä, niin pikkuhiljaa kehityin ja opin tuon tekemään. Eikä tiemestarin tarvinnut niitä uusia, kun kävin aina hänelle listaa näyttämässä.

Nimismies maksoi tilit joka kerran. Tilit eivät olleet kovin suuret, sillohan maksettiin jalkamiehelle 3 mk tunnille ja semmosille heikommille miehille 2,75 mk. Samalla tavalla, jos hevosmies oli tuntilaisena, hänelle maksettiin 6 mk tunnille. Palkat eivät olleet missään tapauksessa mitään ryöpeitä, mutta rahan arvo oli silloin toisenlainen, kuin tänä päivänä. Ja tähän oli kaikkien tyydyttävä. Kun työmies tarvitsi ostaa itselleen ja hevosille ruokaa, niin kaupasta eivät tahtoneet uskaltaa heille lainaksi antaa eikä myydä. Minun piti aina antaa heille lappu, jota vastaan he saivat kauppaaliikkeistä ostaa tarvitsemansa tavarat. Kuitenkin tämä oli aika hankalaa. Oli vähän pelko, että maksaakohan ne vai jättääköhän ne maksamatta minun tilille. Niinpä ehotinkin nimismiehelle, eikö sovittaisi sillä tavalla, että minä saisin tuolta kassalta ottaa rahaa jonkun verran, ihan niin kuin firman työnjohtajat saivat rahaa haltuunsa ja rahana jakoivat kuittia vastaan työmiehille. Hän suostui siihen hyvin mielellään ja minä kuittia vastaan aina annoin pikkusen rahaa heille ja sitten tiliaikaan olin perimässä niitä rahoja takaisin. Ainoa siinä oli että minun omat rahat piti pittää eri pussissa ja TVH:n eli firman rahat eri pussissa, etten suinkaan tärväisi vieraita rahoja. Minä sain vähän korkeampata palkkaa, kun täytyi tehdä pitempääkin päivää ja niin pois päin, niin minä sain 35 mk päivälle.

Sitten kesän tultua tien korjaus alkoi. Se oli äkkinäistä hommaa. Eikä ollut mitään korjausvälineitä, ainoastaan lapio, kanki ja hakku mitä käytettiin työkaluina ja näin ollen oli itsensä keksittävä jotakin rustinkia, jolla ois saanut vähän tiet tasotettua. Eihän ne siihen aikaan paljon kuluneetkaan, kun ei ollut autoja. Kesällä ajettiin kärrillä, niin pehmeille seuduille tuli raiteita, jotka oli saatava tasattua ennen tien sorastusta. Niinpä keksinkin konstin. Otin kahen tuuman nelosta kahta metriä pitkän ja siihen laitaa naulattiin vanha reenpohjarauta, joka oli jo kulunut jonkun verran. Se leikkasi tietä paremmin kuin uus rauta. Nostettiin kärrin aisat pois akselista ja ne sopi tuohon lankun laitaa hyvin mukavasti ja siinä mies ajoi hevosta ja seisoi sen lankun päällä ja pysytteli siinä painona. Näin saatiin kovemmat kankaat ja kovemmat paikat ajettua sileiksi. Samoten ajettiin myös pehmeimpiä kohtia, jossa tuo raie piti saada täyttymään.

Sitten alettiin sorastaminen. Siinä voi olla 10, toistakymmentä hevosta yhdessä partissa, otettiin puolen kuution kuormat ja näin ollen lähettiin sorastamaan. Lapiolla oli luotava kuormat, lapiolla oli myös tielle kuorma purettava. Pehmeille kohille lyhyemmälle matkalle, mutta kovemmille

kohti, kankaille ja sellaisille, täytyi päästä pylväsväli eli 50 m pitkä matka. Soraa ei ollut tuolla sorakuopalla seulottu ihmeemmästi, siinä oli vähän isompia kiviäkin. Haravamies kulki perästä ja haravalla veteli isommat kivet raviin. Näin muodostui tiestä mukavan näköinen liikennöitäväksi.

Tien sorastaminen kesti aika kauan keväällä. Teitä oli paljon ja pitkät matkat eikä ollut miehilläkään kulkuvälineitä. Oli vaan se jalan kulkeminen ja hevosmiehet pääsivät tietysti hevosillaan, jotenka oli yövyttävä Vehmasjärvellä ja loppumatkassa. Samoten oli tänne Sukevalle päin, siellä oli myös valtionhoidossa tiet.

Kun oli saatu tiet sorastettua, kierti tiemestari tarkastelemassa, onko ne kunnossa ja eikä hänellä ollut pahempaa moittimista. Työtä riitti. Pienempiä mutkia oijottiin ja tiemestari antoi ohjeet, mitenkä nuo jyrkemmät mutkat oikastaan. Se piti olla joustava ja joukee eikä semmoinen tiukka mutka, ja näin se oli kepitettävä. Kesäpuolella alettiin tekemään rumppuja tien yli. Niitä tehtiin suurempiin vesiaukkoihin kivistä ja sitten oli sementtirenkaita kahtakin lajia, oli semmosia lyhyempiä renkaita, jossa oli isompi aukko, ehkä 50 cm halkaisija ja pitempiä renkaita, joiden halkaisija oli 30 cm. Tällä tavalla rumpun teko kävi. Lapiolla oli luotava montut. Ei ollut minkäänlaisia koneita käytettävissä. Kun tehtiin kivirumppu, niin oli louhittava jostakin sopivasta kivistä semmoset pelkat, jotka sitten ajettiin rumpuntekopaikalle. Siinä piti olla jo ammattimiehiäkin, se ei se kivi homma luottanut ihan niin vaan ykskantaan. Meijän kunnassa oli yks Jussi Kärkkäinen, joka oli kirkon rakennuksen aikaan kait jo kirkon rakennushommissa vähän ja nähnyt, mitenkä kivitöitä tehään. Hänellä oli myös poika Väinö Kärkkäinen, joka myös osasi jonkun verran niitä kivitöitä tehdä. Samoten oli Pekka Remes vanhempi työntekijä, jolla oli myös taitoa takoa poria ja piikkiä, jolla kivet hakattiin ja tasotettiin. Hänellä oli myös kenttäahjo, jossa hän niitä kuumentti ja sitten takoi ja karkasi niin kuin seppä konsanaan. Tämä oli monipuolista hommaa.

Sain polkupyörän, jolla voin kulkea pitempiäkin matkoja, joissa työmiehiä oli pitkin tieosuuksia. Piti järjestää itekullekin kylälle ja paikalle tievahteja, jotka pitivät huolenaan, että korjasivat pienemmät korjaukset ja ilmoittivat aina missä ois suurempia korjauksia tehtävä. Autoja alkoi ilmaantua tuonnekin lialmeen päin ja siellä oli TVH:n oma kuorma-auto. Sen nimi oli Veteraali. En tiedä minkä maalainen tuo auto lienee ollut, mutta se oli aika jytkän näköinen kuorma-autoksi. Kuorma purettiin sillä tavalla, että kahen puolen oli kammit, josta miehet pyörittivät, jos muistivat vaan panna topparin päälle, että ei se raskas kuorma päässyt karkaamaan. Siinä oli vaara kammin lyödä mieheltä käsi poikki tai tehdä jotakin vammaa. Kun stoppari oli ja ritisi pyöritettäessä, niin kuorma keveni ja silloin oli parempi lava laskea alas. Tämä oli vähän

hankalaa aluksi, mutta kun miehet oppivat sen tekemään niin olivat he aika varovaisia.

Sillankaiteita korjattiin sinä vuonna aika paljon. Esim. Aittokoskeen oli tehty uusi silta ja penkereen kohalle oli sitten tehtävä parru, pengerparru. Oli valettu sementtipylväät, joihin tuo puinen parru kiinnitettiin. Niitäkään ei ollut sahattu valmiiksi, joten parru oli veistettävä piilukirveellä joka puolelta että se oli neliskanttinen. Viiden tuuman lankku pantiin siihen puun päälle ja piilukirveellä sen mukaan veistettiin. Ihan niin kuin rakennushirret pintasivat piilukirveellä. Näin kovan työn takana oli tuokin touhu. Työ kävi mukavasti, kun aina mietti, mistä kohti olisi paras aloittaa.

Polkupyörällä ajua riitti. Evästä en pitänyt mukani, koska kävin määrätyissä taloissa syömässä. Ne olivat meille sellaisia yhteisiä paikkoja, jossa kaikki työmiehet poikkisivat nauttimaan eväitään ja levähtämään ruokatunnin aikana. Ne oli sellasia paikkoja ja taloja, jotka mielellään ottivat meikäläisetkin vastaan. Kun pyysin talosta ruokaa, emännät ruukkas siihen aikaan laittaa ruokaa kamariin monessa paikassa. Sanoin, että ei minulle tarvihe ruokaa kamariin laittaa eikä syöttää, koska minä voin syödä sen pirtin pöydällä. Mutta ei siitä ollut apua, se oli tapa sellainen, että vieraita ja muita syötettiin ja ruokittiin kamaripuolella.

Tyttö Kiuruvedeltä

Elettiin sitten kesässä. Oltiin lähempänä juhannusta, kun läksin ajamaan pyörälläni taas tarkastusmatkoilleni. Tiellä käveli eräs naisihminen, näin hänet takaapäin enkä tuntenut. Sitten ajoin ohi ja kävin kääntymässä vähän matkan päässä takaisin ja katselin eestäpäin häntä ja ajattelin, tämä on jostain kauempaa vieraalta seutukunnalta. Se oli juhannuksen eellä, kun tapasin tämän tytön tiellä ja oli juhannustanssit Sonkalinnassa. Tuo vieras tyttö tuli tanssiaisiin ja silloinhan oli meillä nuorilla miehillä tapana, että vieraan seutukunnan tytärtä piti koittaa tanssittaa vuoronsa mukaan ken siihen kerkiää. Minä koittelin pitää puoleni tanssihommassa. Ensimmäisen kerran, kun menin pyytämään häntä tanssimaan, oli tapana kumartaa kohteliaasti ja pyytää tanssiin ja hän mielellään näytti lähtevän. Tervehdin häntä ja esitin itseni niin kuin sen ajan tapoihin kuului. Ei sitä otettu niin kuin hantuukkia naulasta sitä tanssikaveria siihen aikaan. Siellä ilta kului, ja tunnusti että tässä pitäisi jotakin jatkoa vielä saaha kehittymään. Puomilan Helmi oli tuttu hänelle jostakin tapauksesta ja sanoin Helmille siinä tanssiessa, että ruetaan vähän porukkaan. Lähetään huomenna juhannuspäivän iltapäivänä Harvalle Lempisen saareen retkelle. Otetaan sinne kymmenkunta nuorta mukaan, ja minä pyyvän haetarinsoittajan sinne myöskin, tuon Martikais Juuelin. Sanoin Helmille, että kun sinä olet tuon vieraan pitäjän tyttöön tuttava niin pyyäs häntäkin mukkaan. Hän suostui. Ja tämän tapahtui. Menimme juhannuspäivänä yhdessä porukassa rantaan. Saimme sieltä veneet, joilla läksimme soutamaan Lempisen saareen Harvanjärvestä. Siellä kävi nuoret aina hupailmassa ja aikaansa viettämässä. Saarella oli tasainen kenttä, jossa oli mukava pistää tanssiksi. Olimme siellä ja keskusteltiin ja tanssittiinkin. Soittaja oli meillä mukana koko ajan. Kahentoista maissa läksimme soutamaan takaisin. Minulla oli pyörä muutaman talon pihassa. Menin sitä hakemaan ja kun läksin tulemaan pois niin tapasin tuon Puomilan Helmin ja tämän tyttären. Nyt tiesin, että hän on Kiuruveeltä. Heidän mukanaan oli Seppo Rytkönen, kanttori Rytkösen poika, joka oli apteekissa farmaseuttina. Tapasin heidät siinä tiellä, niin se Helmi sanoi, että ota heistä toinen pyöräsi päälle. Minä hyppäsin pyörän päältä alas, sanoin että siinä on paikka ken kerkiää siihen hyppäämään. Helmi sanoi sille Kiuruveen tytölle, että mäne sinä. Tyttö sanoi minulle: "Enpä minä ole kenenkään pyörän päällä oppinut keikkumaan." Mullakin sattui olemaan sytytys niin herkässä pyörässä. Hyppäsin pyörän päälle ja sanoin lähtiessä, että siinäpä ei ole vielä moni kerinnyt keikkua ja näkemiin. Tällainen oli ero. Ei siinä paljon keskusteltu ja luonnostaan lankesi tuollainen erojaiskohtaus.

Niin kului aika, työt jatkuivat tiellä. Monta kertaa ajattelin sen jälkeen, että olinkohan tehnyt juhannuksena väärin vai oikein. Töitä oli tuolla maantiellä tehtävä. Ei siinä joutanut huvittelemaan eikä ihmeesti aikaansa viettämään tuollaiseen ilotteluun. Sillä maanteitä oli paljon

ajettavana. Kun miehet olivat oppineet tekemään, niin kulin vaan seurailemassa ja katselemassa. Sivuojiakin ruettiin kesäpuoleen kaivamaan, kun ei ollut tienpinnan hoitoa niin kiireellistä. Ei ollut mestarilla mitään sanomista eikä valittamista näistä töistä. Tien mutkia oijottiin toisin paikoin, mutta ne oli kepitettävä sillä tavalla, että siitä mutkasta tuli joustava eikä tiukka mutka. Kirkon luona, hautuumaan kohdalla oli jyrkkä mäki. Juuri sen mäen kohdalla oli mutka heitetty, jotenka se oli aika hankala autolla ajaa. Mestari määräsi sen oikaistavaksi. Toiselle puolelle levitettiin rinteessä ja toista puolta täytettiin, ja näin saatiin rinne oikeenemaan.

Olimme juomassa kahvia tienvarressa, kun tiemestari ajoi autollaan siihen. Silloinhan oli tapana valtion töissä, että ei ollut kahvituntia, ainoastaan ruokatunti. Mestari tapasi meidät kahvin juonnissa kesken rupeamata. Syrjässä mestarin kanssa keskusteltiin kaikista asioista. Siellä hän mulle hiljaksiin sanoi, että tämä kahvinjuonti ei kuulu ohjelmaan. Nyt hän tapasi teijät tuommoisessa kun kahvinjuonnissa. Minä selitin hänelle: "Jos me siinä 10 - 15 min. viivytään, se on niin pieni asia, mutta se kuitenkin työmiehiä ja meitä jollakin tavalla virkistää. Myö varmasti työnteolla se aikamme korvataan, ja sen takia minä olen kahvin tähän tilannut!" Meille nimittäin toi kahvia siitä likeltä kanttori Rytkösen rouva. Hän oli hirveen mukava ihminen, ja hän mielellään ne kahvit meille toi.

Näin oli kesä kulunut aika pitkälle nuissa tietöissä, ja aina kaiveli tuo Kiuruveen tytön kanssa eroaminen, että minkä tähden se näin piti tapahtua. Kirkonpuoleiseen päähän oli Ampro Kamunen lialmesta rakentanut oman talon ja siinä rouvansa kanssa harjoitti kuppilaliikettä. Pääsin tietoon, että Kamusen rouva oli Kiuruvedeltä juuri tuon tytön sisko. Sain tietää, että hän on Kiuruveden Työvään Osuuskaupan Niemiskylän myymälänhoitajana. Petäykseltä Eino Kainulainen oli yhteiskoulussa Kiuruvedellä - täällähän ei silloin yhteiskoulua ollut - ja asui Kamusen yläkerrassa olevassa huoneessa. Lomalla Eino tapasi tapasi minut tuolla kylällä ja sanoi, että se tytär laittoi hänen mukanaan terveisiä.

Kiuruveden tytön lähettämät terveiset olivat tervetulleita minulle. Ne kipunat, jotka jäi hänen täällä Sonkajärvellä käynnistään, ne jollakin tavalla kaiveli minun elämäni ja odotin millonka tapahtuisi. Nyt se tapahtuikin. Sillä niihin kipinöihin ei tarvinnukkaan kun pari kertaa puhaltaa, kun ne syttyi ilmiliekkiin ja silloin se taas yhteydenotto alkoi. Rohkaisin itseni eräänä iltana ja otin kirjoitustarpeet ja aloin suunnitella kirjettä hänelle.

Niinpä suljin kirjeen ja ajattelin, tavotinkohan taas tuollasta pitempiaikaista ystävää liian korkealta oksalta, kuten aikaisemmin olin tehnyt, vaan eikö tuosta aikaisemmasta putoamisesta ollut mitään oppia eikä neuvoa. Lähetin kirjeen ja toivoin siihen vastausta vähän epävarmana.

Saanko vai enkö saa vastausta? Tuota vastausta ei tarvinnutkaan hyvin kauan odottaa. Sain kiitoskirjeen ja hän paheksui sitä meidän keskeistä eroa silloin juhannusiltana. Nyt alkoi uusi vaihe meidän välillämme. Muutamien päivien kuluttua täytyi kiittää kirjeestä ja lähettää hänelle uusi kirje.

Täällä Sonkajärvellä ei ollut TVH:lla minkäänlaista kalustovarastoakaan, joten tiemestari Pulkka antoi mulle ohjeet ja piirustuksen, jonka mukaan ruvettiin varastorakennusta rakentamaan kansakoulun tuolle puolen. Siellä oli sikäli iso hauta, johonka tuommonen varasto voitiin rakentaa. Siinä oli hyvä säilyttää kaikkea kalustoa, mitä siihen aikaan TVH:lla käytettävissä oli.

Paljon oli mielessä ajatuksia ja toiveita, joita haudoin mielessäni ja uneksin tulevaisuutta. Kirjeenvaihto jatkui tuon Kiuruveden tytön kanssa aina vaan tiheämpään ja asiata näytti riittävän. Vuosi oli kulunut ja aika pitkälle. Syyssorastukset oli tiellä suoritettu, saatu kaikki kuntoon, joten alkoi muut hommat. Niinpä tehtiin rumppuja ja ruettiin tuolla pappilan sorahaualla valmistamaan sementtirenkaita. Siellä oli oikein hyvä sementtisora, puhdasta ruosteesta. Oli kaksi vormua, joihin valettiin. Toinen isompi rumppu. Se oli lyhempi mitoiltaan mutta läpimitta siinä 50 cm. Sitten oli toiset vormut jotka oli metriä pitkiä pituudeltaan, mutta halkasija ei ollut kuin 30 cm. Siinä olikin taas opettelemista renkaiden teossa. Kun ne oli pystyssä jonkun aikaa kuivuneet, kaadettiin tarkasti kumoon ja vieritettiin telojen päälle. Kun olivat teloilla aikansa olleet, oli ne ensin tervattava erikoisella tervalla ja sen jälkeen oli laitettava tyhjään tynnöriin pikeä ja keitettävä piki kuumaksi ja sitten vielä oli harjan kanssa ne renkaat pieltävä. Näin sujui sekin työ kun alussa oli vähän hankalaa, mutta kun opittiin niin kaikki sujui hyvin. Sitten alkoi soran ajo talvipuolella. Taksatkin oli pikkusen kohonnut jo sillä aikaa kun viimeinen ajo suoritettiin.

Oli jo syksyä, kun taas kirjoitin tuolle Kiuruveden tytölle kirjeen. Rohkaisin itseäni ja kyselin, oisko mahdollista jonakin pyhänseutuna tulla Niemiskylässä pistäytymään. Pelotti vähän ja arkailin rohkeuttani, mutta kumminkin se oli tehtävä. Varmasti odotin, että siinä lyödään portti kiinni, ettei sinne saisi mennä, mutta ei niin käynyt. Hän vastasi kirjeeseeni ja sanoi, että tervetuloa, täältäähän minut Osuuskaupalta tavottaa. Niinpä kirjoitin taas kirjeen ja sanoin, että saavun lauantai-iltana myöhäjunalla Niemiskylään ja lähen sieltä Osuuskauppaa etsimään. Kävelin asemalta kylälle ja löysin Osuuskaupan. Menin ja koputtelin sisäovelle. Kauppa oli jo kiinni. Sieltähän minä tuon tytön löysin. Rakennuksessa oli iso puoti ja käsivarasto. Sitten tupakeittiö. Siinä oli leivinuunit ja hellat ja kaikki ja siinä asui joku vanha pariskunta vuokralaisina. Perällä oli kamari, jossa tämä tytär asui ja teki kirjatöitä. Siellä tulijaiskahvit juotiin ja kerrottiin kuulumisia ja mitä oli sen jälkeen tapahtunut, kun viimeksi tapasimme Sonkajärvellä

myöhään juhannusiltana. Ei ollut pitkä aika istuissamme ja keskustellessamme. Uni valtasi ja me nukuimme aamuun.

Pyhäpäivänä kävelimme ja katselimme Niemiskylää. Hän selitteli, minkä niminen talo missäkin paikassa on. Siellä meni pyhänseutu mukavasti. Läksin maanantaiaamuna aikaiseen junaan takaisin Iisalmeen. Poikkesin tiemestari Pulkan konttorilla mennessäni ja kerroin, että olen tulossa Kiuruvedeltä ja olen neuvonut maanantain työt valmiiksi miehille. Oli jo lunta maassa. Hiihtelin Sonkajärvelle ja taas alkoi työnteko. Talvellahan ei tehty muuta kun rumpuja ja sellaisia töitä mitkä voitiin talvella suorittaa. Lumiaitoja korjattiin koska niitä käytettiin aukeimmilla paikoilla tuiskun ja lumen estämiseksi maantielle.

Kihlaus ja häät, tietöihin Kiuruvedelle

Alkoi vuosi 1933. Mielessä liikkui toteutettava ajatus: oli yritettävä... Oli helmikuun alkupuoli, kun läksin Niemiskylään. Keskustelimme ja sovimme kihloihin menosta. Martta sanoi mulle, että kyllä me kihlat ja sormukset saadaan Kiuruveden kirkolta. Siellä on sellainen kelloseppä, jolla on niitä myytävänä. Eikähän me muuta tarvita ostaakaan kuin sormukset.

Niinpä asia oli päätetty, mutta ei vielä lopullisesti ratkaistu. Siihen aikaan piti tytön vanhemmilta pyytää lupa avioliittoa varten. Niin läksimme lauantai-iltana puodin kiinnipanon jälkeen Kiuruveden kirkolle. Menimme sinne Martan kotiin. Minua pelotti luvan kysyminen. Sillä enhän tuntenut hänen vanhempiaan, enkä veljiään. Se oli vähän semmonen arka asia. Menimme sisälle. Tervehdin siellä kaikkia, mutta en uskaltanut istuakaan sen takia, että miten kiire lähtö tässä tulee sulhaselle. Alotin heti, että mitä vanhemmat sanovat siitä, jos me Martan kanssa rupeaisimme samaa kannikkaa syömään. Meillä hyvin harvoin koko leipiä alotetaan, mutta toivottavaa olisi, että kannikat riittäisi. Martan isä oli tullut Kiuruvedelle Pohjanmaalta. Hänellä oli pohjanmaalaisen puhetapaa. Hän sanoi: "Eihän meillä ole mitään sanomista kahelle ihmiselle, jotka ovat jo laillisessa iässä ja he tekevät mitä ovat sopineet." Martta oli kamarin puolella ja oli hänkin peloissaan siellä. Hän sanoi tultuaan, että repi kammasta kaikki piikit vastausta odottaessaan. Martan äiti rupesi kahvia keittämään. Me läksimme kelloseppään, että jos hyvinkin sieltä saisimme nuo kaivattavat sormukset. Menimme sinne ja minä kysyin: "Onko teillä sormuksia?" Tarkoitus olisi mennä kihloihin ja kultaa kait ne pitäisi olla." Siihen vastasi tuo kelloseppä: "Tällä hetkellä ei ole, mutta jos te jätätte mitat, niin me tilataan ne lähiaikoina ja saatte. Emme siihen suostuneet ja läksimme pois. Menimme takaisin Martan kotiin. Joimme kahvit ja keskustelimme jonkun aikaa. Sitten läksimme takaisin Niemiskylään. Päätimme, että vaikka huomenna onkin pyhäpäivä, on tämä asia yritettävä selvittää.

Nukuimme yön ja riensimme aamujunalle ja lisaalmea kohti. lisaalmeen saavuttuamme menimme Hujasen kahvilaan, jossa olin aikaisemmin paljon käynyt. Kahvilahuoneen kupeella oli sellainen kabinetti. Menimme sinne istumaan ja siellä tuumailtiin asiasta jatkoa. Menin puhelimeen. Soitin kultaseppä Julkuselle. Joku naisihminen vastasi, että Julkunen ei ole nyt kotona. Hän on ampumaradalla ampumarajoituksissa ja tulee vasta myöhemmin kotia. Soitin kulta- ja kelloseppä Vartiaille: "Onko mahdollista sormusten saanti pyhäpäivänä?" Hän vastasi, että kyllä varmasti. Hän avaa tuon kadunpuoleisen oven niin siitä vaan sisään. Sieltä hänet löytää. Menimme ja ostimme sieltä sormukset ja maksoimme ne. Sitten läksimme taas Hujasen kahvilaan. Siellä baarissa istuimme kahden kesken ja olimme onnellisia, kun olemme toisemme tavanneet. Tilasin kahvit ja vielä paakkelsin kanssa. Paakkelsi oli pehmeää leivosta

pahvikotelossa. Sitten läksimme kaupungille kävelemään, kun ei ollut kova pakkanenkaan. Se oli 13.2.1933. Ei ollut meidän kihlajaiset sen ylväämmät.

Päivällä minä sitten kyyihtiin Martan rautatieasemalle. Hän lähti Kiuruvedelle. Minä otin piilopaikastani sukset, joilla läksin hiihtämään Sonkajärvelle ja saavuin iltasilla mökille äitin luo ja ilmoitin, mitä on tapahtunut. Hän toivotti minulle onnea ja sanoi: "Kumpu Jumala ois nyt johtanut tuolle tielle. Toivon sulle ja teille molemmille kaikkea hyvää!" Sormus kiilti sormessani.

Ilmoitin tiemestarille, että olin kihloissa tuon kiuruvetisen tytön kanssa. Mietittyään jonkun aikaa ja onniteltuaan minua sanoi: "Mitäs sanot, jos sinä siirtyisit Kiuruvedelle jatkamaan työnjohtajana? Siellähän on kyllä työnjohtaja Hannes Kärkkäinen, mutta se on niin isoalanen tuo Kiuruvesi ja paljon maanteitä, että siellä riittää teille kahdellekin töiden johtamista. Siellä jaetaan tie kahtia ja toinen puoli toiselle niin sillonhan asia on kunnossa. Morsiamellasi on kerran vakituinen paikka."

Mietin asiaa kotona ja puhuin siitä äidilleni. Äitini kuunteli hyvin hiljaisena. Äidin jättäminen yksin Sonkajärvelle oli meistä haikeaa. Olinhan luvannut äidille, että seuraan elämänsä lähimaastosta ja lähipaikoista ja annan apuani minkä pystyn sitä antamaan. Mutta hän sanoi vihdoin, ettei hän voi polkuanne katkaista eikä erottaa. Hän on valmis tuohon suostumaan. Niin ilmoitin tiemestarille, että milloin vain sopii, olen valmis siirtymään Kiuruvedelle. Hän antoikin parin viikon päästä ilmoituksen, että nythän sinä voit siirtyä Kiuruvedelle. Näin tapahtui.

Ei mulla tainnut olla paljon tavaroita vietävänä. Ne sopi aika pieneen kapsäkkiin, mutta kumminkin sinne oli matkanpää. Niemiskylällä olimme ja minä aloin työskennellä. Otin yhteyttä entiseen työnjohtajaan Kärkkäiseen ja sovimme asioista lopullisesti, mitkä tiet jääpi millekin hoidettavaksi. Minä sain ne alueet mitkä olivat likempänä Niemiskylää ja Niemiskylän ympäristössä ja koitin niitä sitten entisen tapani mukaan hoitaa. Olin myös isoja rumpuja teettämässä muuallakin Kiuruveden pitäjässä Pielaveden ja Sulkavan puolella.

Yhä mäni viehättävämmäksi kevään tulo ja elämä siellä Kiuruvedellä järvien maassa. Tuli kesä. Siellä oli iso Niemisjärvi, joka oli lähellämme ja toisella puolen tietä oli pienempi lampi.

Oli jo toukokuun loppua. Aikomuksemme oli, että meidät vihitään kesäkuussa. Niinpä meijät toukokuussa kuulutettiin ja kesäkuun 4. päivä meijät vihittiin. Kiuruvedellä oli nuori pastori Pesonen. Hän ilmoitti, että hän kirkonmenojen jälkeen saapuu Martan kotiin. Olimme siellä jo valmiina odottelemassa ja kahvit juotuamme menimme pirttiin. Pappi tuli ja toimitti

vihkimätoimituksen. Minun sukulaisiani ei ollut tuossa tilaisuudessa, mutta Martan veljet ja sukulaiset olivat rouvineen ja myöskin hänen työtoverinsa Osuuskaupasta. Vieraat onnittelivat meitä ja lahjojakin antoivat ja toivat. Tämä oli sellainen erikoinen tapaus elämässä, joka oli molemmille ensimmäinen. Ja toivomus oli kummallakin, että jospa se on viimeinen.

Palasimme Niemiskylään onnellisina ja jatkoimme entistä rataamme koko kesän. Tunnusti, että meikäläiseltä ei puutu enää mitään, mutta kumpikaan emme osanneet arvioida, minkälainen tuo meidän yhteinen polkumme on. Onko se tasainen vai onko se kivikkoinen ja mutkainen? Se oli hyvin vaikea arvioida, minkälaista polkua Jumala oli määrännyt meidän kuljettavaksemme. Sillä itse me emme voineet sitä polkua muuksi muuttaa. Otin yhteyttä äitiini, mutta se oli hankalaa, koska hän ei osannut kirjoittaa. Jos hän kirjoitti, se oli toisten kirjoitettava. Tuliko se sitten oikein kirjoitettua vai liioiteltua vai millä tavalla. Tuli syksy. Syksyhän on semmosta ikävää aikaa muutenkin kesän jälkeen. Niinpä alkoi vaivata minua kovasti koti-ikävä. Voi että...

Takaisin Sonkajärvelle asumaan

En tiedä mistä tuo koti-ikävä johtui, mutta sitä mietin pitkään ja sanoin Martallekin asiasta. Ehkä se oli äitini, vanha äitini, jolle olin luvannut aikoinaan, että pysyttelen lähetyvillä ja autan häntä vointini mukaan vanhuuden päivillä. Minulla oli hyvä äiti. Jo silloin kun pääsin kansakoulusta, niin se meidän Osuuskaupan johtaja muutti lisälmeen Osakeyhtiöön osakkaaksi ja pyysi minua lähettipojaksi ja harjoittelijaksi kauppa-alalle. Puhuin tästä äidilleni ja äiti oli hyvin ikävissään, ei kieltänyt eikä käskenyt, sanoi vain, että sehän on sinun oma asia mäne tai älä, mutta jos mänet, minähän taas jään yksin tänne harhailemaan. Tein silloin päätöksen: tahon olla lähetyvilläsi ja auttaa niin paljon kuin mahdollista. Tulin siihen tulokseen, että tuo koti-ikävä sieltä Niemiskylästä ja Kiuruvedeltä johtui juuri tuosta lupauksesta.

Sinä aikana oli työttömyyttä paljon. Ja meillä kumminkin oli molemmilla työpaikat. Mutta elämä ja kohtalo tuopi ihmiselle erilaisia mutkia ja kääntymyksiä. Niinpä päätimme sanoa itsemme irti toimistamme. Hän ilmoitti Osuuskaupalle, että hän pyytää eroa tuosta myymälänhoitajan toimesta. Ja minä soitin tiemestari Pulkalle aikomuksestani muuttaa Sonkajärvelle. Hän sanoi, että sehän on sinun ja teidän molempien oma tahto, siten en voi sitä vastustaa. Sen vaan sanon, että siellä Sonkajärvellä on jo sinun tilallasi työnjohtaja, Lapinlahdelta eräs Hannes Kiiskinen, jotenka siihen entiseen työhön et tällä hetkellä pääse. Pakkasimme tavaroita ja mitä meillä oli. Eihän meillä ihmeitä ollutkaan pakattavia. Kalusto oli etupäässä Osuuskaupan kalustoa. Pakkasimme isommat tavarat ja vaatteet pahvilaatikoihin ja kaiken mikä meillä oli semmosta painavampaa ja veimme asemalle. Osoitimme ne Soinlahteen ja edelleen Sonkajärven Osuuskaupalle. Pienemmät tavarat otimme kapsäkkeihin ja niin matkamme alkoi. Kävimme Kiuruveden kirkolla sanomassa hyvästit Martan vanhemmille ja siinä paikalla olleille veljille.

Menimme junalla lisälmeen, josta linja-auto ajoi Sonkajärvelle. Ja näin menimme kotia. Tuo kotini oli pieni vanha mökki, jossa vanha äitini oli aikaansa viettänyt ja ompeluksia ommellut kyläläisille. Hän tiesi jo odottaa meidän tuloa. Vähän kyynel silmässä hän toivotti meidät tervetulleeksi ja sanoi, että hän toivoisi teille hyvää jatkoa tälle yhteiselle elämälle. Semmonen oli se hänen sydämmestään lähtevä toivomus. Näin joimme siinä tulijaiskahvit. Ei ollut mitään ihmeitä tuomisia. Ainoastaan se, että itsemme toimme sinne. Olimme valveilla niin kauan kun uni petti ja sitten laitoimme tilat ja rupesimme levolle. Huomissa päivänä kävimme Martan siskon luona, Kamusen kahvilassa tervehtimässä Martan siskoa ja keskustelemassa kaikista tulevista asioista. Meillä ei ollut mitään työtä, eikä elinpaikkaa tiedossa. Työttömyyttä oli. Työttömiä liikkui aika lailla silloinkin. Oli jonkunlainen lamakausi vaikka tavallisesti siihen aikaan

ei työttömiä vielä liikkeessä ollut. Sain tiemestari Pulkalta tietoja, että hän antaa mulle työtodistuksen tältä ajalta, minkä olen ollut TVH:n työnjohtajana. Hän ilmoitti, että Paisuassa on alkanut näinä päivinä Jumisille menevän tien peruskorjaus ja rakentaminen. Se on piirin työmaa. Siellä on Runnilta tiemestari Hynynen, niin käy sinne tarjoutumassa töihin, jos sattuu sopimaan. Ja kun hänelle tulee tilaisuus, että hän saapi Kiiskisen Lapinlahdelle, niin sinä pääset takaisin tänne kirkonkylälle ja jatkamaan entistä TVH:n työtäsi. Tämä oli toive minun työmaistani. Mutta Martallahan ei ollut mitään, eikä tässä nyt niin kiirettä hänen kohdallaan ollutkaan, koska me odotimme perheenisäystä.

Jumisen tien peruskorjaustöihin, onnettomuus työmaalla

Oli keskiviikkopäivä, kun läksin suksella hiihtämään Paisuaan. Tiesin että mestari Hynynen asuu siellä Paisuassa. Sen talon nimi oli Kaarakkala, aika iso talo. Siinä oli muitakin vuokralaisia. Etupäässä tämän Hynysen kivimiehiä, jotka päästelivät kiviä rumpun tekoa varten. Menin mestarin luo ja kysyin häneltä töitä. Mietittyään vähän aikaa hän sanoi, että ei ole tällä hetkellä. Näytin entistä työtodistusta. Hän luki työtodistuksen. Taisi lukea kahteenkin kertaan. Hän sanoi yskkantaan: "Tulkaa huomenaamulla töihin!" Ehdotin työn aloittamista maanantaina, koska olimme juuri muuttaneet Kiuruvedeltä.

Maanantaiaamuna aikaisin läksin suksella aikaisin kiirehtimään Kaarakkalaan ja miel oli aika mukava, kun näin nopeasti sain itselleni työpaikan. Menin Kaarakkalaan ja siellä mestari antoi erään jo työssä olleen miehen minulle kaveriksi ja sanoi, että olisi mentävä Luotosenkoskelle. Sieltä lähtee kivitie louhokselle, jonnekka on jo kivimiehet särkeneet rumppukiviä, semmosia isoja kivipelkkoja. Ei hän selittänyt mitään mitenkä on tie tehtävä. Kaverini tiesivät mistä tie lähtee. Otimme varastosta lapiot, pitkiä justeerisahoja ja vähän narua matkaan. Sillä tarkoitukseni oli, että lumi on tien kohalta poistettava vähemmäksi. Täytyy lunta heitellä niin paljon pois, että ainoastaan reen teli jäisi, jossa raskas kivikuorma ja kivireki pysyisivät kohallaan.

Perillä käänsimme justeerisahat vähän mutkalle ja löimme aina mutkalla palan lunta irti ja viskasimme tiensivuun. Olimme jo likellä kivilouhosta, kun kuulimme takaapäin mutkan takaa, kun mestari tuli erään miehen kanssa. Hän tuntui sanovan, että tällä tavalla pitää kivitie tehdä, että se ei sitten vieryisi tien laitaan. He tulivat luoksemme ja sanoivat, että nythän on tullut tie kohta valmiiksi, kyllä tämä nyt sopii. Hetken he siinä olivat ja lähtivät pois. Palasimme mekin iltasilla Kaarakkalaan vieden sinne työaseemme. Hän sanoi meille, että huomenaamuna tulette taas seihtemen aikaan niin hän osottaa toisen työmaan.

Aamulla hän sanoi, että vähän etempänä, Katajakangas -nimisellä kankaalla on pienempi sorakuoppa. Siellä on tarkoitus ruveta ajamaan soraa ihan näinä päivinä. Routanen rintuus on särettävä, että siellä päästäisiin heti ajon alkuun. Hän antoi sinne myös hevosmiehen kaverikseni ja siihen nuo työkalut laitettiin. Hevosmies ties missä Katajakangas on. Mestari antoi meille dynamiittia ampumista varten. Eihän sitä kangilla jaksanut ihan kaikkea tehdä.

Sorahaualle tultuamme oli ensitöikseen lapioitava rintuuksen alapuolelta lunta pois, että tuli sora näkyviin. Sanoin, että on lähdeittävä alta päin sitä sulaamaan, että se päältäpäin paremmin lohkeileekin kunhan saahaan tämä kantapuoli ensin avoimeksi. Niin tehtiin. Lumi pois siitä ja sinne koloon ja ammus. Näin ammuttiin rintuuksen kantapuoli auki ja sitten oli helppo meidän sitä työtämme jatkaa. Kun oli routa säretyt koko haudan pituudelta, oli jo ilta ja niin löimme taas työkalumme rekeen ja läksimme Kaarakkalaan. Arvelimme, että mikähän on huomisen päivän ohjelma, kun nyt on jo kaks työpaikkaa ollu. Mestari kysyi meiltä, että onko varmasti monttu avoinna. Sanoin hänelle, että kyllä se on. Hän sanoi minulle, että huomenaamuna seihtemän aikaan on tultava Luotosenkoskelle. Koskipuron tuolla puolen on isompi rumppu tehtävä, kivirumppu. Ensin käydään purkamaan vanha rumppu pois ja aloitetaan kaivutyöt. Aamulla oli paljon miehiä työllisyyskortit suorana osoittamassa, että kumpu pääsis työhön käsiksi. Työmaita oli vähän ja miehiä oli liikaakin. Mestari otti siihen kymmenkunta miestä ja toiset saivat lähteä etsimään muuta työpaikkaa.

Mestari kutsui minut vähän syrjemmälle ja sanoi, että laita sinä kanki ja lapio tuonne nurkkaan. Sinulle riittää valvomista työmailla. Laitoin kamppeeni sinne ja työ alkoi. Ensimmäiseksi oli tehtävä sivutie, josta pääsivät hevostmiehet ja jalkamiehet kulkemaan. Silloinhan ei vielä autoja ollut, jotka ois sitä tietä kulkenut. Ajattelin, että mestari taisi kaksi päivää kokeilla minun taitoani, mitä pystyn tekemään ja teettämään. Nyt hän komenti minut valvomaan töitä. Siinä kaikki muut syrjäiset miehet oli lähteneet pois.

Kivikuormia alkoi tulla, koska kivistä oli tarkoitus isompi rumppu tehdä. Työmaani alkoi levitä. Oli käytävä sorakuopalla katsomassa, mitenkä soranajo luottaa. Sieltä oli syrjätieta joku kilometri, joka oli korjattava. Sinne ajettiin kasoja, joista sitten oli hyvä kevään tullen soraa levittää. Kivimiehet oli tulleet rumpuntekopaikalle valmistamaan kiviä. Kivet oli ensin oijottava ja liiat kohat lyötävä pois lekalla ja meisselillä. Ja ne puolet mitkä tulivat vastakkain oli myöskin liipattava tasaiseksi. Tämä oli kivimiesten hommaa. Olin tätä jo oppinut näkemään entisillä työmaillani, joten se ei ollut minulle outoa tuokaan touhu.

Niin tuli kevät. Ja kevättöiden aika alkoi. Työmaa oli silloin kilometrin matkalla, jossa oli päivittäin kuljettava seuraamassa itekutakin työalaa. Hyvin työt onnistuivat oman mieleni mukaan. Ei siinä ollut mitään. Kaikki miehet olivat ahkeria ja uurastavia, joten minkäänlaista komennusta eikä kiristystä heille ei tarvinnut osoittaa.

Kesä alkoi olla jo aika pitkällä menossa. Ruettiin kaivamaan sivuoja. Siihen otettiin lisää työvoimaa. Sivuojat oli kaivettava joka paikkaan.

Sivuoja kaivettaessa sinne jäi isompia kiviä, joita eivät miehet saaneet sieltä pois nostettua. Ne oli ensin ammuttava ja särettävä ja sitten vasta ne kappaleet nostettava penkalle. Mestari sanoi mulle, että kestähän me tehään laturi kiviä ampumaan. Kaikki kivet on reijitetty valmiiksi, ei muuta kun panostaa ja ampuu. Sanoin hänelle, että Paavo Eskelinen ois ehkä sopiva mies laturiksi ja hän saisi olla siellä omassa olossaan ja työskennellä. ”Laita hänet kirkolle nimismieheen hakemaan laturin passia.”

Sanoin aamusilla Paavolle: ”Nyt pääset uuteen työmaahan ampumaan kiviä kaivetulta sivuoja-alueelta. Mänepä kirkolle ja käy nimismieheessä ja pyy häneltä laturin passi.” Hän tuli iltapäivällä pois ja mestari tietti hänelle lauoista pienen salkkarin, jossa oli dynamiitit, nallit ja tulilanka. Mestari antoi hänen mukaansa toisen miehen, sillä punasella lipullahan oli tie rauhoitettava sillä alueella, jossa tuo räjähtävä panos oli. Siinä oli kaveri tarpeeseen, sillä heille kuului kivenkappaleiden ja kivien syyttäminen ravin toiselle puolen tienpenkalle. Paavo huuti hirveen hulakasti aina kun sytytti tulilangan: ”Ampu tulee!” Se kuului kauaksi. Siellä kivisärkypaikalla oli Jaakko Hynynen, joka oli myös kivimiehiä ja oikeastaan kaiken työn tekijöitä. Minä olin siellä hänen kaverinaan. Isommasta kivistä oli jo osa kaatunut lohkariksi semmosiksi 1,5 m:n pitkäksi pelkäksi, joka oli tarkoitus rumpun päällimmäiseksi suukiveksi. Hynynen oli lohkastun kiven päällä ja kiilat oli reijissä. Niitä hän lekalla napsi aina vuoron perään tiukemmaks, että kivi halkiaisi suoraan. Olin sanomassa hänelle, että ole varovainen. Alkoi kuulua pinta ritinää. En kerennyt loppuun asti lausettani, kun kivi halkesi ja hänen jalkansa jäi puristuksiin toista kiveä vasten. Kivi oli pitkä ja raskas, joten sitä oli vähän pelolla nostettava yhdellä rautakannella. Likeltä kulki tukkitie. Koitin sinne hoihia ja huuella, että jos jonkun hevosmiehen tapaisin avuksi. Ketään ei kuulunut eikä näkynyt. Otin taas kangen ja panin sen kiven alle ja ajattelin että sen täytyy nousta. Kohotin sitä niin tuo jalka ja kenkä lähti sieltä kiven välistä pois. Ja jos ei olisi ollut niin kova tuo vanha kenkä ja paksu pohja, niin tuskin sieltä ois jalkaa lopullisesti löytynyt. Se olisi litistynyt kokonaan, mutta kun olli paksu pohja ja vanha lapikaskenkä, niin se kesti puristuksen. Laitoin sukset rinnakkain ja panin sauvat varpaallisten läpi. Tälläsin kaverin istumaan ja annoin hänelle sauvat ja läksin vetämään lähellä olevaan sepän rakennukseen. Se oli puolentoista kilometrin päässä.

Menin pihaan ja sanoin, että pitäis saaha hevonen äkkiä. Miehen jalka on särkynyt kiven välissä. Niin lähti yks mies hevosella ajamaan kirkolle lääkäriin. Se oli säikäyttävä teko. Ei minunkaan töistäni eikä hommista sinä päivänä paljon tullut mitään. Olli ainoastaan silmien edessä tuo tilanne ja jalka kiven välissä. Lääkäri oli antanut hänelle ensiapua, hoitanut ja sitonut hänen jalkansa ja näin hän pääsi sitten kotiin. Kävin monta kertaa häntä katsomassa ja jalka oli

pitkään kipeää. Se oli polvea myöten mustana tuo jalkopuol. Vähitellen alkoi parata ja hän pystyi jo sillä jonkun verran kävelemään, mutta ei kuitenkaan työmaalle pystynyt.

Kaikilta maatilallisilta, joiden maa kosketti tuohon rakennettavaan tiehen, heiltä oli pyydettävä ja haettava kirjallinen todistus, että maansa kohalla saapi työmiehet rauhassa työskennellä. Oli saatava nimi jokaiselta maanomistajalta, ettei he vaan tule työmiehiä hätyyttelemään pois. Oli mäntävä Jumisille asti. Monessa talossa oli poikettava nimeä pyytämään.

Olin ollut Jumisilla päin jo ennemminkin töitä johtamassa ja soranajohommia suoritettamassa. Olin siellä Matomäki -nimisessä talossa kortteeria ja tiesin, että siinä on Jumisilta Riekkilän tytär emäntänä. Huomioin, että se on hirveen tarkka emäntä ja suoraan ahne ihminen. Otti markan sieltä kun suinkin sattui saamaan. Aina ollessani joskus päivällä syöntireissulla siellä pihassa ja sinne tuli joku vieras, hän pyyi minutkin kamariin kahville, tarjoili pullaa hyvin ahkerasti ja kaikista hän peri multa maksun. Olin oppinut siihen, että jos kerran talon puolesta tarjotaan kahvia pyytämättä niin myös annetaan ilman. Mutta tämä emäntä oli ahne ja nuuka ihminen niin kuin pitää ollakin, kun kerran luonne on sellainen.

Olin menossa tuonne Jumisille asti. Olin siinä Riekkilän isossa talossa, joka oli majatalo. Menin koska oli jo ilta aika pitkällä. Saanen kait yöpyä. He lupasivat. Vanha isäntä istui pirtissä kiikkustuolissa. Oli leveä kahenistuttava kiikkustuoli, jossa hän souteli ja alkoi minulle jutella. Söin eväitäni. Repustani otin maitoa ja siinä illallista söin. Isäntä sanoi, että sauna on lämpiämässä, lähetään tästä pian saunaan. Hänen kanssaan kylvin siellä. Talonjoukko alkoi jo laittautua nukkumatiiloilleen mikä minnekin huoneeseen. Minäkin jo siinä panin reppuni penkille pään alle ja ajattelin, että nukun tässä. Isäntä oli kohtelias ja hän sanoi, että ei siinä nukuta, lähetään tuonne kamariin, siellä on sinulle valmistettu tila. Tuo oli vähän huono ehotus, sillä tiesinhän, että majatalossa maksaa yösi ja kahdeksan markkaa, että ei minulla rahat riitä tällaiseen tuhlaukseen. Mutta oli mentävä.

Kamarissa oli oikein herrastila laitettu mulle. Mutta ei minua nukuttanut. Viimein tuli tuo Riekkilän nuorimies Uuno Riekkinen kotia. Hän tuli kamariin ja istui kiikkustuoliin ja siinä keskusteltiin kaikkia tarinoita. Viimein tuli unen vuoro ja hän lähti pois. Minä vielä valvoin ja mietin tilannetta mikä minulla oli. Aamulla heräsin jo vähän ennen viittä. Katsoin kelloon. Ja taas mietin ja tuli ajatus, miten kähän tässä selviää. Ajattelin, että nyt täytyy ootella niin kauan, kun alkaa naisväki mennä lypsylle ja kalistella lypsyastioita mennessään. Silloin lienee paras aika minun täältä pesästä lähteä. Nousin ja läksin pirttiin. Isäntä istui taas siinä keinutuolissa ja kun menin, hän heti koppasi kahvipannun, joka oli siellä lämpimässä ja tarjosi kahvia. Join kaksi

kuppia kahvia ja maksu mielessäni lisääntyi. Sanoin sitten isännälle, että paljonkohan minä olen velkaa tästä yönseuvusta. Tuskin mulla rahaa niin paljon riittää, mutta kyllä minä jälkeni selvitän ja suoritan ja lähetän maksun kun vaan tiedän paljonko tämä tekee. Miettimättä mitään hän sanoi, että yksi markka. Minä en ollut sitä kuulevinani. Sanoin vaan, että sanokaahan oikea taksa, kyllä minä selvitän jälkeni. Niin hän sanoi: "Silloin, kun minä muutin Rautavaaralta tähän taloon, oli rahasta puute, mutta ei ole viime aikoina ollut puutetta pienistä rahoista. Sieppasin markan taskustani ja pistin sen pöyännurkalle ja sanoin, että meikäläisellä kun ei taho niitä isoja ollakaan, ainoastaan näitä pieniä rahoja. Ja niin olin selviytynyt suoralla pelolla tuosta yönseuvusta. Monta kertaa ajattelin, että jos tuo isäntä olisi yhtä tarkka kuin Matomäen emäntä, niin ei minun rahat piisaa tähän yönseutuun.

Enää puuttui ainoastaan yksi nimi. Joku sanoi, että tuossa kohti on kauppias Kumpulaisen maapalsta ja hän oli Rutakon kylällä kauppiasana. Sanoivat vielä, että tuo kauppias on joltakin ottanut maapalan veloistaan ja näin ollen se on sitten kiertynyt kauppias Kumpulaiselle. Kun olin kirkolla käymässä ja oli mulla tuo lupa taskussa nimeä vaille, mänin Kumpulaisen luo ja pyysin häneltä nimeä ja selitin asian hänelle. Niin hän sanoi minulle, että onko sielläkin hänellä maapalsta. Hän ei sitä muista. Hän antoi nimensä paperiin ja niin oli koko linja selvitetty.

Meillehän oli jo poika syntynyt maaliskuulla, joten se oli iloinen asia, terve poika. Marttakin oli saanut työpaikan itselleen. Meijerin ja Osuuskaupan luona oli Pankkilan Ruotsalaisilla tyhjä rakennus, sata metriä maantiestä syrjään pellon laiaassa. Apteekkari Wallenius siirtyi siihen apteekkia pitämään. Siellä oli monta huonetta. Oli isompi huone joka oli apteekiksi laitettu, sitten oli käsivarasto, sitten oli tisurihuone, eteinen ja keittiö ja yläkerrassa kaksi huonetta, joten tuossa sopi hyvin asumaan ja apteekkitouhuja toimittamaan. Apteekkari oli pyytänyt Marttaa sinne siivoamaan apteekkia ja käsivarastoa. Hän oli suostunut siihen ja kulki siellä joka ilta puhistamassa tuota apteekkipuolta. Ajattelin monta kertaa, että kyllä hän ei työtä näy pelkäävän, koska entisenä myymälänhoitajana alistui siivoustöihin. Olimme hyvin onnellisia, kun ajattelen omaa elämäni ja omaa kohtaloa ja Martan kohtaloa. Ei hän koskaan nurissut eikä moittinut, jos näin hankalaa tuo alkua oli.

Osuuskaupalle otettiin kauppa-apulainen ja niin Marttaa pyydettiin myyjäksi, kun tiesivät että hän on ollut 14 vuotta kauppa-alalla. Hänellä on taitoa tuohon myyntitouhuun. Niin hän siirtyi kauppa-apulaiseksi. Elämä hiljaksittain korjaantui. Meillä kävi naapurin mummu poikaa hoitamassa, että se ei yksistään jäänyt minun äitini vakituiseksi hoidettavaksi. Minä sain tiedon, että pääsen tulemaan takaisin tiemestari Pulkan alueelle työnjohtajaksi. Sanoin itseni irti piirin työmaalta ja siirryin sinne Sonkajärven kirkolle. Siellä oli tuttua kaikki ja sain olla yöitä kotona.

Joskus täytyi yöpyä vähän syrjemmässäkin, koska Sukevakin kuului minun alueeseen. Sehän oli sitä nykyistä 5-tietä, mikä menee Kajaaniin ja siitä eteenpäin. Siellä täytyi monta kertaa yöpyä, mutta tilaisuus oli pyörällä ajella myös tänne kotimökille. TVH:lla oli monenlaista työtä. Sorastukset oli pidetty, tie oli kunnossa sikäli kun se siihen aikaan oli. Ainoastaan hevoset kärrillä ajoivat, nehän joskus vähän pehmeillä paikoilla rikkoivat tietä, mutta se oli siihen nähden pientä, kun että olisi ollut isompi autoliikenne.

Pappilan hiekkahaudalla valettiin rumpurenkaita, autot tulevat työmaille

Kesällä rupesimme valamaan sementtisiä rumpurenkaita pappilan haudalla. Siellä oli nimittäin hirveän hyvä puhdas sora sementtityöhön. Iisalimesta tuli Pulkka ja laittoi kahet vormut joihinka sementtimassa survottiin ja siihen oli laitettava rautalankoja siteiksi. Lyhyemmät renkaat olivat 80 cm pitkiä ja rumpun halkaisija oli 50 cm. Sitten oli metriä pitkiä renkaita ja vormuja. Niihin oli aukon leveys 30 cm.

Aluksihan renkaiden valu oli vähän hankalaa ja opettelemista, mutta työ tekijäänsä neuvoo. Niin tapahtui tuossakin asiassa. Kun vormut päästettiin irti, massa jäi pystyyn paikalleen. Kun ne siinä muutaman päivän kovettuivat, kaadettiin alas ja pyöritettiin telojen päälle. Kun oli putkia tehty joitakin kymmeniä kappaleita, ne oli tervattava erikoisella kolutervalla. Ensin tervattiin kaikki ja sen jälkeen oli otettava pikeä tyhjään tynnöriin. Piki oli kiehutettava ja kuumennettava ja kuuma piki hangattava rumpurenkaaseen.

Mestari kävi usein seuraamassa työtämme ja hän hyväksyi työn. Näistä oli helppo pienempiin veenkulkupaikkoihin laittaa rumppuja. Ei aina tarvinnut kivirumppuja rakentaa. Ne olivat paljon suuremman työn takana ja aina ois pitänyt olla ammattimiehet tekemässä. Kivihomma ei luonnista muuta kun ammattimiehiltä. Kivimiehissä oli ammattimiehiä, kuten Jussi Kärkkäinen. Hän oli ollut jo kirkon rakennuksen aikana seuraamassa kivistä kirkon rakentamista. Oli joitakin muitakin, mm. Kärkkäisen vanhin poika Raine Kärkkäinen. Sitten oli Pekka Remes, hän oli vanhempia miehiä. Hänellä oli sellainen taito, että hän takoi ja terotti porat ja piikit, joilla kiviä hakattiin ja oijottiin. Hän osasi kenttäahjossa ne kuumentaa ja sitten takoa alasimen päällä ja karkasta samalla. Tämä oll myös taitotyötä, jota eivät pystyneet muut paljon suorittamaan kun ammattisevät.

Kotona ei ollut mitään erikoisempaa hätää. Minä hankin TVH:sta, Martta hankki Osuuskaupasta, äitini ompeli ompeluksia minkä jaksoi ja pystyi ompelemaan. Sitten alkoi olla jo autojakin, joilla soraa ajettiin. Kuorma-autojen lavaa ei saanut nostettua pystyyn kuin miesvoimin. Auton kahen puolen oli kammet, isot rautakammet, joista piti kahen puolen pyörittää. Niin saatiin lava ylös ja sora ja kuorma purkautumaan. Se oli vaarallista sikäli, että siinä piti tuo stoppari muistaa panna paikalleen kun ruvettiin pyörittämään. Muuten lava karkaisi alas tulemaan ja näin voisi kampi vaurioittaa pyörittäjää. Eräs mies loukkasi siinä kätensä. Hän joutui parantelemaan aika kauan.

Toiset miehet tulivat jatkamaan rumpun tekoa. Minä hoitelin silloin jo täällä TVH:n puolella Pulkan alueella ensimmäisiä työmaitani. Meille oli jo lisääntynyt toinen poikakin siinä välillä, joten oltiin jo perheenkin puolesta paljon rikkaampia. Mökillä äitini luona asuimme, siitä käsin minäkin kuljin työmaillani ja vaimoni Martta aina meni Osuuskaupalle kahdeksan aikaan töihin.

Vaikka näin hyvästi oli meidän asiat, mikä lienee ollut minun mielessäni aina, että jotakin uutta omintakeista hommaa pitäisi löytää. Sitä mietiskelin mielessäni. Monta kertaa puhuin siitä Martalle. Olimme kaikissa asioissa yksimielisiä ja tuumailemalla asiat selvisivät.

Oman kahvilan perustaminen Rutakolle

Oli vuosi 1937 meneillään. Naapurissamme Vihtori Partasella oli tyhjänä vanha rakennus, jossa oli pidetty kuppilaa. Sen hoitajina olivat Alfred ja Hanna Kauppinen. He olivat siltä paikalta muuttaneet pois ja paikka oli tyhjillään. Mielessäni kyti: "Mitä jos mekin yritettäs tuohon kuppilan laittaa?" Puhuin asiasta Martalle ja hän oli yhtä mieltä, että jotakin omintakeista olis yritettävä. Puhuimme Vihtori Partaselle rakennuksen vuokraamisesta ja hän myöntyi siihen.

Asetukset olivat muuttuneet siihen aikaan. Enää ei nuin vaan voinut kuppilaa perustaa. Huoneet oli laitettava sellaiseen kuntoon, että siinä voitiin kahvilaliikettä hoitaa. Vuokranantaja ei lupautunut itse huoneita laittamaan. Se oli vuokraajan itsensä tehtävä. Rakennukseen kuului iso pirtti, päädyssä kamari ja väliaikaisella lautaseinällä erotettu pieni nukkumahuone. Otin kirvesmies Väinö Ryhäsen huoneita laittamaan ja suunnittelimme työn. Väliaikainen lautaseinä purettiin pois. Seinäpahvit oijottiin ja samalla oli kahvilahuoneesta puhkastava seinään ulosmenevä ovi. Kahvilahuoneesta piti olla erikseen ovi ulos. Laitettiin ovi ja rappunen myös. Pirtti jaettiin välilauvotuksella kahtia. Keittiö oli toisella puolella ja meillä makuusija ja ruokailupuoli toisella puolen. Keittiöön oli ostettava uusi hella. Ostin tehasrakenteisen Kotilieshellan entisen tilalle.

Kuljin tietyömailla jatkuvasti, mutta iltasilla olin aina jotakin ahertamassa. Kaikki oli tehtävä sivutyönä. Aikaa meni ennen kuin kirvesmiehen kanssa saimme rakennuksen kuntoon. Sitten oli hankittava kahvilakalustoa. Hankittiin kuusi kappaletta kahvilapöytiä ja aina kolme istuinta pöytää kohden. Rahaa oli niukasti, mutta kun kerran lähdettiin yrittämään, se oli vietävä loppuun asti. Lisäalassa käytiin kalustot valitsemassa.

Kahvilanpitolupa piti anoa lääninhallituksesta. Ensin kävi kunnan puolesta lautakunnan miehet huoneiston tarkastamassa ja antovat puoltavan lausunnon. Kahvilanpitolupa tuli maaliskuun 8. päivänä 1939. Silloin vaimoni siirtyi Osuuskaupalta, tien vastakkaiselta puolelta omaa yritystä hoitamaan. Heti alussa ilmaantui vaimolleni muutakin hanketta. Seutukunnalla oli nuoria, perheettömiä virkamiehiä ja työmiehiä, jotka pyrkivät ruokamiehiksi meille. He tulivat pyytämään, että saisivat kahesti päivään ruokaa. Se sopi hyvin meidän ruokailutapoihin. Mehän söimme vain kaksi kertaa päivässä ja sanoimme leikillisesti, ettei meidän kannata syödä useammin. Ensimmäiset ruokamiehet olivat poliisi Immonen, Osuuskaupan autonkuljettaja Reino Huttunen ja kolmantena maatalousneuvoja.

Meijän kahvila oli hyvällä paikalla Osuuskaupan vastapäätä. Aina oli siinä meijerinpuoleisessa päässä paljon liikettä ja kävijöitä kahvilassa. Sopimus tästä huoneiston vuokraamisesta tehtiin Vihtori Partasen ja vaimonsa Lydia Partasen kanssa. Vuokranmaksu oli 200 mk kuukaudessa ja tuo maksu oli suoritettava joka kuukauden 1. päivänä, siis etukäteen. Tietysti meillä oli pelko, jos jääpi vuokrat maksamatta. Jälkeenpäin ne ovat hankalammat periä.

Ensimmäiset yrittäjät, Martta ja Lauri Nissinen Sonkajärvellä

Olimme TVH:n töissä Sukevan kylällä. Sorahauta, josta sora ajettiin oli 2,5 km maantiestä syrjään. Siellä oli kaksi autoa ajamassa. Vuorimäen kylältä oli eräs Joonas Hälinen autoineen sora ajamassa. Olimme kortteeria Sonkajärveltä muuttaneen räätäli Ryhäsen talossa. Siinä oli myös Heikki Ryhänen lisälmen pitäjän alueelta Ryhälänmäestä. Hän oli asemalla propsivuolussa ja lastauksessa ja hän oli vähän sukulaisia tuohon räätäli Ryhäseen, jossa hän sitten aina kortteerasi ja yöpyi.

Hälinen, joka oli sonkajärveläinen, aina tinki moittimaan, että kun työ on hänelle hankalaa ja hän ei siitä oikein pitäisi. Tunnustaa tuo autonaju ja soranaju vaikealta. Heikki Ryhänen, joka oli asemalla töissä, oli hirveen mukava mies. Meidän puheet sopi aina yhteen. Me keskusteltiin kaikista asioista. Kerran minä sanoin hänelle kahen kesken, että eiköhän ruvettais autoporukkaan, ja ostetaan tuolta Häliseltä auto niin hän pääsee sinne Vuorimäkeen koululle keppeimpiin hommiin. Tuota asiaa harkittiin ja mietittiin moneen kertaan. Viimein tulimme siihen tulokseen, että yrittänyttä ei laiteta. Heikki Ryhänen oli jo käynyt aikaisemmin ajokurssin, joten hän oli ajotaitoinen ja näin kysimme hintaa. Hälinen oli auton uutena ostanut, se oli Fordi eikä ollut sillä kovin kauan vielä ajellut, joten se oli täydellisessä ajokunnossa. Kysyimme hintaa. Se ei ollut mielestämme liian kallis olevinaan, ja niin kaupat syntyi.

Mutta siinä oli yks solmu vielä välillä. Hän tahtoi nimittäin 10.000 mk käsirahaa. Se oli niin kuin 5.000 mk mieheen hommattava käsirahaa ja loput vekselillä. Niinpä alkoi rahan hankkiminen. Sillä entisiä hankkeitahan ei kumpasellakaan ollut, koska palkat olivat pienet. Menin kassanhoitaja Paavo Kainulaisen puheille ja kysyin, onko mahdollista saada 5.000 mk lainaksi Osuuskassalta, sillä meillä on autonostotarkoitus. Hän mietti vähän aikaa ja sanoi, kyllähän mahdollisuus on saada tuo 5.000, mutta hän kirjoittaa velkakirjan, johonka sinun pitäisi saada neljä hyvää nimeä takaukseen tuosta summasta. Otin velkakirjan. Kävin monen isännän luona pyytämässä nimeä velkakirjaan, mutta jokainen kieltäytyi, olivat hyvin epäilevällä kannalla.

Mietin asiaa ja viimein arvelin, että jospa nuoremmat isännät, ikätoverini, jotka jo omistavat kiinteistöjä ja ovat tavallaan isäntiä auttaisivat. Ensimmäisenä oli Harvanmäessä Erkki -niminen nuori isäntä, hän pani nimensä. Sitten oli Harvankylällä Partalassa Reittu Kainulainen. Hänkin oli omistavaa luokkaa, oli isäntänä Partalassa. Hän pani siihen nimensä. Näin olin jo aika

pitkällä. Sitten mänin sinne naapuritaloon, jossa oli kaksi veljestä, mutta he asuivat erillään. Tuomas Huttunen Lähenniemeltä pani nimensä. Ja toinen veljes oli Paavali Huttunen myös. Ja näin oli nimet saatu kerätyksi.

Mänin kassalle, vein velkakirjan kassanhoitajalle ja sanoin, että tässä on nyt nimiä. Saanko viikon päästä tietoja, onko hallitus tämän minun velkani hyväksynyt vai hylännyt. Hän tarkasti velkakirjan ja sanoi, että sinä saat rahat vaikka heti. Näin tapahtui. Tuo autokaverini Heikki Ryhänen oli saanut isänsä kautta eräältä firman piirimieheltä rahan lainaksi ja näin lopullinen kauppa syntyi. Se kauppa tehtiin liikennelupineen päivineen.

Nyt oli uusi yritys perustettu. Soraa ajettiin mikäli TVH:ssa oli soranajua sinä talvena. Huomasin sellaisen tilanteen, että kun maantiellä ajut vähenivät ja loppuivat ja kiersin tuolla pitäjällä työmaillani, niin minä ostelin talollisilta tievarsista halkopinoja, jotka olivat isännät myytäväksi siihen tienvarteen ajaneet. Niitä sitten tuo auto ajoi lisalmeen. Lisalmessa oli koivuhalat kysytyä tavaraa. Ei tullut rokulia autollekaan eikä Ryhäselä. Hän oli uuttera ajamaan kaikkea mitä vaan eteen sattui. Meitä onnisti aika hyvin. Yksi ainoa remontti oli ilmaantunut autoon ja hän käytti sitä lisalmessa korjaamalla. Siellä se oli pari päivää. Sitten se haettiin pois ja sanottiin paljonko tämä maksaa, niin se korjaamon omistaja sanoi, että joko työ heti maksatte sen, että tavallaanhan ne on maksuajalla. Niin me sanottiin, että eikös se ole lasku silloin maksettava kun työ on kerran tehty. Taas oli auto kunnossa ja työt jatkuivat.

Kevät 1939 ja ensimmäinen auto Ford

Elettiin kevättä -39. Yrittäjähenki oli riipaissut minut niin kuin tuon Ryhäsen ja hätäkös siinä, kun meidän puheet ja suunnitelmat yhteen aina sopivat. Oli aikainen kevät. Maantiet olivat jo sulat toukokuun alusta ja liikenne vilkastui. Autoja lisääntyi liikenteeseen, mutta ei ollut ehken tarpeeksi asti, ne oli semmosia ohikulkevia autoja.

Ryhäs-Heikillä ja minulla oli lomapäivä. Osuuskaupan pihaan ajoi umpihenkilöauto ja siitä lähti kaksi miestä. He tulivat mejän kahvilaan. Siellä keskusteltiin kaikista asioista. Miehet olivat lisalmesta Ford-liikkeen johtaja ja hänen apulaisensa. Hän sanoi meille, että hän lähti myymään uutta henkilöautoa. Se on 39-malli Ford 60, 60 hevosvoimainen siis. Hän myypi sen mainostavarana ja vähän tappiollisesti, koska näillä seuvuilla ei ole tuon tyylistä umpihenkilöautoa. Kysyimme hintaa. Se maksoi 48.000. Ja sehän ei meistä oikeastaan ollut paljon ja eihän me sitä oikein ymmärrettykään vielä tarkemmin. Hän pyyti meitä koeajelulle. Kiersimme muutamia kilometrejä. Mukava oli istua umpinaisessa uussa henkilöautossa. Istuimet olivat hyvät, joten kaikki entiset velatkin alkoivat meistä tuntua saatavilta. Tulimme kierrokselta pois ja ostimme tuon henkilöauton. Siihen piti saaha 10.000 mk käsirahaa mieheen ja loput taas vekselitouhulla. Kummallakaan ei ollut niin paljon säästöjä, että ois tuollainen summa voitu ihan hetkessä luovuttaa. Pelkäsin kovasti kuinkahan käy. Saanko velkakirjaan yhtään nimeä.

Petäykseltä tuli minun koulutovereitani, ehkä pari vuotta vanhempi mies mejän kahvilaan. Hänellä oli aika iso talo omistuksessaan ja aloin arvella hänelle auton ostosta ja takuusta. Hän mietti vähän aikaa ja sanoi, että käyhän hakemassa se velkakirja, katsotaan. Mustepullon ja kynän toin samantien. Hän kastoi kynän mustepullossa ja piirti oman nimensä velkakirjaan. Otin kahvilasta jonkun todistajan. En muista kuka oli tuo toinen nimenkirjoittaja, mutta takaajat olivat varakkaita miehiä. Mänin kassanhoitajan luo ja esitin asian. Sieltä lähti rahat ihan heti.

Taas oli yksi solmu meidän asioissa avattu. Me kävimme hakemassa auton lisalmesta. Liikennelupa oli anottava lääninhallituksesta. Se ei viipynytäkään siellä hyvin kauan, sillä toukokuun lopussa saimme päätöksen, että saamme harjoittaa henkilöautoliikennettä määrättyillä alueilla. Ryhäsen Heikki, rupesi henkilöautoa ajamaan ja kuorma-auton ajoon otimme vanhemman miehen, joka oli aikaisemmin ollut Osuuskaupan kuorma-auton ajajana.

Taas alkoi uusi vaihe meidän elämässämme. Autot olivat ajossa jatkuvasti ja vaimollani oli paljon työtä, kun oli kahvila ja sitten oli vielä ruokamiehet. Hänelle oli hankittava naisapua. Näin ollen olimme ehkä Sonkajärven ensimmäisiä yrittäjiä ja ehken ensimmäisiä työnantajiakin. Sillä olihan meillä syrjästä työvoimaa ja myöskin yksityisajoa suorittavat autot olivat ehken ensimmäisiä täällä Sonkajärvellä.

Uttiin kertausharjoituksiin - talvisota alkaa

Sain sotilaspiiristä käskyn ja kirjeen, että minun on lähdettävä elokuun alkupäivinä Uttiin kertausharjoituksiin. Kirjeessä oli, että se kestää yhden kuukauden ja pääasia on puhdistaa leirialue, jossa armeija on leiriä kesällä viettänyt. Sanoin lähtiessäni: "Tuskinpa siellä enempi viipyy kuin kaksi päivää, toinen mennessä ja toinen poistullessa." Olin vähän aikaisemmin sairastellut ja otin mukaani tuon lääkärintodistuksen ja otin myös reseptit ja lääkkeet. Menin Uttiin. Siellä oli jo melkein kaikki saapuneet. Meijät asetettiin parakissa käytävään kahteen riviin. Lentokentän lääkäri, eräs eversti, oli meitä tutkimassa. Hänellä oli niin kiire, että hän ei joutanut kenekään sairausvalituksia kuuntelemaan. Minäkin koitin hänelle selittää omaa sairauttani, mutta hän oli mennyt minusta paljon sivuun.

Aamulla ilmoittaudivin vastaanotolle. Lääkäri käski minut sisälle ja kysyi, mikä sotamiestä vaivaa. Annoin hänelle tuon lääkärin antaman todistuksen ja reseptit, jotta hän sai niistä nähdä mikä minun sairauteni on. Hän katseli niitä ja syynäsi minua ja viimein hän sanoi, että täällähän te paranettekin. Kun teiltä lääkkeet loppuu, silloin Kouvolan apteekista haemme niitä lisää. Samalla hän kirjoitti sairaskirjan laitaan, että "kaikesta raskaasta palveluksesta vapaa".

Tämä oli tavallaan kylmä suihku minulle, että en saanut tuota elämäni ja tuota polkuani kääntymään, vaan täytyi alistua hänen määräyksensä alaiseksi. Olin siellä ja koittivat järjestää keveämpätä hommaa. Sitten kun he aina veivät kentälle miehet harjoituksiin, niin minut komennettiin rivistä ulos. Joten minun ei tarvinnut siellä juoksennella eikä harjoituksissa olla muuta kuin katsella kuin suurempikin upseeri sieltä kentältä. Tällä viisiin päivät kuluivat ja eikä minun sairauteni ainakaan pahentunut, jos ei ihan parantunutkaan.

Tuo oli raskasta aikaa. Talvisota oli tulollaan. Miehiä tuli lisää. He tekivät piikkilanka-aitoja, sakeita, korkeita aitoja parakkien ympärille. Tämä oli outoa meistä. Saimmekin kuulla, että kun sota syttyy, niin tästä muodostetaan vankileiri. Ilmoitettiin elokuun lopussa, että meitä ei päästetäkään pois, mutta pidätetään toistaiseksi täällä Utissa. Kirjoitin kotiani vaimolleni ja paheksuin, kun tällainen yllättävä tilanne tuli. Kysyin hänen vointiaan. Sain vastauksen, että kaikki menee onnellisesti eikä ole mitään hätää.

Talvisota - venäläisten sotavankien leiri, keittiö- ja muonitustyöt

Konekiväärejä oli asetettu pesäkkeisiin eripuolille vankileiriä ja kaikkien parakkien ympärillä oli piikkilanka-aidat jo valmiina. Eikä ollutkaan kovin kauan, kun sinne rupesi venäläisiä vankeja tulemaan. Niitä toivat aina yönseutuna. Haminasta oli tuotu kaksi tulkkia, jotka osasivat venäjänkieltä. Sitten tuli Haminasta päin kolmaskin mies. Hän oli kait -18 kapinan invalidi, toissilmäkersantti. Hänestä tekivät vankien muonittajan ja minut määrättiin hänen toverikseen apumuonittajaksi.

Vangeilta kyseltiin heidän ammattiaan ja kysyttiin myös, onko ketään sellaista keittotaitoista. Kerran ilmaantui vanki eteeni ja sanoi, että hän on ollut ison ravintolan keittäjänä. Hänet asetettiin valvomaan vankien keittotouhuja. Vankeja lisääntyi jatkuvasti, joten kahessa keittiössä oli ruokaa valmistettava. Ruokaa oli tarpeeksi. Siitä ei ollut puutetta, joten vangit saivat hyvät ruuat ja hyvän kohtelun. Kersantti Tikka, joka oli päämuonittaja, tilasi ruokatarpeet ja -tarvikkeet valmiiksi. Niitä käytiin Kouvolasta hakemassa. Mulle kuului vain keittiötyöt ja tarvikkeiden jakaminen keittiölle. Eräänä yönseutuna oli tullut taas lisää vankeja, toistakymmentä heitä taisi olla. Menin jakamaan aamusilla heille ruokailuvälineitä. Kysyin onko ketään sellaista, joka osaisi puhua suomea. Sieltä astui eteeni pitkä laiha mies ja selvällä suomenkielellä hän sanoi: "Minä kyllä osaan." Hänellä oli rusahtava mantteli päällä ja vähän huonot varusteet. Kenkiä ei ollut, ainoastaan jalkorätit. Kysyin mejän leirin päälliköltä everstiltä, että voisinko tuon vangin ottaa ruokavarastolle, että ei aina tarvhteisi tulkkeja tuonne etsiä. Hän sanoi, että jos se osaa suomea puhua, niin kyllä saa ottaa. Sanoin hänelle, että vangilla on vähän huonot varusteet, eikä ole kenkiäkään. Hän komensi meidät varusvarastolle, josta oli valta valita tarpeelliset varusteet ja kengät.

Jokaiselta vangilta kysyttiin mikä oli ollut siviiliammatti. Sen mukaan järjestettiin työhön. Joka oli seppä, hänet asettivat pajalle jotakin takomaan. Isoja partteja veivät lentokentälle lumitöihin. Samoin toisia vietiin Kouvolaan lumitöihin. Aina oli vartio mukana. Vartiomiehiä oli aika paljon leirialueella, sillä heitä oli tarkasti vartioitava. Upseerit ja lentäjät ne oli sijoitettu eri parakkiiin, joissa he saivat majoilla. Heitä vartioitiin siellä samalla tavalla kun sotilaita. Siellä oli myös eräs venäläinen lääkäri upseerien kanssa samassa. Vangit auttoivat minua keittiöaskareissa ja perunankuorinnassa.

Kerran otin toistakymmentä miestä perunoita kuorimaan ja samalla siinä kuorittiin myös lanttuja, joita käytettiin lihasopan seassa. Kun työ oli tehty, menin tarkastamaan ja vapauttamaan heidät siitä hommasta, mutta yksi lanttulohkosaavi oli vajaa. Ajattelin, että nehän on paksusti kuorineet, kun on niin vajaa saavi. Oli jo ruokailtakin niin ykskaks tuli joku sanomaan minulle, että siellä on yksi vangeista kovasti vatsasairaana. Se pyörii petillä ympäri ja valittaa kovasti. Kävin hakemassa venäläisen lääkärin toisesta parakista tutkimaan häntä. Hän tutki ja kopeloi vangin vatsaa ja viimein hän sanoi, että on haettava haaleaa vettä. Juotti melkein pari litraa vettä yhteen tiukkaan vähän hengittäen välillä. Kun vanki oli veden juonut, ei ollut kauan kun hän rupesi antamaan ylen. Sieltä tuli sormenpään kokoisia lanttulohkoja iso läjä. Huomattiin, että he ovat kuoriessaan syöneet lanttuja. Ilmankos saavi oli vajaa. Sairaus loppui siihen ja taas oli asiat kunnossa.

Minäkin olin alussa vartiomiehenä ammusvarastossa. Kova pakkasen oli ja siellä kun kaksi tuntia käveli ja värjötteli niin hyvin mielellään vaihtoi vartiota, kun aika tuli.

Talvisota jatkui, pakkastalvi kului ja viimein alkoi kuulua kuiskeita ja radiosta kuultiin, että rauhanneuvottelut ovat käynnissä neuvostoliittolaisten kanssa. Oli toiveita, että välirauha tulisi ja päästäisiin taas selville vesille. Niinpä tulikin sitten kevättalvella, maaliskuun 13. päivänä tieto, että välirauha on solmittu. Vankeja lähdettiin viemään rajan taa omalle maalleen. Olin siinä junanrapulla heitä hyvästelemässä. Minä olin ollut hyvissä väleissä vankien kanssa. Meillä ei ollut mitään erimielisyyksiä. Enkä minä tiedä, että olisiko siellä kukaan isommasti heitä rankaissut, vaikka siitä puhuttiin, että vankeja kohellaan huonosti. Ainoa rangaistus, mikä minulla on mielessäni ei minusta ollut mikään paha rangaistus. Kerran tuli meille autolasti leipälaatikoita keittiövarastolle. Otin kymmenkunta vankia niitä laatikoita kantamaan autosta. Siellä oli myös suomalainen vartiomies keittiöllä, hän oli haavoittunut rintamalla, mutta oli toipilaana. Keittiössä oli kaksi ovea. Minä käskin hänet toiselle ovelle ja sanoin, että elä laske täältä ketään ulos kunnes saahaan kuorma purettua. Huomasin, että siinä on meillä laatikon kantajilla jonkunlaista vilppiä. Laatikot olivat yläpästä auki ja leipä oli sellaista pehmyttä pitkulaista leipää. Huomasin, että jotkut työntivät leivän toppahousun kauluksesta lahkeeseen. Laskin siltä ovelta kaikki vangit pois yksitellen. Kopeloin heitä jokaista ja jolla oli leipä, otin sen pois. Jolla ei ollut leipää, annoin sille puolet. Tämän jälkeen ei mitään vilppiä tapahtunut. Hyvin nöyrästi olivat miehet valmiita työtä tekemään. Muistin heille antaa vähän lisää leipää, vaikka heillä ei kyllä minkäänlaista ruuanpuutetta ollut. Se oli vaan minun tahtoni näin, että annoin vähän että pysyin hyvissä väleissä vankien kanssa. Vangit vapautettiin kaikki ja vankileiri päättyi.

Sotavanki Ivanoff

Ivanoff oli tuo suomea puhuva vanki. Sanoin hänelle: "Jää Suomeen, koska sinä osaat nuin hyvästi suomea puhua, kyllä sinä täälläkin pärjät." Mutta hän sanoi, että kyllä hän lähtee vaan Venäjälle ja toivoi, että saisi perheensä tavata. Muonavarastossa kahen ollessa minä häneltä aina kyselin ja hän kertoili. Hän sanoi olevansa Siperiasta. Aikojen kuluessa oli Karjalasta rajalta karkotettu suomalaisia esi-isiä, jotka oli viety Siperiaan, joten siellä puhuttiin suomea heidän keskuudessaan. Venäjää silloin kun oltiin jossakin muussa tilaisuudessa. Kysyin hänen ammattiaan. Hän sanoi, että siellä oli eräs suomalainen pappi, jonka kanssa heillä oli porukassa kaksi kylämyllyä ja jauhatettiin viljaa. Pärjättiin aika hyvästi, sillä jauhatusta oli ja työtä oli riittävästi. Kerran hänen luokseen siellä Siperiassa tulivat iltayöstä santarmit ja sanoivat, että lähetään nyt yhteen mukaan. Hän oli saanut tuomion jostakin tuntemattomasta syystä ja saanut 10 vuoden pakkotyötuomion, jonnekka hänet vietiin. Hän sai tietää, että tuo suomalainen pappi oli päässyt karkaamaan Suomeen. Ivanoffi lähti viimeisessä sakissa, puristimme kättä ja erosimme ystävinä toisistamme.

Rintamalta kotiuttaminen

Sieltä rupesi meidän yksikkö lähtemään jonnekin. Emme tienneet minnekkä olisi lähtö. Meitä oli kolme miestä, jotka anoimme kotilomaa, että pääsisimme kotona käymään. Niinpä meille viikon loma luvattiin ja annettiin lomalaput ja tarvittavat paperit. Oli Varpaisjärveltä Olli Lappalainen ja tuo Sonkajärven mies Partanen nimeltään ja minä olin kolmantena. Näin läksimme lomalle, mutta meidän passeissa oli määrätty, että loman lopussa on mentävä Hämeenlinnaan, josta saadaan lisätietoja meidän yksikön olinpaikasta.

Viikon loma meni nopeasti. Läksimme lomalta palaamaan. Menimme junalla Hämeenlinnaan. Menimme siellä sotilaspiirin esikuntaan. Tapasimme siellä erään luutnantin, hän oli adjutantti. Kysyimme häneltä, että missä yksikkömme lienee. Me tulemme lomalta ja täältä on meidän määrä saada lisää selvityksiä yksikkömme olinpaikasta. Adjutantti hetken mietittyään alkoi kertoa, että nythän sotilaita aletaan vapauttaa, kun on välirauha. Hän sanoi antavansa sellaiset vapautuspaperit. Menette lissalmeen, niin siellä sotilaspiiristä teijät lasketaan siviiliin.

Tämä oli mukava tieto. Tulimme takaisin lissalmeen ja sieltä meille annettiin vapautus toistaiseksi. Minäkin menin kotia ja siellä ihmettelivät minun takaisintuloa. Se oli kait hetkellinen ilo. Sillä sotapelko ei vielä ollut laantunut mielestä. Sain olla kotona. Jatkoin entistä työnjohtajan hommaani. Ajelin siellä etenpänäkin, että huomaisin missä on korjauksen sijaa ja missä olisi apu tarpeeseen. Entiset työmiehet oli komennettu rintamalle, jotenka hekään eivät olleet rintamaoloista ja armeijasta vielä palanneet. Auto, joka meillä oli, sillä ajoi Huttunen pirssiajaja. Ja ajaja näytti riittävän ja riittäneen. Kaksi poikaamme olivat varttuneet vuosien mittaan ja siinä he pyörivät kahvila-alueella äitinsä hoidossa. Äitini asui yksin mökissään, joka oli välittömässä läheisyydessä. Siellä oli vaimoni ja kahvila-apulainen käyneet häntä katsomassa. Hän oli jo heikossa kunnossa, mutta liikkui kuitenkin.

Jatkosotaan tienhoitokomppaniaan Saunajärvelle

Oli semmosta pelon aikaa, mitä tulee tapahtumaan. Ostin kahvilaan radion. Niitähän ei vielä silloin monessakaan paikassa ollut, jotenka siinä iltaisin kävi paljon kyläläisiä uutisia kuuntelemassa, mitä maailmalla tapahtuu ja tulee tapahtumaan. Neuvottelut venäläisten ja suomalaisten herrojen keskuudessa eivät saaneet yksityistä päätöstä, joten sodan pelko oli jatkuvasti mielessä.

Niinpä tulikin jonkun ajan kuluttua sotilaspiiristä minulle käsky: on lähdettävä armeijan palvelukseen ja kokoontumispaikkana meillä on Iisalmen kansakoulu, jossa perustetaan tienhoitokomppania. Toinen käsky tuli, että tuo henkilöauto on luovutettava armeijan käyttöön. Elämäämme alettiin riisua.

Määräpäivänä läksin autolla Iisalmeen, jossa auton luovutus tapahtui. Otin siihen muutamia miehiä, jotka myös olivat menossa määrättyihin yksiköihinsä Iisalmissa. Luovutin autoni sinne ja kiiruhdin kansakoululle. Siellä kuulin, että minulla olisi ollut oikeus pyrkiä itse ajamaan autoa. Luovuttaissani en sitä tiennyt, jotenka tuo tieto tuli minulle myöhässä. Yksikköömme määrättiin Iisalmelainen pirssari Emil Husso, joka toimi meidän tienhoitokomppaniassa päällikkömme kuskina.

Iisalmeen oli kokoontunut porukkaa useammasta pitäjämästä. Oli Iisalmesta, Sonkajärveltä, Vieremältä ja joku mies Lapinlahdelta, ehkä Varpaisjärveltäkin oli muutamia miehiä siihen yksikköön määrätty. Minut määrättiin ryhmän johtajaksi, koska olin ollut jo monta vuotta tietöiden työnjohtajana. Näin saimme yksikön kokoon. Itsekullekin oma tehtävänsä ja odottelin vain määräystä, koska on lähdettävä rintamaa kohden ajamaan.

Eräänä aamuna saimme käskyn että on lähdettävä rajaa kohti. Meillä oli aika paljon kalustoa teiden hoitoa varten, joten useampaan autoon oli meitä sovitettava ja autoilla lähdettiin matkaan. Ensimmäinen etappi ja pysähdyspaikka oli Saunajärvi. Siitä oli jo armeija ohittanut paikan ja nuo linnoituskomppanian miehet kulkivat taistelijoiden perässä ja tekivät alustavia töitä tieosuuksilla.

Suoalueille ja notkopaikoille rakentivat kapulasilloja, että armeijan joukot ja huoltoporukat

pääsivät aina eteenpäin. Niitä aloimme korjailla ja kunnostaa. Rintama eteni aika nopeasti ja aina kuului suomalaisten voitosta ja venäläisten motituksista ja kaikista sellaisista. Tuntui, että ei kait tämä kauan voine kestää, kun tuollaista menoa mennään.

Työtä riitti tuossa tienkorjuussa ja minullekin annettiin eräs auto, että saan sillä aina ryhmäni kanssa ajella ja tehdä töitä. Niinpä lanailimme yönseutuna tietä ja monta kertaa tuli mieleen, että mitä tapahtuu, jos venäläinen partio tuolta jostakin sattuu hyökkäämään. Näin ei kuitenkaan tapahtunut ja näin taas aika venyi eteenpäin. Olimme muuttoaikeissa ja muutimme tuota majapaikkaamme kylään, josta oli venäläiset poistuneet ja siellä suomalaisetkin aina lepohtikinään majailivat. Vaikka eihän heillä hyvin paljon tainnut lepoaikoja ollakaan.

Se oli kesä 1941, kun siellä työskenneltiin. Olin ottamassa sorakuormaa ryhmäni kanssa, kun sitä valtatieä pitkin ajoi kolonna, jossa oli myöskin lomalaisia, sonkajärveläisiäkin. Tuosta kolonnasta yksi auto pysähtyi. Sieltä lähti juoksemaan eräs sonkajärveläinen mies luokseni. Se oli Antti Juntunen, hyvin tuttu kaveri siviiliajoilta. Hän juoksi luokseni ja toi kotoa terveisiä. Nehän oli mulle tervetulleita ja vielä toiselta puolelta iloisiakin, sillä hän ilmoitti, että meille on syntynyt kolmas poika ja kaikki on mennyt onnellisesti ja hyvästi. Rupesi mieli olemaan, että kumpaa pääsisin takaisin ja saisin hänet nähdä, sillä eihän tämä meikäläisen olo ollut niin varmaa, joten voi tapahtua jotakin, että en häntä näkisi koskaan.

Iltaisilla kuitenkin palattiin majapaikkaamme. Siellä vääpelin vakanssia hoiti eräs sonkajärveläinen mies. Sanoin hänelle myöskin nuita terveisiä Sonkajärveltä ja rohkenin jo kysyä, että voiskohan saada loman, että pääsisi pistäytymään kotona katsomassa kolmatta poikaa. Hän sanoi, ei täältä nykyisin pääse lomalle, sillä töitä riittää vaikka tiet olivat meidän osalta kyllä aika hyvässä kunnossa. Viereisessä teltassa asui meidän yksikön päällikkö, kapteeni Silvenius. Rohkenin mennä hänen luokseen. Esitin kotoa tulleet terveiset ja kysyin lomaa. Hän vähän aikaa mietittyään sanoi, että kyllä tästä joutaa, koska tie on meidän osalta aika hyvässä kunnossa. Samalla hän nimitti erään iisalmelaisen miehen, Kalle Räisäsen, väliaikaisesti ryhmän johtajaksi. Hän sanoi, että pääset kolonnassa lähtemään. Kotona vaimoni oli aivan liikuttunut, kun sain tulla taas pistäytymään kotona. Otin tuon pienen kapalovauvan syliini. Katselin häntä ja ajattelin siinä monenlaisia asioita.

Äidin kuolema ja hautajaiset

Vanha äitini oli heikentynyt aikatavalla. Hän kaipasi paljon huolenpitoa. Vaimoni kävi usein siellä. Menin häntä tervehtimään ja hän oli iloinen vaikka toisaalta ilo kiilti silmästä putoavan kyyneleen läpi. Lomapäivät kuuluivat. Kävimme iltasilla mökillä äidin luona. Juttelimme siellä kaikista asioista. Ja sinne tuli jo meidän siellä ollessa eräs kuuromykkä, Elsa Rönkkö, joka oli hyvin usein ollut siellä äitini luona yöttä. Hällä ei ollut vakituista olinpaikkaa. Niinpä hän silloinkin pyysi, että hän saisi nukkua yön täällä ja äitini lupasi.

Palasimme äidin luota kahvilan puolelle ja asetuiimme nukkumaan. Heräsimme aamulla aika aikaisin. Keitimme kahvit, mutta yhtäkkiä akkunasta huomasimme Mykkä-Elsan juoksujalkaa tulevan meille. Tultuaan sisälle hän kallisti päänsä kämmentään vasten ja alkoi sopertaa: "Mummu, mummu, mummu, mummu." Tuosta huomasimme, että jotakin on äidille tapahtunut. Riensimme heti sinne katsomaan. Mykkä-Elsa oli vetänyt hänet kainaloista ulkoa pirtin lattialle. Hän selitti kirjoittamalla, että mummo oli lähtenyt ulos ja hänen mielestään viipyi liian kauan. Hän lähti sitä katsomaan ja tapasi hänet pihamaalta kaatuneena eikä hän päässyt ollenkaan liikkumaan. Niinpä hän oli kainaloista hänet vetänyt pirtin lattialle, mutta ei ollut jaksanut nostaa sänkyyn. Mentyäni nostin äidin sänkyyn. Hän ei voinut puhua mitään.

Kahvilan likellä oli Juosu Tuovisen kauppa ja hänellä oli tytär, joka oli lääkäri. Hän oli siellä lomareissulla käymässä isänsä ja äitinsä luona. Menin sinne ja pyysin tyttärtä käymään siellä äitiä katsomassa ja tutkimassa, mitä hänelle on tapahtunut. Menimme sinne mökille. Hän tutki. Koitti saada hänet puhumaan, mutta ei hän ääntä päästänyt. Niin hän sanoi meille, että mummu on halvaantunut ja on siinä kunnossa, että ei voi puhua. Sitten hän jatkoi, että yhdeksään vuorokauteen ratkiaan, toipuuko hän ollenkaan vai nukkuuko hän iäksi pois.

Näin tapahtui äkkiä, äiti nukkui pois. Silloin oli Osuuskaupallekin jo tuotu valmiita arkkuja, että siitä oli likellä tuo arkku ostaa. Laitoimme äitini arkkuun. Arkku sijoitettiin kylmään varastoon, joka oli rakennuksemme yhteydessä. Se oli joulukuun loppupuolta. Sitten alkoi minunkin loma loppua, mutta siihen oli keksittävä jotakin, että saisin olla niin kauan lomalla, että tuo olisi kyyitty hautausmaahan viimeiselle leposijalleen. Anoin sotilaspiirin välityksellä yksiköstäni jatkolomaa. Mielellään antoivat, kun tiesivät mikä on tarkoitus loman jatkamiselle.

Kävin pappilassa neuvomassa mihinkä hauta olisi kaivettava siihen isäni viereen, sillä isä oli siihen aikaisemmin hauattu ja vanhin veljeni. Ilmoitimme sitten lähisukulaisille Sonkajärvellä,

että milloinkaan tuo hautaus tapahtuu. Ei siinä hyvin paljon ollut pitojen laittamista eikä syrjäisiä pitojen laittajia. Vieraat tulivat ja valmistauduimme lähtemään hautausmaalle. Olimme kokoontuneet mökin pihaan ja nostimme arkun tuolien päälle. Naapurista oli isäntä, Israel Huttunen, tullut hevosella. Hänelle äitivainaa oli joskus maininnut siitä, että sinä kait annat hänelle viimeisen kyydin tuonne kirkkomaahan. Niinpä isäntä oli hevosineen siinä oottamassa lähtöä. Nostettiin arkku rekeen. Israel istui reen laitamalle ja minä istuin arkun toiselle puolelle ja hiljaisina ajoimme kirkolle.

Siihen aikaan ei kirkossa siunattu ketään, ei rikasta eikä köyhää. Se tapahtui siinä ulkopuolella. Kirkon kupeella sakastin kohdalla oli kaksi mustaa jakkaraa, jotka siirrettiin siihen etäämmäs sieltä seinänvierestä. Arkku nostettiin reestä jakkaroitten päälle. En muista, kuka oli silloin pappina. Mutta kanttorina oli Vilho Rytönen. He astuivat siihen hautausväkeä vastapäätä, siihen arkun etupuolelle ja hauankaivaja oli pikkulapio kädessä siellä heidän takanaan. Siinä veisasivat ensin virskirjavärssyn ja sitten pappi ja kanttori kääntyi, samoin hauankaivaja. Kantomiehet ottivat kantoliinat arkun päältä. Ne oli siihen laitettu nätisti ja niin alkoi tuo viimeinen maallinen matka. Sinne äitini laskettiin hautaan isän viereen ja sinne peitettiin. Ei ollut kukkia eikä kukkalaitteita siihen aikaan. Ei siinä ollut muistopuheita, korkeintaan vaan hauta luotiin umpeen ja näin poistuttiin sinne meidän kahvilaan. Ei ollut suuria herkkuja, ainoastaan kahvi ja pullaa. Olin aika apealla mielellä. Muistelin vanhaa äitiäni, joka oli nyt saatettu viimeiselle matkalle. Hän oli hyvä äiti, antoi hyviä ohjeita elämäni taipaleelle. Hiljalleen saattojoukkue hajosi. Lomani alkoi olla vähissä. Täytyi hankkia todistus äidin kuolemasta viedäkseni sinne yksikköön, että tämä oli tositapaus tämä loma-ajan pidennys.

Rintamalle takaisin - Omelian motti - Repolan sotasairaalassa, toipumislomalla kotona

Läksin rintamalle. Heitin hyvästit vaimolleni ja lapsilleni ja kaikille tuttavilleni. Mänin yksikköön, joka oli vielä Polvasjärvellä. Se ei ollut vielä muuttanut eteenpäin. Taistelut jatkuivat edelleen. Korjasimme taas tietä, mistä kohdin se oli särkynyt.

Oli kulunut jo kauan aikaa. Omeliassa oli meidän edessämme kovat taistelut käynnissä, siellä oli suomalaiset saartaneet venäläiset. Haavoittuneita ja ruumiita kuljetettiin Suomen puolelle. Se oli hyvin apeata ja ikävää katseltavaa. Viimein kuului tietoja, että Omelian motti on auennut. Loput venäläiset olivat antautuneet ja vankeja kuljetettiin leirille.

Vihdoin tapahtui, että meidät siirrettiin Polvasjärveltä Repolaan. Repola oli suurempi kylä kuin Polvasjärvi ja siellä oli nuitakin siviiliasuntoja venäläisillä ollut. Ja siellä oli myös sonkajärveläisiä yksiköitä. Oli esim. kaasukomppaniasta joukkue majoitettuna. Joukkueen johtajana oli tuttu mies, Seppo Rytönen, joka oli Sonkajärven apteekkari Walleniuksella farmaseuttina.

Korjasimme teitä ja saatoimme havaita, että tiet oli sellaisia kangasmaita ja tie pysyi siellä paremmin kunnossa. Vihdoin oli määräys, että meidän on muutettava Tiilisjärvelle; sehän oli siellä Omelian takapuolella, joten meille hoitoalue jatkui. Siellä oli linnoitusporukka ja linnoituskomppania ollut ketjun perässä laittamassa kapulasiltoja niin kuin aikaisemminkin. Meille siirtyi varsinainen tien hoito ja kunnossapito. Olimme sinne matkalla. Muuttotavaraa oli aika paljon autojen lavoilla.

Lavalla, jossa olin menossa, oli sirkkelisaha ja siihen kuuluvat laitteet. Oli muuta tavaraa, jotka purettaisiin majapaikkaamme. Lavalta purettiin liiat tavarat pois, mutta sirkkelisaha oli siirrettävä toiselle puolen tietä vähän matkaa taaksepäin ajaen. Olin lavalla kantapuolella ja varpaisjärveläinen vähän minua vanhempi mies istui etupuolella. Pitelimme käsillämme sirkkelin sahapukkeja ja laitteita. Ne oli vähän löyhästi sidottu ja näin ollen läksimme sahauspaikalle kalustoa viemään.

Kun tiet oli jäässä, tapahtui niin ikävästi, että kuljettaja pyöräytti valtatielle päästessä mutkan liian rajusti. Hoiperruimme ja lensimme jäätikköiselle tielle. Mies etupuolelta lenti eikä päässytäkään yhtään liikkumaan. Minä tunsin ja luulin, että mulle ei tapahtunut kuinkaan. Juoksin

telttä-alueelle, jossa teltoja pystyttivät. Ilmoitin tapauksesta ja niinpä sieltä lähti henkilöauton kuljettaja Emil Husso apuun ja pari miestä vielä mukana. Ajoimme maantielle, jossa tuo varpaisjärveläinen mies oli. Hänet nostivat hellävaroen auton takapenkille ja minä menin istumaan penkin laidalle häntä tukien. Ensiapuasema oli semmosen puron varressa. Lottia juoksi autolle, samoin miehiä. Minä koitin lähteä autosta pois, mutta en kärsinytkään, sillä oikea jalkani nousi sellaiseen tuskaan, että en kärsinyt sillä ollenkaan varata. Lotat sanoivat, että ei saa lähteä yksinään, mutta minä sanoin heille, että täällä taitaa olla vielä huonompi potilas kuin minä olen. He autoivat minut sieltä pois. Ja näin heidän olkapäihinsä nojaten pääsin rakennukseen, missä oli isompi huone, jossa tällaiset haavoittumiset ja tapaturmat hoidettiin ja jossa oli myös lääkäri. Sinne kantoivat myös minun kaverini. Panivat semmoiselle isolle lavalle pitkälleen ja lääkäri totesi, että häneltä on jalka poikki polven yläpuolelta. Hän tarkasti minunkin jalkani, mutta se oli niin turvoksissa jo ja tulehtunut, ettei meinannut kenkä pois lähteä. Lääkäri sanoi, että tässä on tapahtunut paha lihasmurtuma kantapäässä, joten se sen takia on tulehtunut ja tuskainen.

Siinä lääkihtivät lotat minun oikeaa jalkaani. Kainalosauvojen varassa kuljin tuonne autolle ja läksimme majapaikkaamme. Tuo yö, minkä siellä vietin oli tuskainen. Kipu jalassa ei laantunut. Olin siellä pari päivää. Koitin parannella ja lotat kävivät aina hoitamassa, mutta ei jalka korjaantunut, jotenka minut lähetettiin sairaalaan. Menin lisalmen sairaalaan. Tuska vaimeni, mutta tuo turvotus ei vielä ollut sulanut.

Olin siellä toista viikkoa ja sitten lääkärit laittoivat minut toipumislomalle kotiin. Kävelin kainalosauvojen varassa. Veivät autolla lisalmen linja-autoasemalle. Autoivat Sonkajärvelle lähtevään linja-autoon. Se oli täynnä väkeä, etupäässä naisia. He alkoivat päivitellä, kun tunsivat minut, että joko sinuakin ammuttiin ja olet haavoittunut. Sanoin heille kylmästi, että en ole haavoittunut, on vaan muuten jalka loukkaantunut ja näin ollen pääsin muutaman emännän paikalle istumaan. Hän nousi etupenkiltä kohteliaasti pois. En ois mielelläni ruvennut siihen istumaan, mutta vaikea oli kainalosauvojen varassa seistakin. Menin kotia ja jalkani alkoi korjaantua ja vähän jo varasinkin.

Mutta sitten oli lähdeittä taas rintamaoloihin. Tienhoitokomppaniaan oli täydennystä lähetetty, joten minun ei tarvinnut sinne enää mennä, vaan minut oli määrätty Repolaan bensanjakelupaikalle jakelemaan polttoainetta kolonnalle ja muille autoille, jotka liikkuivat niillä seuduilla. Siellä oli tuttuja sonkajärveläisiä ja lottiakin oli joitakin tuttavilla. Siellä oli bensanjakajana meitä useampia, joten me aina se oma tuurimme siinä tehtiin, niin päivällä kuin yön aikanakin.

Siellä sain myös tietää jostakin tapauksesta, että minun vanhempi veljeni on Lieksassa linnoitustoimiston kamreerina. Hän oli sieltä Viipurista päin sinne lähetetty. Kävin kerran Lieksassa kolonnan mukana. Menin hänen luokseen ja siellä sain hetken keskustella kaikista asioista ja kuulumisista. Läksin takaisin Repolaan.

Aika kului. Sitten tapahtui elämässäni jotain sellaista, jota en olisi minä odottanut. Päähäni tuli niin paha ihottuma, että sitä oli mentävä sinne Repolan sairaalalle tutkittavaksi ja hoidettavaksi, kun se ei siellä ruvennut korjaantumaan. Minut passitettiin Ouluun saksalaisten sairaalaan, jossa oli saksalainen lääkäri ja etupäässä saksalaisia sanitäärejä. Siellä oli niin paljon niitä potilaita, että minun ensimmäinen yö oli nukuttava käytävässä ja aamulla herätessäni minut vietiin sitten lääkärin vastaanottohuoneeseen, jossa oli myös suomalainen sairaanhoitaja. Ja he tutkivat ja huomasivat päässä pahan ihottuman. Oli lähdettävä toiseen huoneeseen, jossa sairaanhoitajat ja toimihenkilöt päästäni puhdistivat ja ajoivat tukkaa pois minun päästäni.

Siinä edessäni oli yks sairaanhoitaja laittamassa lääkkeitä. Huomasin, että hän olikin tuttava sairaanhoitaja Sonkajärveltä. Hän oli Palosenmäestä Alapihasta Antti Väisäsen tytär. Hän pyörähti siinä. Sanoin: "Hyvää päivää." Ja hän tuli minua katsomaan. Näin oli taas yksi tuttava ilmaantunut. Olin siellä sairaalassa niin kauan, että ihottuma alkoi kuivumaan ja paranemaan. Viikot vierivät ja aika kului. Viimein rupesi tuo ihottuma kuivumaan ja paranemaan ja näin ollen minut taas lähetettiin toipumislomalle kotiin.

Lieksaan bensa-aseman hoitajaksi

Joensuun ja Lieksan välillä oli täydennyspataljoona, jonnekka aina nuita toipilaita vietiin ja sieltä aina tarvittaessa lähetettiin erilaisiin yksiköihin, missä apu oli tarpeen. Sinne minut passitettiin.

Oltuamme siellä muutaman viikon, tuli aamusella sanoma, että meistä viisi miestä lähetetään Lieksaan polttoaineosastoon, jossa oli miesten tarvis. Minut määrättiin vanhimmaks, että esittelen siellä polttoaineosastossa tuloni tarkoituksen. Yks oli kiuruvetinen, yks oli iisalmelainen Ryhälänmäestä, jotka olivat minulle ennestään tuttuja. Lieksassa etsimme polttoaineosaston toimiston. Tein asennon ja rupesin ilmoittamaan vänrikille, joka oli sen yksikön päällikkönä. Hän otti jakkaran, pani sen siihen pöydän päähän ja sanoi mulle, että istuhan tuohon, on tapana meidän keskuudessa jutella tälläviisiin. Istuin siihen ja selitin asian. Niinpä hän neuvoi ja joku mies lähti meitä viemään.

Siinä oli likellä toisella puolella tietä iso parakki. Sinne oli myös meille petit varattu, koska he olivat pyytäneet täydennykseksi viisi miestä ja silloinhan tuo yksikkö tuli täytettyä. Asetuimme taloksi ja näin ollen päivät kuluivat. Sitten päällikkö nimitti tehtävät. Minut ja Kiuruveden mies määrättiin bensa-aseman hoitajiksi, jossa oli entinen yks mies jo paikalla. Toiset miehet joutuivat asemalle. Siellä oli suuret bensavarastot, josta aina laittoivat tynnöriin bensaa ja edelleen Rukajärven suunnalle päin.

Kävin aina veljeni luona, joka oli siellä Lieksassa vähän matkan päässä siitä bensa-asemalta. Hällä oli siellä toimisto, jonka kamreerina hän oli. Hän oli iäkäs mies jo. Hän oli myös ollut -18 kapinassa ja kaikissa tällaisissa tehtävissä. Hän oli aikanaan ollut suojeluskuntaupseerina Viipurissa ja sieltä käsin hänet sitten tänne oli lähetetty.

Meitä oli kolme miestä bensanjakotouhussa. Yks mies oli aina vuorollaan, joten siinä oli oltava yöllä sekä päivällä. Vuoronperään oli meillä yövuoro, koska yölläkin kulki kolonnoita ja autoja, joten aina piti olla valmis antamaan bensaa, hiiliä, pilkkeitä ja öljyä. Suurin osahan autoista kulki pilkkeillä ja hiilillä ja niissä oli erilaiset kaasuttimet kuin bensa-autoissa.

Joulu rintamaoloissa

Joulu lähestyi. Jouluaattona en päässyt lomille. Lomia myönnettiin hitaasti silloin myönnettiin vaikka rintamilta ei enää kuulunut ihmeitä, sillä tuo hyökkäys oli jollakin tavalla laantunut. Oli vaan sellanen hiljaiselo.

Oli jouluaattoilta. Menin veljeni luo hänen toimistolleen. Olimme sopineet siellä tuo aattoilta viettä. Hän oli hakenut metästä kuusenoksan, jonka oli pannut jakkarassa olevaan reikään. Siinä oli yks kynttilä ja sanomalehdestä leikattu koriste. Korviketta oli keitetty ja sitä aina välillä juotiin. Ei siinä ollut jouluherkkuja eikä muuta nautittavaa. Siinä istuessamme veljeni sanoi, eikö me mitenkään voitaisi asua yhdessä ja näin ollen siinä asuttais ja sitten kun heistä aika jättäis, niin tuo talo jäis teille.

Hän selitti edelleen ja sanoi, että kun sinä haluat maanviljelystä ja tahtoisit viljellä maata ja hänellä on korvauksia Viipurista, jossa meni hänen pienoinen talonsa ja hän sai sieltä valtiolta korvauksia siitä. Hällä on sen verran varaa, että hän ostaisi maatilan ja näin ollen siirtyisimme Sonkajärveltä sitä hoitamaan ja tila jäisi heidän kuolemansa jälkeen perheelleni.

Mietin asiaa ja yhä edelleen jatkettiin keskustelua. Otin yöllä puhelun kotiini ja keskustelin vaimoni kanssa tuosta asiasta. Hän sanoi, että se on teidän välinen asia, jos te päätätte niin, eihän hänellä ole siihen mitään sanomista. Niin oltiin ja elettiin joulunpyhät ja veljeni lähti lomalle. Se olikin pitempi loma hänelle, sillä siihen aikaan oli hyvin rauhallista rintamilla ja niin myös siellä Rukajärvellä, jossa tuo linnoitusporukka myös majaili ja oli.

Ilmeen kylällä maatilaa katsomassa, huutokauppa Sonkajärvellä ja perheen majanmuutto lähelle rajaa

Lomalta palattuaan veljeni ilmoitti ostaneensa talon ja tilan. Se löytyi Rautjärven pitäjstä Isoilmeen kylästä melkein keskikylältä. Veljeni oli jo silloin sairaalloinen. Hän oli tuon -18 kapinan invalidi, jossa hän oli konekiväärikompanian päällikkönä ja kuula meni hänen keuhkojensa läpi, joka yhä tinki häntää vaivaamaan. Niinpä hän pääsikin toimestaan pois ja hänet vapautettiin ja hän meni ostamaansa taloon jo asumaan.

Kun sain yksikön päälliköltä lomaa, läksin tuota tilaa katsomaan paikanpäälle. Menin Hiitolan aseman kautta, sieltä tiesin olevan lyhyemmän matkan Ilmeelle. Rakennukset olivat vanhat karjalaismalliin rakennettuja. Hirsinen asuinrakennus, samoiten hirsinen karjasuoja ja myös aitat ja vanha sauna. Siinä oli ehken venäläiset talvisodan aikana asustaneet. Jäljet näyttivät siltä, sillä hellakin oli viety pirtistä, joten siihen oli laitettava väliaikainen hella. Pellot oli etelään päin viettävät. Peltojen alla kulki pienoinen puro ja tuolla alajuoksun puolella alempana oli sitten suoaluetta, jossa oli heinämaata aika tavalla ja heinäsarjoja.

Tila oli aivan tyydyttävä, mutta rakennukset olivat vanhat jo, mutta sehän oli ymmärrettävää, niinhän ne olivat useammassa paikassa siihen aikaan. Tulin takaisin Lieksaan ja mietin jatkuvasti tuota asiaa. Kirjoitin siitä vaimolleni Sonkajärvelle, jossa hän hoiti kahvilaliikettä ja piti ruokamiehiä ja puuhasteli perheen kanssa.

Keväällä anoin kotiloman ja aikomuksena oli, että siirrän sieltä perheeni Karjalaan. Menin Sonkajärvelle. Päätimme lähteä vaikka lopullista rauhaa ei ollut vielä tullut. Kaikkihan puhuivat siihen aikaan, että rauha tulee hyvin äkkiä ja että raja jää sinne missä nykyiset suomalaiset linjat ovat.

Viimeisen päätöksemme jälkeen ilmoitimme huutokaupan ja siinä huutokaupassa myytiin kaikki sellaiset tavarat, joita ei mukaan otettu. Myytiin kahvilakalusto kokonaisuudessaan. Vaatteet ja tärkeimmät huonekalut otettiin mukaan, samoiten tuo uusi Kotiliesi-hella, koska siellä Karjalassa ei ollut hellaa. Venäläinen oli sen talvisodan aikaan vienyt ja hävittänyt. Hetekasängyt otettiin mukaan, siihen otettiin kaikki tilavaatteet. Väliin pakattiin kaikkia sellaisia särkyviä tavaroita,

astioita ym. että ne säilyisivät ehyenä. Samoin suuriin pahvilaatikoihin pakattiin kaikkea mikä mukaamme otettiin.

Tavarat lähetettiin Osuuskaupan autossa Soinlahteen, jossa ne sitten autonkuljettaja oli määrättyyn paikkaan sijoittanut vaunuun ja osoitettu Laikon asemalle. Se oli perillä likimmäinen asema. Itse läksimme taivaltamaan Karjalaan. Olimme kapsäkkeihin semmosta tarvetavaraa, kuten lasten vaatteita. Silloin oli junaliikenne ahdasta ja vähän hankalaa.

Vanhemman siskoni mies Aatu Karhunen oli kiinnostunut meidän muutosta ja hän lähti saattamaan meitä sinne ja tarkastamaan minkälainen tuo tila ja talo oikein on, jonnekka näin kiireesti matkustettiin. Mäntiin Laikon asemalle junassa. Otettiin auto, joka vei meidät Ilmeen kylälle. Siellä oli jo veljeni vaimonsa kanssa oottelemassa, kun olimme heille ilmoittaneet koska saapuisimme.

Perille päästyämme istuttiin ja veljeni vaimo keitti tulokahvia. Velimies aukaisi radion, josta kuului ikäviä uutisia. Sanottiin, että Karjalan Kannaksella on alkanut suuri hyökkäys. Siviili liikenne rautateillä kielletään. Ketään siviiliä ei päästetä Karjalaan tulemaan mutta poispäin pääsee. Tuo oli raskas isku meille. Tuli mielenvaivaa tarpeeksi asti. Aattelin, että oliko oikein, kun perheeni toin liian aikaisin rintaman eteen. Kyllä siinä yö meni valvoessa, kun ajattelin tuota samaa asiaa ja aina sama kierto alkoi ajatuksissani; viekö perheeni takaisin kuta pikemmin vai jätänkö tänne. Olin koittanut aina tinkiä elämäni ja ohjelmaani perille saakka. Niinpä nytkin päätin, että kyllähän se on perhe jätettävä tänne, kun on kerran asian ja muuttohomman aloittanut.

Lankomies lähti muutamaa päivää ennemmin. Lomani alkoi loppua ja niin oli valmistauduttava Lieksaan lähtemään. Heitin hyvästit siellä kaikille ja ehkä salaisesti itkinkin lähtiessäni. Menin asemalle. Astuin junaan. Menimme Elisenvaaraa kohti. Olimme kohta pääsemässä Elisenvaaran asemalle, kun junat pysäyttivät metsäiselle alueelle. Alkoi pommituksen jyrinä kuulua, sillä vihollisen koneet olivat tulleet pommittamaan Elisenvaaran asemaa ja ratapihaa. Sen takia täytyi junan pysähtyä metsäiselle asemalle.

Kun hälytys loppui, läksimme jatkamaan eteenpäin. Asemalla näimme, että pommit eivät olleet osuneet ratapihalle, joten rata oli ehyt. Mutta radan sivuille oli pommit pudonneet. Menin katsomaan ulos ja huomasin kun sotilaat kantoivat paaria ja siinä oli naisihminen ja hänen vieressään oli pieni lapsi. En tiennyt varmasti olivatko he pommituksessa kuolleet, mutta ainakin ne olivat saaneet vammoja, jotenka heitä piti lähteä paarilla kuljettamaan. Tuossa hypistelin

jalkojani mitenkä olisi paras tehdä: hypätäkö junasta alas ja painua hakemaan perhettäni pois. En kuitenkaan sitä tehnyt, vaan juna vislasi eteenpäin ja niin mänimme. Saavuin Lieksaan. Siellä kerroin päällikölleni ikävän matkani. Toin perheeni rintamalle, enkä arvannut että tuollaista tapahtuisi enää, koska kaikki sanoivat, niin sotilaat kuin upseeritkin, että sota on päättynyt, mutta se olikin vihollisen ja venäläisen hyökkäysvalmisteluja suurta hyökkäystä varten.

Vaimoni kirjoitti, että tavarat eivät ole tulleet perille, ne on nähtävästi jonnekin hukkuneet. Tuo oli taas ikävä isku minulle, sillä eihän meillä paljon sitä omaisuutta ollut, mutta kuitenkin siksi, joka vähän suretti. Tuli kevät ja ihmiset ahertivat pelloillaan, nuo vanhemmat ihmiset. Nuoret miehethän olivat siellä sotatantereilla vielä.

Kolme kuukautta Karjalassa ja takaisin Sonkajärvelle

Kesä meni pitkälle. Perheeni oli ollut jo pikkusta vaille kolme kuukautta Karjalassa Ilmeellä ja tavarat ei vain olleet tulleet perille. Mutta sitten viimein ennen kolmen kuukauden täyttymistä oli tullut vaimolleni poikien kanssa lähtö. Sotamiehet olivat tulleet viljan korjuuseen ja puintiin, koska silläkin tilalla oli jo jonkun verran viljaakin kylvetty. Oli kuitenkin turvallinen palata Sonkajärvelle, koska jätettiin se vanha mökki myymättä. Siihen tuli vuokralaiseksi Arvi Hynynen perheineen. Oli kumminkin tiedossa, että siellä on jonkinlainen katto heidän päänsä päällä kun pääsevät Sonkajärvelle. Mutta siitä tuli huoli, että mitenkä he siellä pärjäävät, sillä eihän siellä mökissä ollut paljon huonekaluja. Päätin tehdä huonekalut. Niinpä siinä oli honkalautoja, joita sahattiin ja jotka hongat oli tuotu Venäjän puolelta silloin, kun rakennettiin sille meidän yksikölle saunarakennusta, johon myös siinä tuli päällikön toimisto ja asunto. Nuita honkalautoja oli siinä ja lisäähän niitä sahattiin. Hankin nikkarin kampeita: höylän, kaksikin, pitkän ja lyhyen höylän, temmejä ja sahoja monenlaisia. Siellä oli yksi iso vaja ja siinä ei ollut paljon minkäänlaista tavaraa. Näin rupesin höyläämään.

Meidän porukassa oli eräs Ryhänen tuolta lisalmen Ryhälänmäestä kotoisin. Pyysin häntä kaverikseni siihen työhön. Hänellä oli hyvin usein vapaata, koska heidän tehtävänä oli vaan lastaaminen rintamalle päin bensaa ja hiiliä ja kaikkea mitä bensa-asemilla ja autoissa siihen aikaan käytettiin. Tarkoitus oli ensimmäisenä tehdä pirtinpöytä. Saimme sen valmiiksi. Sitten tein kaksi pöydän pituista penkkiä. Kaikki huonekalut mitä siellä rakensin vein heti junalle ja osoitteeni oli Soinlahti Sonkajärven Osuuskauppa. Ja näin tavarat menivät aina perille.

Sain ilmoituksen, että perheeni on päässyt Sonkajärvelle terveenä ja ihan hyvässä kunnossa. Tuo vuokralainen, mikä tuossa mökillä oli, hän oli heti poistunut toiseen paikkaan vuokralaiseksi.

Tuota asiaa olen puntaroinut monta kertaa. Millä ihmeen tavalla ne siellä mökillä pärjäsivät ja mitenkä ihmeen lailla ne siellä toimeen tulivat. Mutta kumminkin onni on ollut meidän mukana, kulkenut käsi kädessä meidän kanssamme, sillä ainahan selvittiin kaikista solmukohdista kunnialla. Jatkoin nikkaroimista Lieksassa. Silloin alkoivat ajaa saksalaisia pois sieltä Lieksastakin, jossa niitä oli aika paljon. Asemalla oli saksalaisten parakki. Sieltä itse kukin, suomalaisetkin, hakivat mitä kerkesivät. Niinpä menin katsomaan ja huomasin siellä semmosen

koivupuusta tehdyn ison vaatekaapin. Jokaisella saksalaisella sotilaalla oli oma kaappinsa. Sieltä otin yhden kaapin autonlavalle. Vein sen bensa-asemalle.

Piirtelimme siinä kynällä, mitä kaapista saisi. Yläpuolelta kavensin, alapuolelle heitin ovet. Sahailin liiat pois ja muodostin astiakaapin. Yläpuolelle laitoin hyllyt. Sain tuuman vahvuista vaneria, levyn. Siitä sahasin tasanteen kaappiin ja alapuolelle umpinaiset ovet, jossa voi säilyttää isompia astioita ja muuta tavaraa. Tein tasanteen alle kaksi vedettävää laatikkoa, jossa taas saa pitää muuta kalustoa: lusikoita, vehtiä, kahvelia. Ja yläpuolelle laitoin ovet, jossa oli lasit ja alapuolella oll sitten ohuesta vanerista tehdyt ovet.

Keskuksenhoitaja Asikainen oli likellä kotiamme. Hän tiesi meidän asiat tarkalleen. Niinpä hän eräänä iltana soitti, että teidän tavarat ovat tulleet Soinlahden asemalle takaisin Karjalasta. Ja niin kävi, että nuo tavarat tuli takaisin. Ne oli ollut ihan kunnossa. Ei olleet kastuneet. Vaunu oli jossakin ratapihalla seisonut ja unohtunut sinne, että eivät sitä vaunua tarvinneet. Ja näin onnisti, että kaikki saatiin. Hellakin oli niin kuin se sinne laitettiin, samoiten hetekat ja kaikki muutkin tavarat.

Saksalaisten lähtö Lieksasta, sodan päättyminen

Sota alkoi loppua. Suomalaiset uupuivat Kannaksella. Alkoi kuulua rauhan ajatuksia. Saksalaisia häädettiin pois Lieksastakin ja ympäri Suomea, missä heitä lienee ollutkin. Saksalaiset ajoivat tavaroitaan Rukajärven suunnalta Lieksan pellolle, jossa heidän varastorakennuksensa olivat. Siinä he kasasivat läjään ja polttivat lähtiessään. Tällainen oli heidän lähtö Lieksasta. Siellä oli vilskettä ja vilinää. Asumukset tyhjenivät saksalaisista. He lähtivät sitten pohjoista kohden. Siellä alkoi kova saksalaisten poisajaminen Suomen alueelta, sillä kun rauhanneuvottelut alkoivat, oli siellä määräyksiä, joita on suomalaisten noudatettava. Näin vietiin pohjoiseen päin suomalaisia sotilaita taistelemaan saksalaisia vastaan ja häätämään heitä sieltä pois.

Meidän porukasta ei sinne laitettu ketään, koska meillä oli omat tehtävämme. Odotimme vaan kiihkeästi sitä hetkeä, jolloin meidänkin yksikkö hajoitetaan ja katsotaan sota päättyneeksi meidän kohdaltamme.

Eräänä päivänä meille ilmoitettiin, että nyt pääsette itse kukin omaan sotilaspiiriinne, jossa teidät sitten vapautetaan. Me, jotka olimme lialmesta ja siitä ympäristöstä, lähdimme lialmea kohdin. Menimme piiriesikuntaan. Siellä meille annettiin passit ja näin ollen pääsimme siviiliin. Olin sota-aikana hoitanut tehtäväni ehken jotenkuten moitteettomasti, koska sotaan mennessäni olin sotamies tai vakinaisen ajalta tykkimies, mutta sodan loputtua olinkin alikersantti. Näin alkoi kotimatka. Menin sinne perheeni luo mökille. Kuinka olikaan mielestäni mukavaa se, kun olin saanut perheeni terveenä ja hyvinvoipana takaisin. Ymmärrän kyllä miten katkera tuo Karjalan matka vaimolleni oli, samoiten nuille pienille lapsillekin. Mutta kuitenkin siihen asti muistot vain säilyivät siltä ajalta, joten niistä ei ole paljon iloisia aiheita kerrottavana.

Sonkajärven kirkonkylälläkin oli vilskettä, sillä sotamiehiä palautettiin rintamalta pois. Heillä oli kova kiire maataloustöihin ja kotiaskareihin. Sodan aikana naiset ja vanhat miehet olivat tiloja hoitaneet. Karjalaisia tuli jatkuvasti Sonkajärvelle. He olivat sodan melskeessä joutuneet tilansa jättämään. Se oli heille katkera isku. Hehän olivat siellä ikänsä eläneet ja toimineet, mutta joutuivat pakon edessä sieltä lähtemään. Jotkut saivat tuotua jonkun lehmän mukanaan ja hevosen.

Suojeluskuntien lakkauttaminen - Sonkalinnan omaisuuden siirrot

Sain asettua omaan tehtävääni tietöiden työnjohtajaksi kuten ennenkin. Toimintani ei katkennut vaan jatkui edelleen. Otin selvää tilanteesta, missä on työmaat ja mitenkä on ruvettava sitä jatkamaan.

Suojeluskunnat piti lakkauttaa rauhanehtojen yhtenä osana. Niinpä Sonkajärvenkin suojeluskunta lakkautettiin vuonna -43 ja -44 alussa. Sonkajärven suojeluskunnalla, ostettuaan Sirviöltä tuon kasarmin tilan kiinteistöineen kaikkineen, oli peltoa likellä Sonkalinnaa ja oli myös metsäkiinteistöjä. Suojeluskunta oli päättänyt kokouksessa, että kiinteistöt jaetaan sellaisille henkilöille, joilla ei ole entistä maata, eikä entistä talonpaikkaa. Niinpä metsäalueista jaettiin tietämäni mukaan ainakin kolmelle, jotka eivät omistaneet ollenkaan kiinteistöä, heistä yksi oli Kalle Ryhänen. Hällä oli kyllä pieni paikka tuossa kylällä, mutta metsämaata ei ollut. Niinpä hänelle lahjoitettiin viisi hehtaaria metsämaata. Samoiten Kalle Remekselle viisi hehtaaria ja Antti Rönkölle viisi hehtaaria. Tässä oli kiinteistön jakoa aloitettu ja siinä Sonkalinnassa olevalle vahtimestarille Pekka Remekselle antoivat pellon nurkasta puoli hehtaaria, johonka hän rakensi itsellensä mökin, joka on vieläkin pystyssä tuossa puutalotehtaan takana.

Niin jaettiin jakotilaisuudessa itsekullekin, joka vähänkin oli sellainen, ettei ollut omistettavaa. Toisille antoivat pienen rahalahjan. Minäkin olin sellainen, jolla ei ollut minkäänlaista kiinteistöä nimissäni, niin paljon kuin olisin sitä mielelläni tahtonutkin. Kasarmin tilaan kuuluvat kuivio- osuudet annettiin minulle. Haukilammilla oli jo mittarin erottama alue, puoli hehtaaria, joka oli minulle luvattu, samoin Saarisen-, Kuivion-, Kaijan-, Pyöreen- ja Vääränjärvijätöt oli kaikki luovutettu minulle. Olin tästäkin jo hyvin kiitollinen. Ainahan sitä siihen lisää jollakin tavalla keksii ja saapi. Mökkimme ja 15 aarin tontti lunastettiin Oitsenäiseksi ja vanhempien poikieni nimiin. Minulla ei ollut siihen omistusoikeutta.

Maanlunastuslautakunnan toiminta Sonkajärvellä, "maannälkä", siirtoväen asuttaminen, auto takaisin armeijalta

Nyt alkoi suuri työ: karjalaisten perheiden sijoittaminen. Heitä sijoittivat ympäri pitäjää suurempiin taloihin asumaan väliaikaisesti, siihen asti, kunnes heille saatiin maa-alueet ja he pääsivät itselleen taloa rakentamaan.

Maanlunastuslautakunta toimi Sonkalinnassa. Se suunnitteli ja päätti näistä jakohommista ja palstan annoista. Niiltä otettiin, kellä liikaa maata oli: firmoilta ja yhtymiltä, jotka eivät niitä tarvinneet. Sieltähän näitä palstoja karjalaisille jaettiin ja annettiin.

Maanlunastuslautakunnan puheenjohtaja oli Iisalmesta, insinööri Åberg. Menin hänen puheilleen ja kysyin onko minulla mitään mahdollisuutta saada tilaa itselleni. Hän mietti vähän aikaa ja sitten sanoi: "Kyllä sullekin tuota tonttia suurennetaan, mutta isompaa tilaa tuskin sinulle annetaan." Se oli jonkunlainen epäily minusta, etten osaa maata viljellä ja hoitaa, koska olen työnjohtajana ollut jo pitemmän aikaa.

Olin tieasioilla käymässä Sukevalla. Läksin sieltä ajamaan takaisin kotia. Matkalla tapasin Äijälän, jonka olin nähnyt ennenkin. Hän kuului maankäyttötoimikuntaan, mutta maankäyttötoimikunnan yhteydessä oli myös asukkaanottolautakunta, jonka puheenjohtaja tuo Äijälä oli. Anomukset käsitteli ensimmäisenä asukkaanottolautakunta ja sitten vasta maankäyttötoimikunta harkitsi ja päätti, mitenkä suuri tila kullekin annetaan.

Olimme ajaneet pyörillä Takkotienhaaraan asti. Siinä pysähdyimme lepäämään tienvarteen ja istuimme tienpenkalla. Valitin hänelle maannälkäni. Olinhan nuoruudestani asti ollut maanviljelijöillä töissä ja harjaantunut sikäli, että pystyin jotakin tekemään ja suunnittelemaan myös maataloudessa. Kuultuaan valitukseni ja Åbergin ilmoittaman kannan minun maansaantini takia, neuvoi hän hakemaan tuota palstaa ja maata. Hän sanoi: "Sulla on kolme poikaa, sinulla on oikeus anoa viljelystilaa. Ja samalla kertaa lähetä toinen anomus, jossa anot asuntoviljelystilaa Osuuskaupan valtiolle jo lunastamasta rappiotilasta. Käsitellessään sinun asiaa, toinen täytyy hylätä ja toinen hyväksyä."

Laitoin nuo kaksi maansaantihakemusta niin kuin hän neuvoi, toinen viljelystila-anomus ja

toinen asuntoviljelystila-anomus, jossa nimesin myöskin tuon Osuuskaupalla lunastetun maa-alueen. Minulle tuli asukkaanottolautakunnan pöytäkirjanote, jossa oli tuo viljelystila hylätty, mutta asuntoviljelystilan muodostaminen oli päätetty Osuuskaupan tilasta.

Kului pari kolme viikkoa. Olin Valtionvarastolla laittamassa aamusella miehiä töihin. Maanlunastulautakunta, iso partti miehiä, kulki maantietä pitkin ja he pysähtyivät siihen varaston kohdalle. Insinööri Åberg poikkesi minun luo ja sanoi: "Onko sulla mitenkä kiire, kun hyö ovat pitämässä katselmusta tässä Osuuskaupan tilalla, jota ruetaan heti sitten jakamaan ja itsekullekin nimeämään." Sanoin hänelle, etteihän asian kohdalla niin kiirettä ole, etteikö jouda hetkeksi viipymään. Niin läksimme mökille. Vaimoni oli vähän ihmeissään, kun iso partti miehiä astui pirttiin. Asiat rupesi jollakin tavalla selviämään. Insinööri sanoi minulle: "Onko sinulla vielä tallessa ja onko asukkaanottolautakunta lähettänyt sinulle otteen pitämästä kokouksesta?" Minä sanoin: "Täytyyhän asiakirjat tallentaa." Otin laatikosta tuon päätöksen ja ojensin sen Åbergille, joka luki sitä pariinkin otteeseen. Sitten hän sanoi: "Katothan vaan, kun on tällainen päätös tehty. Sinullehan täytyy tästä osuusliikkeen tilasta antaa maata asuntoviljelystilaksi asti." Niinpä tapahtuikin, että sain lopullisen päätöksen asiasta ja sain allekirjoittaa hallintasopimuksen. Tilaan kuului kolme hehtaaria rappiopeltoja ja vieressä oleva metsäalue, kooltaan kahdeksan hehtaaria. Näin oli vaikein solmu ratkastu, sillä olin tinkaen kaivannut maata perheelleni, sellaista vakituista kiinteää olinpaikkaa. Ajattelin silloin, että en minä voi kahta asiaa hoitaa, olla työnjohtaja ja maanviljelijä. Mietin asiaa kauan ja lopulta tulin siihen tulokseen, että toisesta on luovuttava. Olin vielä kumminkin työnjohtajana jonkin aikaa ja maanlunastuslautakunta otti minulta kuivio-osuudet pois jaettavaksi toisille. Haukilammille oli jätetty vain puoli hehtaaria, joka oli mittarin erottama, mutta Saarisen-, Kaijan-, Pyöreen- ja Vääränjärvien palstat otettiin minulta pois, koska sieltä ei nuin pieniä palstoja kellekkään jaettu. Ja tämän varjolla minä sain tuon lisämaan tähän osuuskaupan tilalle.

Pöytäkirjaan oli merkitty, että saan asua entisessä asunnossani niin kauan, kunnes uuen olen saanut. Ei meillä ollut mitään ihmeitä puutteita. Autokin oli jo saatu pois valtiolta ja armeijasta, mutta kolmen viikon perästä auton luovuttamisen jälkeen tuli taas sotilaspiiristä miehet, jotka antoivat minulle kirjeen, jossa luki, että auton renkaat on luovutettava armeijalle. Ja eihän tuollaista komentoa ja käskyä voinut laiminlyödä. Vein heidät varastolle auton luo. Auto oli sijoitettuna seppä Kusti Rautiaisen isompaan työvajaan, jonne olin sen aikaisemminkin aina yönseutuna pysäköinyt. He ottivat sieltä viisi rengasta, vararenkaankin ja lähtivät ajamaan lisaalmeen. En tiedä kenenkä henkilön autosta renkaat puuttuivat. Sain sitten niistä parin viikon kuluttua maksun. Ne maksoivat siitä 2.500 mk, joten suuret summat ei siitä liiennyt. Samoin sain maksuni autoni armeijassa olost. Valtio maksoi 15 mk vuorokaudelta, minkä se tuli siellä

olemaan. Sekään ei ollut mikään ihmeellinen maksu.

Aikaa on elettävä sellaista, kun se on tarjolla. Ja meillähän ei vaimoni kanssa ole ollut paljon ilonpäiviä, onpahan ollut elämä työntäyteistä ja aherrusta ja seikkailua. Mutta kaikki aina selviää. Ja olen ajatellut sitäkin, että elämä, jos se on aina myötätuulta ja aina on hyvä, eikä ole milloinkaan vastoinkäymisiä ja vastuksia, se elämä on mielestäni arvoton. Sellaista elämää ei paljon kannata muistella eikä toiselle selittää. Mutta kun tietää, että kärsimykset ja vastoinkäymiset antavat jonkunlaista arvoa eletylle elämälle, sille minä annan arvoa.

Olimme saaneet vähän heinämaata omiin nimiimme. Näistä Osuuskaupan pelloista, ne oli rappiopeltoja, oli vähät tulokset, mutta kumminkin täytyihän lehmäkin saada. Ostin naapuritalosta vanhan kookkaan hirsisen aittarakennuksen. Sen purimme ja ajoimme mökille. Ja siihen pystytimme hirsistä navetan. Ostin yhden lehmän. Ihmettelin suuresti vaimoni kärsivällisyyttä ja aherrusta. Hän ei ollut ikinään lypsänyt lehmää, eikä hoitanut, mutta se näytti luontuvan häneltä.

Vaimoni äiti oli kerran sanonut Kiuruvedellä katsoessaan lypsy-yritystä: "Jospa sinun ei tarvitse koskaan lehmiä lypsää!" Äiti toivoi, että tytär saisi muun virkatoimen.

Eräänä päivänä oli maanlunastuslautakunnan puheenjohtaja soittanut, että täällä olisi kuusi miestä lautakunnassa, jotka haluaisivat teille ruokamiehiksi. Eikö sopisi, että mekin tultaisimme ruokamiehiksi? Vaimoni oli vähänaikaa aivan kuin hämmentynyt, kun minäkään en ollut kotona. Olin silloin metsässä rakennuspuita kaatamassa. Hetken kuluttua hän oli sanonut, että tässä on vähän vaikea ruokamiehiä pitää, koska meillä ei ole kun tämä yksi ainoa pirtti, jossa asumme. Tuohon oli tuo insinööri Åberg sanonut, että eihän me yöksi tullakaan, mutta syömään vaan kahdesti päivässä. Vaimoni oli koittanut estellä yhä, ja sanonut, että ei ole kuin yksi lehmä ja maito käy vähäksi. Insinööri oli sanonut, että onhan siinä meijeri likellä. Sieltähän saa kirnupiimää, sitähän me olemme kaupungissakin käyttäneet. Näin oli tuo puhe jatkunut ja tuo Åberg oli sanonut, että taloihin ei heitä oikein mielellään oteta ruokamiehiksi, koska ruoka-aika on vähän erilainen, klo 11 ja sitten klo 4 aikaan iltapäivällä. Vaimoni oli sanonut, että täytyy yrittää ja pääseehän siitä vapaaksi, jos ei jaksaa hoitaa eikä ruokamiehiä meidän ruokamme tyydytä. Näin oli päätös tehty.

Kun tulin tuolta metsästä kotiin, kertoi hän sopimuksesta. Mietin vähänaikaa, että jos kerran varot jaksavasi hoitaa tuollaista miesjoukkoa ja siihen vielä meidän omat joukot, se on sinun oma asia. Minä kyllä yritän ruokatarpeita löytää riittävästi, sillä minullahan on tuttavuuksia

ympäri pitäjän. Enpä luule suurempaa hätää tulevan. Miehet tulivat seuraavana päivänä aterialle ja näyttivät olevan hyvin tyytyväisiä. Oli vähän liikaa vaimolleni tuollainen ylimääräinen rasitus, mutta se oli hänen oma tahtonsa. Siihenhän minä en tahtonut vakavammin puuttua.

Tiloja oli maanlunastuslautakunta muodostanut aika paljon tähänkin kylän ympäristöön. Tuossa maantien toisella puolen oli myöskin Osuuskaupan peltoja. Siitä oli muodostettu semmosia pienempiä tiloja. Siinä oli asutustila. Se oli noin 2 ha. Sitten oli asutustontti, jossa oli vain noin puoli hehtaaria sitä aluetta. Siinä ei ollut yhtään kahden hehtaarin asutustilaa, ne oli vaan niitä pienempiä tiloja. Siihen oli Otto Rönkölle annettu yksi palsta. Samoten oli annettu yhdelle karjalaiselle mummolle paikka. Sitten oli toinen siinä vierellä, joka rupesi rakentamaan, hän oli Vianto.

Siinä oli tältä puolen nuo pellot huvenneet, mutta tuon mäen toisella puolella, jossa oli metsäalueita ja sellaista viljelyskelpoista maata, sieltä muodostivat kolme tilaa, sellaisia asutustiloja, joissa oli pari hehtaaria maata. Näin tuo Osuuskaupan maa tuli jaettua ja pirstottua pieniin osiin. Samoiten oli otettu Saarisen ja Pyöreen kuiviot jakoon, kuin myös Kaijan ja Pyöreen kuiviot. Siinä meni kaikkien talollistenkin kuivio-osuudet, samoin kuin minun vähäinen kuivio-osuus, minkä suojeluskunta aikoinaan minulle lahjoitti. Ainoastaan se puoli hehtaaria jäi Haukilammelle, joka oli jo mittarin erottama lohko.

Tuonne Saarisen kuiviolle muodostui asutustiloja. Niissä oli semmosiakin suurempia tiloja, että oli useita hehtaareja tuota kuiviota, joka oli jo vuosia sitten kanavoitu ja koitettu kuivattaa. Muistellakseni ja tietääkseni siinä oli neljä viis sellaista viljelystilaa muodostettuna. Meillä oli tuossa kuivio-osuutta 6-7 ha, sitten oli metsämaa tuolla vähän etenpänä, firman maasta lohkottu, jossa oli metsäalaa 25-30 ha.

Minä olin liittynyt maamiesseuraan, kun kerran olin yrittänyt maanviljelijäksi ja näin toiminta sielläkin jatkui. Samoin vaimoni liittyi maatalousnaisiin, jossa hän toimi siellä kaikessa mukana. Tälläviisiin elämä jatkui ja asiat olivat yksimielisiä niin tuolla kokouksessa kuin kotona vaimoni kanssa.

Uuden kodin piirustukset, talon rakentamisvaiheet

Asutuslautakunnan mestari suunnitteli ja jakoi piirustuksia. Hän näytteli niitä ja minä valitsin niistä yhden. Siihen kuului tilava tupakeittiö helloineen, kaksi tilavaa kamaria, eteinen ja kaksi kellaria. Sellainen oli piirustus, josta lähdettiin suunnittelemaan rakentamista. Sillä hetkellä sanoin itseni irti TVH:sta ja rupesin ahertamaan oman uuden talon rakentamista. Rakennuspuut saatiinkin tuosta omalta maalta ihan likeltä. Siinä oli aika hyvä puusto ja metsä. Ei ollut vielä Osuuskauppa kerinnyt sitä tuhlata. Siitä ajettiin rakennuspuita sahausta varten.

Sahaamista oli pitäjässä ja ympäristössä paljon. Sahoja ei vielä ollut paljonkaan. Niinpä kerran tuumasinkin, rakennusmestari Henttoselle, joka asui tuolla Aittokosken puolella, kun ei heillä ollut vakituista asutustoimistoa siihen aikaan. Tuumasimme hänen kanssaan, ja sitten oli Karjalasta tullut joku siirtolainen, joka asui ihan siinä naapuritalossa, tuumattiin kolmestaan, että tilataan sirkkeli, jolla pystytään sitten sahaamaan ja kokeillaan sitä meillä ensin ja sitä tehen lähdetään kiertämään. Niinpä tuo saha tulikin. En muista sen hintaa, paljonko se oli. Mutta aina täytyy olla jokin pulma asiassa, ei se niin yksioikoinen voi olla. Ei meillä ollut traktoria eikä minkäänlaista voimakonetta, jolla olisimme pystyneet tuota sirkkeliä pyörittämään, niin siitä ei tullut mitään. Ja niin saimmekin tuosta Osuuskaupan maalta, joka oli meille nimetty, saimme siitä tuon rakennuspuut, sillä tarkoitukseni oli rakentaa lautarakenteinen rakennus. Siihen aikaan sellaisia lautarakenteisia rakennuksia käytettiin enimmälti. Näin oli nuo sahapuut ajettu tuohon pihaan. Olin siihen hommannut tuolta etenpää vähän sellaisen miehen, joka oli ollut sirkkelisahauksessa mukana, joka kyllä osasi terät ja kaikki laittaa paikalleen, mutta isommissa puissa voima aina puuttui.

Täällä kierteli siihen aikaan Iisalmen Viitaalta päin Lyyran saha. Pyysin tätä sahaamaan. Heillä oli silloin hiilikäyttöinen iso moottori, jossa kyllä voima riitti, mutta ainahan näissä hiilikaasuttimissa oli jotakin vikaa. Alkoi heinäaika ja olisi ollut kiire heinätöihin, mutta aina tuli lommaa sahauksessa, kun piti puhdistaa ja tällätä sitä hiilikaasutinta kuntoon. Miehet, jotka olin hommannut avuksi istuivat siellä ja odottivat, millonka päästään sahausta jatkamaan. Sahaus oli vähän sellasta nujuamista, mutta kumminkin se saatiin lopullisesti sujumaan ja laudat pantiin taapeleihin kuivumaan, että sitten kun ruetaan taloa rakentamaan, on niitä hyvä ottaa.

Heinää tuli vähän sinä kesänä. Silloin oli sellainen laki, että siirtolaisille annettiin heinämaata jostakin muualta, joka oli vähän halvempaa kuin tavallisesti. Minäkin olin toivossa, että saan

Osuuskaupan pellostä tien toiselta puolen heinämaata, mutta siellä väittivät, että minä en kuulu siirtoväkeen. Valitin tästä pikaisesti Kuopioon, jossa näitä asioita lopullisesti hoidettiin siirtolaistenkin kohalla ja sain sieltä päätöksen pian. Siinä oli, että minä olenkin kaksinkertainen siirtolainen: olen sodan vielä jatkuessa siirtynyt Karjalaan ja sitten sieltä muutamien kuukausien perästä joutunut siirtymään takaisin. Näin ollen oli minulle pakosta annettava vähän halvempaa heinämaata. Saimme heinätyöt tehtyä. Niitähän ei paljon yksi lehmä kaivannutkaan. Olihan minulla silloin jo hevonenkin. Kävin sen hakemassa Rautjärven asemalta, jossa veljeni oli silloin. Hän oli jo ostanut hevosen silloin, kun yhteistä taloutta koitettiin touhuta ja hän ilmoitti, että saat hakea ja hinta oli sellainen, että se oli melkein kuin lahjaksi saatu. Toin hevosen ja senaikaiset ajopelit. Nehän ei kovin kummoiset ollut Karjalassa eikä täälläkään, mutta ne tuli siinä samassa vaunussa missä hevonenkin.

Kyllä tämä elämä on ollut sellaista nujuamista kaikin puolin, mutta sillä saa ilahduttaa, että aina on jotenkin onnistunut. Niinpä kun hevosen sain, oli sillä hyvä siirrellä puita metsästä sahauspaikalle.

Ensimmäisessä mittarin kokouksessa, mikä silloin meillä pidettiin, oli kysymys tiestä. Insinööri sanoi, että tie on tehtävä suoraan maantielle. Rajanaapurit vähän sanoivat, että eiköhän sitä pääse tuolta pientareita myöten entisiä jälkiä kulkemaan ja vastustivat tien saamista. Mutta insinööri määräsi kuusi metriä leveän tien maantielle naapurien pellon poikki. Sehän oli hänen asiansa, siihen en minä osannut puuttua sen enempää.

Silloin oli vielä sulat maat. Syksyllä tutkimme rakennuksen pohjan. Arvasimme kyllä, että se on hyvä, koska se on hiekkakumpare, joten siihen on perustus helppo tehdä. Rupesin hommaamaan rakennustarpeita. Eihän yksistään laudoista saa mökkiä, jos siinä ei ole myös muita rakennustarpeita. Kaikkihan oli siihen aikaan luvanperäisiä. Täytyi olla nauloille ja kaikille ostolupa ja niitähän kyllä saikin nämä uudistilalliset ja jotka uusia taloja rakentivat. Niitä ei riittämiin tahtonut saada, jotenka eräiden piti ostaa ”mustasta pörssistä”. Siellä ne maksoivat paljon enempi mitä nuo luvilla saadut naulat ja tavarat.

Minä olin sen verran tuttavuuksissa kaikkiin kauppiaihin, ympäristöön ja koko pitäjään ja mulla oli ystäviä, jotka luottivat yritykseeni. Vuonna 1946 anoin vapautusta TVH:n touhuista ja silloin oli jo tiemestarikin muuttunut lialmeen. Hän oli Heino Jaakkola, jonka alaisena loppuajan olin työskennellyt. Näin vapauduin siitä paineesta ja asia oli siltä osin kunnossa. Oliko se sitten minulle onni vaiko onnettomuus vai rasite, sitä en vielä osaa sanoa, mutta ehkä loppukertomuksessa sekin sitten selviää.

Niin olin saanut tavaraa hommattua talven aikaan. Ostin sementtiä ja ajoin sitä syksytalvella pihamaalle ja sementtisora pappilan haudasta. Siellä oli hyvä ja puhdas sementtisora. Ajoimme ne valmiiksi, että keväällä aikaisemmin pääsemme rakennustamme aloittamaan. Ruokamiehet kävivät syömässä mökillämme ja olivat aina tyytyväisiä. Heistä tuli minulle hyviä ystäviä, sillä ainahan he jäivät istumaan syöntinsä jälkeen ja keskustelemaan kaikista asioista.

Niin tuli kevät 1946. Annoin rakennuksen urakalla tehtäväksi Arvi Ålanderille. Hän oli Poromäeltä, ja tunsin hänet entuudestaan. Hän oli maantietöissä, kun olin työnjohtajana. Se urakkasumma oli 80.000 mk. Sillä koko tuo rakennuksen laina minkä sain oli 200.000 mk. Pohjatyöt tehtiin keväällä aikaisin. Ei ollut suuria perustuksen kaivuja, ainoastaan pintamulta otettiin pois. Kellariosasto oli kaivettava lopullisesti auki ja niin kuin piirustuksessa oli, oli kaksi kellaria suunniteltu. Kellarien laipiota ei tehty betonista eikä kellarien väliseinää, jotenka ne oli puusta laitettava. Sementtiä oli vähän, jotenka me ei voitu umpisokkelia siihen valaa, ainoastaan tolpat. Nurkkiin vähän erilaiset isommat tolpat, sitten välille pienempiä tolppia ja tällä tavalla perustus oli kaivettu.

Näin päästiin sitten jatkamaan rakentamista. Urakoitsija, jollekka urakan annoin, oli ottanut kaksi miestä apulaisekseen, jotka olivat ammatiltaan puutyömiehiä. Ahkeria miehiä ja näin rupesi parruja menemään pohjakerrokseen ja kaikin puolin sujui asiat hyvin. Rakennusmiehet olivat omissa ruuissaan, jotenka heistä ei ollut vaimolleni rasitusta, ainoastaan kahvi kuului talon puolesta heille. Tälläviisiin työt jatkuivat.

Peltotyöt oli hevospelillä tehtävä. Silloinhan ei vielä ollut traktoreita isommissa taloissakaan, saati että meikäläisissä pienissä aloittelevissa maanviljelijöissä. Jotenka hevospelit oli laitettava. Oli aura ja oli myös hankmo. Oli paljon miettimistä asioissa. Siemenjyviä oli ostettava eli lainattava naapuritalosta. Sitähän siihen aikaan käytettiin paljon tyylinä, että siemenviljaa lainattiin, jos ei niitä itellä ollut. Aina ei ollut varaa kaupastakaan ostaa, eikä siellä siihen aikaan niitä siemenviljoja runsaasti ollutkaan.

Pylväät nousivat rakennuksella ja laudottaminen alkoi. Laudoituksen alle tulevaa tervapahvia oli vaikea saada. Sain sitä Kajaanista, jossa oli minun siskoni poika tehtaan työmiehenä ja automiehenä. Sitten oli aloitettava myöskin uunitarpeiden haalinta. Siihen sain kalkkia Kaavilta. Kaavin Osuuskaupan johtajana oli silloin minun lankomieheni Matti Hartikainen. Kajaanista siskoni poika hommasi vanhoja uunista purettuja ehyviä tiilejä. Hän toi niitä autolla tänne Sonkajärvelle aika ison kuorman. Kiuruvedelläkin oli jokin tiilitehtaan tapainen. Joku oli siellä ruennut valmistamaan tiiliä, ja näin sain sieltä uusia tiiliä 1.500 kappaletta.

Tarpeita piti haalia ympäri maailman.

Mänin esittämään sitten meidän Osuuskaupan johtaja Haloselle, että pitäisi saada lasit ja ovet tilattua jostakin päin. Hän sanoi hyvin yksitoikkoisesti, että niitä ei varmasti saada mistään tällä hetkellä, joten niitä on ehken turha yrittää. Ja niinpä meidän keskustelu loppui lyhyeen. Kauppias Taavetti Eronen piti siihen aikaan kauppaa keskikylällä. Menin hänen luokseen puhumaan asiasta ja siellähän rupesi asia selviämään. Hän sanoi panevansa ne heti tilaukseen. Annoin piirustuksen hänelle ja siitä hän näki kuinka monet ikkunan raamit pitää olla ja kuinka monet oven raamit ja kaikki tykötarvikkeet. Lasiruutujahan ei sillä konstilla saanut. Ne oli lujassa hankkia. Eikä niillä niin kiirettä sillä hetkellä ollutkaan.

Rahastakin tahtoi olla puutetta, jotenka aina oli pankkiin turvaututtava lisälainaa hakemaan. Anoin myöskin valtion halpaa lisälainaa, niin kuin siihen aikaan sanottiin. Anoin 50.000 mk, mutta sitä ei minulle myönnetty. En tiedä mikä oli esteenä, ehkä tuo asutustilan pienuus. Näin täytyi turvautua pankkilainaan ja olin sen verran pankinjohtajien ja virkailijoiden kanssa tuttavuuksissa, että he mielellään sitä antoivat, sillä olinhan aina koittanut vähitellen maksaa minkä olin jaksanut, jotenka luotto minuun yhä kasvoi.

Rakennus alkoi olla siinä vaiheessa, että katto oli tarpeellinen. Pärekatto oli sen ajan kattamistapa. Paikalle saatiin miesvoimainen pärehöylä, sillä höylän teriä liikuttelemaan tarvittiin useampi mies. Kaksi vanhinta poikaani olivat mukana ja topakkana kantoivat päreitä pinoon. Näin he omalta osaltaan auttoivat meitä uuden kodin valmistusvaiheessa.

Rakennusmiehet ahkeroivat, että pääsisimme syksyllä asumaan uuteen taloon. Yhden muutoksen halusin tehdä. Yhdestä kamarista oli ikkunanäkymä vain pellolle päin. Halusin nähdä myös kylälle päin ja esitin muutoksen rakennusmestari Henttoselle. Hän piti aluksi muutosta luvattomana, mutta ymmärsi viimein selitykseni ja ajatukseni ja ikkuna lisättiin rakennukseen.

Rupesin itse rakentamaan talvisuojaa hevoselle. Tein navetan sivulle vinokatolla parruista, pintalautoista ja riu'uista kolmella seinällä huoneen tapaisen. Työnsin pehkuja seinän lämmikkeeksi, ovi paikoilleen ja ovenpieleen soikea ikkuna. Hevosemme oli kesän ajan naapurin laitumella. Meillä oli sellainen puhe, että he saavat tarvitessaan hevosta töissään. Minun ei tarvinnut sitä kesäpuolella elättää.

Sitten alkoivat muurarin työt. Pirttiin uuni ja sitten kamareihin tuli peltikuoriset pystyuunit.

Muurari oli jo töissä, mutta yksi taas puuttui. Ei ollut meillä varattuna savupeltiä eikä uuninsuuluukkuja. Niinpä menin Osuuskaupalle käymään taas johtaja Halosen luona ja tiesin, että heillä on kyllä savupeltiä ja uuninsuuluukkuja omaa rakennusta varten, sillä he samanaikaisesti rakentivat myymälää kirkonpuoleiseen päähän Osuuskassan vierelle. Johtaja sanoi, että ne on varattu heidän rakennukselle, jotenka he eivät pysty niitä luovuttamaan ja Kuopiosta ei heille ole vähään aikaan luvattu tuollaisia rakennustarvikkeita. Taas oli pulma edessä. Mistä saahan nuo tarvittavat luukut? Menin toisen kerran johtajan luo ja sanoin, etteikö mitenkään voisi luovuttaa niitä, että ei tuo meidän uuninmuuraus keskeytyisi. Lupasin hommata samanlaiset savupellit ja uuninsuuluukut tilalle. Hän sanoi, kuinka te uskallatte tuollaiseen lupaukseen mennä, eihän niitä kumminkaan hevillä saa. Minä sanoin hänelle, että jos en ala saada siihen mennessä kun te niitä tarvitsette, niin minä revin ne uunistani pois, nehän ei siinä hyvin kauan kerkiä pilaantua. Veikko Toivanen, joka oli ollut pitempään kauppa-apulaisena, oli myös minulle myötämielinen ja niin siellä keskustellessamme johtaja sanoikin, että sillä perusteella se annetaan, että sinä revit ne vaikka omasta uunistasi pois. Menin siihen lupaukseen. Ja niin sai uunin muuraus jatkua keskeytyksettä.

Tuli syksykesä ja me pääsimme muuttamaan. Pirtti oli jo suurinpiirtein kunnossa, siinä kunnossa kun se urakoitsijalle kuului, samoiten oli toinen kamari, mutta pienempi kamari oli vielä jonkunverran keskeneräinen. Urakoitsija alkoi vaikeroida, että jos hän jo lopettaisi, kun tämä urakkasumma on näin pieni. Minä tietysti tyydyin siihen, kun hän niin nuhteettomasti sitä kokoajan rakenti. Ja niin pääsimme muuttamaan.

Uuden talon kamarit vuokrataan nimismiehen toimistotiloiksi

Jo siinä vaiheessa kun suunnittelin taloamme, sanoi Sonkajärven nimismies Ilmari Toivola: -Tee yksi huone nimismiehenkansliaa varten! Kanslia kuleksii ja muuttaa kylällä paikasta toiseen, pääsisi uusiin tiloihin. Niinpä tuumattiinkin talon valmistuttua, että vuokrataan toinen kamari siihen käyttöön. Rahaa tarvittiin, sillä tulot eivät tahtoneet menoihin riittää. Kun tarkkana oltiin ja aherrettiin, niin toimeen tultiin. Nimismies muutti kansliansa kamariimme. Hänellä oli yksi kanslia-apulainen, joka siellä päivittäin työskenteli.

Asutustoimistolle huone yläkertaan

Sota-ajan jälkeen perustettu asutustoimisto aloitti Punapellolla pienessä kamarissa, jossa oli ahdasta neuvojien ja asutusvirkaileijoiden toimia. Heräsi ajatus, että uuden kotimme korkealle vinnillehän voisi rakentaa ison huoneen asutustoimistoksi. Rakennusmestari Henttosen kanssa huonetila suunniteltiin ja aloitettiin työt. Se oli helppo tehdä, olihan perustus valmis. Parrutus vaan ja kaksinkertainen lautaseinä, siihen vylliä väliin. Minulla oli tuttu kirvesmies apuna ja viimeisiä maalaustöitä tein itse. Asutuslautakunta muutti toimistonsa Punapelloilta uusiin tiloihin. Asutusneuvoja, rakennusmestari ym. pääsivät toimimaan yhtäaikaakin. Asutusneujana toimi Tahvo Rönkkö Vänninmäestä. Myöhemmin hän oli kansanedustaja ja viimein maatalousministeri. Rakennuspuolen asioita hoiti rak.mestari Vilho Turunen Kuopiosta. Maatalousneuvoja oli Hannes Eskelinen Vänninmäestä. Metsäneuvojana oli Haukivaara pohjoisesta päin. Asutustoimistossa kävi päivittäin paljon asiakkaita. Asutustyö ja rakentaminen oli parhaillaan menossa. Peltoja tehtiin, raivattiin uusia alueita ja entisiä viljelyksiä kunnostettiin. Se oli työteliästä aikaa. Ei ollut työttömyyttä silloin Sonkajärvellä.

Tanskalainen raivausryhmä sijoitettiin Rutakon koululle

Sonkajärvelle tuli ulkomaalainen apujoukko. He olivat tanskalaisia, kolmisenkymmentä henkeä käsittävä ryhmä. Tanska lähetti heidät sodanjälkeiseen Suomeen raivaamaan peltoja ja kunnostamaan niitä uudisasukkaille ja asutustilallisille. Heidät majoitettiin Rutakon kansakoululle, joka oli tyhjillään kesän aikana. Heillä oli mukanaan tulkki hoitamaan asioita paikallisen väestön kanssa. Hän oli saksalainen naisihminen. Koska talomme oli likimmäisiä taloja kouluun nähden, tuli tuo tulkki meille pyytämään, että Martta rupeaisi leipomaan heille leipää. Heillä itsellään on jauhot, joista leivän saisi valmistaa. Martta otti tuon urakan vaikka se tuntui liialta rasitukselta. Täytyi kuitenkin auttaa ja yrittää, koska tuollaista apuvoimaa oli Suomeen ja Sonkajärvelle saatu. Raivausryhmästä jaettiin aina itsekullekin tilalle pari, kolme miestä töihin. Missä raivaustyötä nähtiin enemmälti olevan, sinne järjestettiin useampia tekijöitä.

Suuri ryhmä tarkastajia Helsingistä Sonkajärvelle

Asutusneuvoja Tahvo Rönkön luona asioidessani alkoi hän kertoa pulmallisesta tilanteesta. Helsingistä oli tullut kirjelmä, jossa kerrottiin paikkakunnalle tulevan 36 herraa tarkastamaan muodostettuja tiloja, niin karjalaisille kuin rintamamiehille järjestettyjä. On tulossa sellainen joukkotarkastus. Tarkastajat viipyvät Sonkajärvellä niin kauan, että heille pitää järjestää päivällinen. Asutusneuvoja Tahvo Rönkkö sanoi suunnitelleensa niin, että hän ripottelee ruokailijat useampaan taloon, ettei tulisi yhdelle talolle liian raskaaksi. Samalla hän kysyi minulta, että montako ruokailijaa hän merkitsee meille. Vastasin, etten osaa tuota yksin päätellä, mutta laitahan aluksi kuusi henkeä, yritämme hoitaa heidät. Niin hän merkitsi kuusi ruokailijaa. Kotona kerroin Martalle tarkan päivämäärän, jolloin nuo kuusi miestä tulevat päivälliselle. Martta mietti vähän aikaa ja sanoi sitten: -Kyllä minä samantien olisin hoitanut kaikki kolmekymmentäkuusi. Soitin välittömästi TahvoRönkölle ja sanoin rohkeasti: -Anna tulla vaan koko porukan meille! Hän oli tiedosta hyvillään, mutta tietysti omassa mielessään pelkäsi kuinkahan tämä onnistunee. Aloimme suunnitella ruokailun järjestämistä. Minulla oli laajalla alalla tuttavias ja lupasin Martalle järjestää ruoka-aineita niin paljon kuin suinkin tarvitaan. Kasveja oli omassa maassa paljon, niitä voitiin sieltä jo ottaa. Eräältä teurastajalta sain ostaa lampaan lihat, joka oli jo hyvä alku ruuan laittamiseen. Voita sain myös ostaa tutuilta emänniltä niin paljon kuin tarvitsimme, eikä tarvinnut ihmeitä ylihintoja maksaa. Kaikki alkoi järjestyä. Kun tuli päivä, jolloin herrojen piti tulla syömään, kävin hakemassa naapurista lisäpöytiä pirttiin. Astioita lainattiin lähinaapureista, vaikka meillä astioita olikin aika paljon, koska noita ruokamiehiä oli niinkin paljon. Aputyövoimaksi otimme nuoren tytön toveriksi passaamaan. Eikähän siinä ihmeitä passaamisissa ollut. Ruuat laitettiin pöydille valmiiksi. Tahvo Rönkkö kävi pikkuisen aikaisemmin tarkastamassa miten ruokailu meillä toteutuu. Hyväksyi kaiken ja lähti pois. Sitten helsinkiläiset tulivat. Pirttiimme saivat penkille istahtaa ja alkaa aterioimaan. Kun jokin ruokalaji pöydästä väheni, tuotiin lisää sitä mukaa. Kiirettä ei ollut ja kaikki näyttivät tyytyväisiltä. Syötyään maltoivat istua ja keskustella. Joku heistä sanoi: -Eipä Helsingistä ois tällaista ruokapöytää ehkä löytynytäkään. Nyt sai syödä mitä halusi ja minkä verran itse kukin sai mahaansa sopimaan. Vieraat lähtivät tyytyväisinä. Tyytyväisiä olimme mekin, koska moitetta ei kuulunut. Kädestäpitäen hyvästelivät meitä, talonväkeä ja lähtivät pois. Tulihan aterian järjestelyistä meille jonkun verran rahaakin. Asutusneuvoja Tahvo Rönkkö järjesti maksun yhtenä summana. Näin oli vierailu meidän kohdalta päättynyt.

Perustamispalkkio tilalle

Minä rupesin vähän kirjoittelemaan ja pyytämään perustamispalkkiota tilalleni, niin kuin oli sen laki säätänyt. Yritykseni on aina ollut vähän vastatulessa, joten en tästäkään asiasta toivonut enkä uskonut myötäistä tulevan. Mielessäni painoi kuitenkin ajatus, että kun toisetkin tuota perustamispalkkiota saavat, niin ei liene syytä minulla olla sitä saamatta. Laitoin anomuksen menemään asutustoimiston kautta heidän apuaan käyttäen.

Eräänä päivänä tuli auto meidän pihaan ja kolme miestä tuli sisälle. He olivat Kuopion asutuspiiristä piiripäällikkö Järvinen ja kaks muuta hänen apulaistaan. He tulivat sisälle ja keskustelivat kanssamme. Sieltä tuli myös ylhäältä toimistosta Hannes Eskelinen, joka oli silloin maatalousneuvojana ja opastajana. Läksimme tarkastamaan peltoja, jotka olin jo yhtenä kesänä pitänyt viljelyksessä, mutta ne ei vielä ihmeesti tuottaneet. Osuuskauppa ei ollut niitä lannoittanut eikä hoitanut kunnolla, jotenka ne olivat menneet rappiolle, eikä minullakaan ollut silloin sitä lantapuolta sinne isommasti laittaa, joten tulokset olivat siitä niukat. Samoin oli puoli hehtaaria Haukilammen kuiviolla, se oli vielä perkaamatta alkutekijöissään. Kuljimme nuo pellot läpi. Tulimme sisälle. Vaimoni oli laittanut kahvit kamariin. Siellä piiripäällikkö Järvinen kysyi Hannes Eskeliseltä, että sinäkö olet pitemmän aikaa tuntenut nämä Osuuskaupan pellot ja viljelemisen. Hannes Eskelinen vastasi, että niin kauan hän on ne tuntenut, kun ne on ollut Osuuskaupan hallinnassa, joten hänen ainakin täytyy todeta, että ne ovat rappiotilana, sillä eihän Osuuskauppa ole mikään maanviljelijä, joka niin tarkalleen huolehtisi viljelyksistä. Tämän jälkeen Järvinen sanoi, että kyllä meidän on perustamispalkkio puollettava. Se ratkeaa sitten Helsingissä. Tässä oli minulla jonkunlaisia hyviä toiveita, mutta ei siitä vielä selvää ihan paikalla tullut.

Vuonna 1952 lokakuun 24. päivä tuli minulle kirje, jossa sanottiin, että tälle tilalle on myönnetty erikoispäätöksellä 315.000 perustamispalkkiota, josta saan ennakkona nostaa 78.000 ja loput sitten, kun on viljelykset kunnossa ja rakennukset rakennettu. Tämä oli iloinen uutinen minulle. Ja niinpä, kun sain tämän kirjeen, niin vein sen yläkertaan asutustoimistoon. Sain siellä Hannes Eskeliselle, että katsopas mitä on tapahtunut. Hän sanoi, että oot sinä sitkeä mies tuossa hommassasi ja onneksi vaan olkoon. Sain tuolla summalla paljon maksettua pienempiä semmoisia kiireellisempiä lainoja ja näin se elämäni jollakin tavalla helpotti. Niin vaan ryömimme eteenpäin pikkuhiljaa. Pojat olivat ahkeria ja autoivat meitä kaikissa työhommissa. He olivat kaikki nöyrät tekemään sitä, mitä me käskimme ja pyysimme heidät tekemään. Pojista tuli työteliäitä niin kuin oli meillä toivomuskin.

Uuden navetan rakentaminen

Aika kului ja oli ruvettava ajattelemaan navetan tekoa. Entinen navetta oli hirveän pieni ja ahdas, jotenka siihen ei voinut karjaakaan lisätä vaikka ois mielikin tehnyt. Eipä sillä, ei meillä ollut heinämaidakaan riittävästi, joten kaikki oli vuokrattava.

Ajoimme sementtisoraa pihamaalle. Sementtiä sai jo siihen aikaan melko mukavasti ostaa. Katsoin navetan piirustuksia rakennusmestarin kanssa. Tarkoitus oli rakentaa sementtitiilistä. Niinpä valitsinkin sieltä piirustuksen. Se oli sellainen, että siinä oli neljän lehmän navetta tarvittavine karsinatiloineen takaseinällä sekä kahden hevosen talli ja sellainen pieni eteinen.

Kevään tullen rupesimme heti toimimaan, se oli vuosi 1951. Otin siihen pari rakennusmiestä, joiden kanssa ruettiin perustusta kaivamaan. Siinä oli hiekkarinne, jossa ei ollut paljon kaivelemista, ainoastaan pintamulta otettiin pois, joten päästiin siitä sokkeliä valamaan. Lantalan puolelle tuli korkea perusta ja korkea valu. Rakennus oli rinteessä ja oli tarkoitus, että lantala tulee alapuolelle niin alas ettei lantaa tarvitsisi nostaa. Se menisi työntämällä kourusta sinne alas. Minä sain tiilivormut ja kaikki mitä siinä tarvittiin. Aloin lyödä tiiliä silloin keväällä. Poikani oli suuresti apuna. Teimme pihamaalla tiiliä minkä kerkesimme, ja pojat kantoivat niitä vormusta pihamaalle kuivumaan ja kovettumaan. Olimme jatkaneet tuota aika pitkään ja niinpä alkoi tiilinteko olla jo loppuvaiheessaan. Kun ne kovettuivat, niin sen mukaan ladoimme letkaan niin kuin ainakin tiilet ja mestarikin arvioi, että kyllä ne nyt suunnilleen riittävät. Niinpä oli myös tuo pohja valettu valmiiksi.

Menin taas tuonne ylös asutustoimistoon. Keskustelin siellä rakennusmestari Turusen kanssa, että minun on nyt lähdeävä etsimään muuraria, joka rupeaisi seiniä nostamaan. Mistä tuon muurarin sitten löytäisin. Siihen hän vastasi minulle ihan suoraan, että ei mitään muuraria etsitää siihen vaan sinä sen itse muuraat. Olin hämmästynyt tuollaisesta esityksestä, enhän ollut ikinä tiiliä muurannut enkä paljon käsitellytkään, joten tuntui mahdottomalta, että minäkö rupean tuota navettaa muuraamaan. Niin hän jatkoi ja sanoi, että hän oli ammattimuurari siihen asti kun hän mäni tähän rakennusmestarikouluun Kuopiossa. Hän näyttää mulle, mitenkä tuo muuraus tapahtuu. Hän nostaa siellä yhtä nurkkaa ja sinä katsot ja saat siitä mallia. Eikähän siinä mikään auttanut, siinä täytyi vain yrittää, sillä enhän ole tosiasiasa mistään kieltäytynyt, aina on täytynyt yrittää.

Ostin muurarin kihvelit ja vasaran ja kaikki tarvikkeet, mitä muurari tarvitsi ja niin aloitettiin.

Turunen kävi siellä opastamassa minua. Hyvä oli tuollaisessa paikassa jatkaa työtään, kun mestari oli aina paikan päällä tarkastamassa miten työ sujui. Sain kalkkia myöskin aikapaljon ostaa. Kalkkia piti olla ruukissa, jolla sitä seinää muurattiin. Tällä tavoin alkoi seinät vähitellen kohota. Alussa työ oli hidasta. Rakenteessa oli kaksi seinää vierekkäin, ainoastaan sidetiilit sen yhdistivät. Se oli sellainen lokeroseinä, johonka väliin tuli sitten vyliä. Haettiin miilun polttopaikalta miilutuhkaa ja hiilenmurskaa ja sitä sitten sullottiin sinne seinien väliin, että siitä tulisi jotenkin lämmin. Asutustoimistossa kävi paljon asiakkaita. Jo aikaisin aamulla he tulivat oottamaan toimiston avaamista. Monta kertaa iso partti miehiä tuli navetan nurkalle toinen silimä sirrillään tihrailemaan, tullooko tuosta seinästä suora vai onko se mitenkä mutkainen. Kuitenkin sain sen suorana pysymään, sillä olihan mulla vatupassikin olevinaan mukana, jolla aina koittelin onko mitään korjattavaa. Pojat oli suurena apuna. Olimmehan aivan kuin muurahaiset rakentamassa pesäämme. He kantoivat minulle tiiliä vähä kerrassaan tiili ja pari kerrallaan. Pikkuastioilla he kantoivat myös ruukkia paljuun. Ainoa hankaluus oli tellinkien vaihto. Aina piti tellinkiä vähän vaihtaa ja muuttaa ylemmäs ja ylemmäs. Tällä tavalla kesä kului ja navetan seinät alkoivat vähitellen valmistua. Pikkuisen uupuivat tiilit, mutta sain eräältä isännältä nuo puuttuvat tiilet. Sain tuon yläosan lopetettua niillä saamillani tiilillä. Jatkoksi navettaan tuli aika iso rehuvaaja, jossa säilytettiin heiniä ja kaikkea lehmien ruokaa. Se oli laudoista rakennettava ja sen päädyssä oli taas uusi jatke, siellä oli pieni halkoliiteri ja pieni aitta.

Otin kirvesmiehen kaverikseni. Hän oli Lassi Vornanen tuosta Nelosenniemestä. Hänelle oli kuiviolta annettu viljelystila. Hän jouti kotoansa, koska hänellä oli muuta perhettä talon töitä tekemään. Hän tuli minulle rakennusmieheksi. Meillä oli sahatavaraa riittävästi, sillä tuosta asuinrakennuksesta jäi osittain parruja ja lautoja tähteeksi ja navetan tarpeita varten oli sahattu, jotenka parru ja lautatavara meille riitti.

Ruettiin takstuolia laittamaan ja kattopuol laudoitettiin. Siihen tuli umpilaudoitus, sillä tarkoitus oli pahvikatto siihen sitten saaha. Osuuskaupalla oli myymälänhoitajana Hannes Väisänen tuolta Syväriltä päin. Hän oli hirveen mukava mies ainakin minua kohtaan ja kaikki häntä kehuivat. Menin kysymään häneltä kattohuopaa, niin hän sanoi, että täällä on varastossa erikoista kattohuopaa, joka on varattu Osuuskaupan omiin rakennuksiin, koska tällä hetkellä ei ole näköpiirissä Osuuskaupalla rakennuksia, niin hän voipi myydä ne. Se oli erikoista, harmaata kattoainetta ja tästä laitoimme siihen rakennukseen katon. Puutyömies jatkoi siinä töitä minun kanssani. Kun oli katto päällä ja kaikin puolin alkoi olla ulkotyöt ja muut kunnossa, rupesimme sitä sisustamaan. Valmistettiin sementtilattia, sementtikouru ja syöttökouru. Ne oli tehtävä ja niissä oli myös tuon mestarin antamat piirustukset. Teimme vielä katolle aika ison

ilmanvaihtotorven, josta saatiin ilma navetassa vaihtumaan. Sitten oli valmiiksi laitettava juomakupit parsien välille, vaikka ei meillä silloin vielä mitään painovesiä ollut. Oli kantovesi. Kun vesi kannettiin seinänvieressä olevaan säiliöön, niin se siitä sitä mukaa sinne valui, kun mitä lehmät tarvitsivat juoda. Lasinpuitteet ja kaikki sain hyvin helposti siihen nähden kun tuohon asuinrakennukseen. Samoin lasiruudut sain mukavasti liikkeestä ostaa. Olin piirtänyt navetan lasipenkkiin vuoden 1951. Sain siihen alkuperäistä sitä halpakorkoista lainaa 200.000. Sain sitten anomaani lisälainaa 50.000, jotenka minulla oli aika lailla varoja, koska itse niin paljon osallistuin rakennustyöhön. Eihän milloinkaan meillä rahaa tainnut liikaa olla eikä sitä pystynyt koskaan pankkiin korolle viemään. Siellä oli aina vaan tuo velkapuoli.

Toimintaa Maalaisliitossa ja Maamiesseurassa

Kun ihmisellä on jonkunlainen erikoinen luonne, niin kuin minulla, että jotakin täytyy aina tapahtua, niin tapahtui silloinkin. Kuljin lisalmessa monta kertaa kokouksissa. Siellähän pidettiin usein Maalaisliiton kokouksia ja olin siellä mukana kuuntelemassa helsinkiläisten Maalaisliiton johtajien puheita ja seurasin tilannetta tarkasti. Olin aina joskus vaaleissakin ehdokkaana, mutta siihen aikaan oli jonolistat, joissa oli useita nimiä samassa listassa. Niinpä aina semmoinen varakkaampi isäntä ja ehkä viisaampi pistettiin etumaiseksi ja hän tietysti pääsi aina. Me, jotka olimme siellä jälkipäässä, me olimme vaan ääntenkerääjinä, joten äänet ei meille asti riittäneet. Kerran muistaakseni vaaleissa tapahtui sellainen ihme, että yhdeltä listalta pääsi kolme maalaisliittolaista, mitä harvoin tapahtuu. Siinä oli ehdokkaana Jahvetti Huttunen Huuhkajasta. Hän oli kyllä oikea mies minun käsitykseni mukaan valtuustoon. Sitten pääsi toisena kanttori Rytkönen ja kolmantena oli Paavo Pirinen, nahkuri Harvankylältä. He kaikki olivat mielestäni käypäisiä miehiä ja sillä kertaa pääsivät samalta listalta. Se oli tavallaan sellainen harvinaisuus. Yleensähän pääsi yksi mies ja toiset jäivät vuoroaan odottamaan.

Maatalousnaiset valitsivat vaimoni maatalousnaisten sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi. Maatalousnaiset olivat ostaneet pitokaluston, astiaston, jota vuokrasivat sitten, kun oli hautajaisia tai häitä tai muita juhlatilaisuuksia. Niistä oli perittävä pientä vuokraa, jonka vaimoni samalla teki. Entisenä myymälänhoitajana hän oli kirjanpitotaitoinen, joten hänet valittiin tuollaiseen luottamustoimeen. Minä olin vaan tavallisena jäsenenä molemmissa, niin Maalaisliitossa kuin Maamiesseurassakin.

Maalaisliiton järjestysmieskurssille Helsinkiin - Pekka Silvola, Korsimo, Johannes ja Kaarina Virolainen, Vennamo

Olimme tuolla lisalnessa piirin kokouksessa. Sinne oli tullut paljon piiriläisiä, oli myös sonkajärveläisiä ja kaikista piiriin kuuluvista kunnista. Kuuntelimme Helsingistä tulleita maalaisliittolaisia herroja. He olivat tulleet luennoimaan ja puhumaan kaikista Maalaisliittoon liittyvistä asioista. Puheessaan eräs helsinkiläinen herra, en muista hänen nimeään, sanoi, että Maalaisliitolla on tarkoitus pitää viikon kestävä järjestysmieskurssi, jonnekka ois tässäkin piirikokouksessa kurssilainen ja edustaja valittava. Olin siellä hyvin hiljaisena jossakin nurkassa istumassa ja kuuntelin mitenkä asiat kehittyi. Kurssi oli viikon kestävä, ja se pidettiin Maalaisliiton omassa talossa, jonka Maalaisliitto on rakentanut Pursimiehenkadulle. Eräs mies esitti minua sinne ja minun mielessäni välähti, että ainahan tuhmin mies kurssille pitäisi lähettää. Kuuntelin vaan, en puhunut mitään. Kannatus oli suuri, koska kaikki yksimielisesti kannattivat minua. Puheenjohtaja kysyi mielipidettäni. Vastasin, että en ihan tällä nousemalla pysty siihen lopullisesti vastaamaan, mutta jos kerran piirikokous on sen näin päättänyt, niin tottakait täytyy lähteä. Myöhemmin ilmoitan siitä piirille. Kokous loppui. Mietin koko ajan tuota reissua, onko se mahdollista. Enhän ole Helsingissä käynyt yhtään kertaa, joten se oli tuntematon kylä minulle, niin kuin ehkä monelle muullekin tuonne kurssille menijälle. Puhuin vaimolleni Martalle kotona kurssista, ja kysyin hänen mielipidettään. Hän sanoi, eihän hänellä ole siihen mitään sanomista, sehän on sinun asiasi, enkä minä kiellä, siellähän on aina jotakin oppimassa, kun tuollaiselle kurssille lähtee. Ja kun tällainen suunta on otettu meilläkin, että ryhdymme toimimaan aktiivisesti puolueessa, niin on kaikki koetettava suorittaa. Se oli vaan hankalaa, kun täytyi vaimo jättää yksin huushollia ja perhettä hoitamaan, mutta hänellä oli hyvä tilaisuus pyytää apua silloin, kun hän sitä tarvitsee. Naapurit olivat hyvin ystävällisiä ja mukavia ihmisiä, jotenka he hyvin helposti tulivat avuksi. Niinpä ilmoitin piirisihteerille, että minä lähden. Sieltä annettiin mulle tarkat ohjeet, milloinka lähtöpäivä olisi ja eihän siinä mitään, täytyi vain pistää vähän puhtaampia päälle ja lähteä taivaltamaan.

Junassa oli paljon muitakin menijöitä justinsa samalle kurssille. En minä suinkaan tiennyt, kun Helsingin asemalle tultiin, missäpäin tuo Pursimiehenkatu lienee, mutta siellä oli järjestetty meille opas. He tiesivät koska se suurin partti meikäläisiä sinne tulee. Niin menimme Pursimiehenkadulle. Siellä oli aika iso uusi talo rakennettu. Se oli meidän kurssipaikkamme ja Pekka Silvola oli kurssinjohtaja. Siihen aikaan oli Korsimo puoluesihteerinä. Hän oli jo aikaisemmilta ajoilta jonkunverran tuttu. Sen muistan, että siihen aikaan oli Urho Kekkonen pääministerinä, kun tuonne kurssille mentiin.

Kurssilla kävi meitä opastamassa Johannes Virolainen. Hän puhui omista aiheistaan ja omista suunnitelmistaan Maalaisliitossa. Sitten puhui Korsimo monta kertaa. Antoi opastusta, mitenkä olisi toimittava. En ihan tarkalleen muista oliko Sukselainen silloin Maalaisliiton puheenjohtaja, mutta hänkin kävi siellä puhumassa. Myöskin tuli Veikko Vennamo. Hän puhui siirtoväestä, asutustilallisista ja rintamamiesveteraaneista. Sillä hänhän oli aikaisemmin niissä tehtävissä maalaisliittolaisena. Sitten tuli eräänä päivänä sinne Johannes Virolaisen silloinen rouva. Hän opetti puhumaan ja selosti ensin, mitenkä olis puhe alettava ja millä tavalla puhe ois suoritettava. Hän sanoi, että puhetta kun lähtee pitämään, täytyy olla rauhallinen, ei hermostua. Täytyy puhua sanat selvästi, että ne ymmärtää jokainen kuulija. Ja kaikin puolin hän selosti sitä, mitenkä puhujan tulee esiintyä. Puhe on valmisteltava etukäteen ja sitä opeteltava esittämään ja jos ei varo muistavansa muistin mukaisesti puhetta esittää, niin hänellä on oikeus pitää lappu kädessään. Siitä hän aina kahtoo minnekkä ollaan puheessa menossa. Sitten hän sanoi, että ensin on puhujan sanottava nimensä, perhesuhteensa, onko hän naimisissa, onko hänellä perhettä, sitten mistä kunnasta, mistä pitäjästä hän on ja missä läänissä tuo pitäjä sijaitsee. Nämä olisi ensin alussa mainittava. Sitten olisi tarpeellista, jos kunnassa ois mitään erikoista, jota haluaisi mainostaa ja kunnan kehitystä. Tämä oli ihan vaikeinta ainakin minulle. Sillä vähän aikaa vasta olin ollut tuolla kunnan tehtävissä ja kunnan asioissa mukana, joten minulla ei ollut oikeastaan mitään erikoista mainostettavaa, josta oisin tuon aiheen sitten ottanut. Mieleeni kuitenkin juolahti ajatus, onhan meillä Sonkajärvellä urheilu- ja voimisteluseura Pahka ja siinä on hyviä urheilijoita, hyviä hiihtäjiä. Niinpä tuli mieleeni, että kerron tuosta. Sanoin, että Sonkajärven kunnassa ei ole mitään erikoista yritystä vielä eikä sellaista, josta pystyisin puhumaan, mutta siellä toimii voimistelu- ja urheiluseura Pahka, jossa on hirveen hyviä hiihtäjiä. Hehän on Suomessa kuultu joka paikassa, ja sitä paitsi ovat olleet myös ulkomailla hiihtämässä ja hyviä tuloksia siellä saavuttaneet. Tästä puhuin.

Niin tuo tunti loppui ja alkoi väliaika. Ootimme toista esitelmöitsijää. Luokseni tuli kaksi pienoista miestä ja sanoivat, että he ovat Lapin puolesta kotoisin. Olimme kyllä heihin jo aikaisemminkin tutustuneet, mutta en varmasti tiennyt, mistä paikasta he olivat. He kysyivät, sinäkö olet sitten sieltä Oikarisen pitäjästä. Minä sanoin, että kyllä olen, se on Sonkajärvi nimeltään ja Oikarisveljekset ovat hirveen hyviä hiihtäjiä ja sen tähden tuosta hiihdosta ja urheilusta tuossa puheessani tulin mainitsemaan. Nuo pohjalaiset, Lapista olevat miehet sanoivat, että kyllä he muistavat Oikarisveljekset. He olivat kerran Lapissa porohiihdoissa ja kyllä huomasi, että he ovat oikeita hiihtäjiä. Kertoivat vielä, että lehtimiehet hyppelivät kentällä sinne sun tänne, kun kuulivat, että Sonkajärven Pahka johtaa maaliintultaessa. Sanoivat, että Helsingin Sanomien lehtimieskin oli juoksennellut ja useammalta kysynyt, missä on Sonkajärvi, missä on Pahka. Tälläviisiin Sonkajärven mainetta siihenaikaan levitettiin. Vaikka muuta mainettahan

Sonkajärvellä ei ollut siihen aikaan. Se oli työn ja touhun aikaa, kun sijoitettiin karjalaisia, rintamamiehiä ja uudistilan perustajia. Silloin sai peltoa vuokrata ja raivata niin paljon kun haluaa ja niin paljon kun tilalla oli viljelyskelpoista maata. Ei sitä kukaan kieltänyt, eikä valtio sakottanut.

Kävin tuon kurssin. Meitä kuljetettiin isommissa paikoissa, niin kuin hallituksen istuntosalit kateltiin ja sen sellaset. Sitten eräänä päivänä oli eduskuntatalossa täysistunto. Meidät vietiin sinne ylös istumaan. Siellä istuimme ja katselimme, mitenkä eduskunta esiintyy ja minkälaista siellä oll. Sattui olemaan, että siellä kurssikaverina oli sonkajärveläinen mies, jonka tunsin heti kurssille mäntyäni. Hän oli Antti Juntunen Sonkajärveltä. Hän oli aikoinaan nuorempana ollessaan mennyt Amerikkaan ja sieltä palannut Sonkajärvelle ja asui omassa talossaan Pajuniemessä Sonkajärven rannalla. Hän on mulle tuttu. Hän oli Helsingissä käydessään korjauttanut hampaitaan ja teettänyt yhden kultahampaan suuhunsa. Tästä hän sai kylän keskeisen nimen "Kultahammas". Hän muutti Sonkajärveltä Pohjanmaalle päin, josta käsin hän kurssilla oli ja siinä eduskuntatalossa siellä ylhäällä etupenkissä me vierekkäin istuttiin. Ottivat valokuvankin, joka minulla on tallella. Näytti vähän oudolta tuo eduskunnan istunto. Kaksisataa edustajaa siellä piti olla, mutta vähän oli paikalla. Siellä istuivat, lukivat sanomalehtiä ja joku kansanedustaja puhui pöntöstä sen kun kerkesi. Tällaista on suuren eduskunnan istunto? En tiedä minkälaista se nykyisin on, mutta näytti, että se on hyvin hajanaista ja harvinainen oli se henkilö, joka tuota puhujan puhetta seurasi. Siellä liikehtivät kokousaikana ja puheen aikana toistensa luona. Supisivat ja säpisivät. Minusta oli hirveen outoa tuollainen meininki. Mutta tottakait se oli heidän tapaistaan ja he olivat ryhmissään päättäneet mitä he äänestävät sitten. Sitten kun äänestys alkoi ja edustajat soitettiin kahviloista, he olivat valmiit nappia edessään painamaan. Se oli jollakin tavalla toiselta puolen hyvääkin nähtävää, vaikka siellä aina meikäläinen oppimaton henkilö jonkin virheen ehkä löytikin.

Kurssilaiset oli autoilla kuljetettava toiseen laitaan kaupunkia yöpymään. Käytävällä minä tapasin sonkajärveläisen miehen. Hän oli minulle hyvä tuttava ja ystävä. Olimme Sonkajärvellä toimineet yhdessä seuraelämässä. Olimme kuuluneet samaan laulukuoroon ja hän oli kirkonkylältä Hynylän poikia, Erkki Rönkkö. Hän meni naimisiin Sonkajärvellä erään kauppa-apulaisen kanssa. En muista hänen sukunimeään, mutta Helli oli hänen etunimensä ja hän oli Terijoelta. Kun heitä jompaa kumpaa tapasin Sonkajärvellä kaupalla tai siellä tiellä, minä pysäytin ja sanoin, että se laittoi terveisiä minun mukana. Tästä minä sain nimen, että olen heidän puhemiehensä. Nyt he asuivat Pursimiehenkadulla siinä Maalaisliiton talossa. He olivat siinä talonmiehenä ja Erkki taisi vielä käydä rakennuksillakin ja rouva hoiti silläaikaa tuota tehtävää. Erkki sanoi, kun vei sinne omalle puolelleen käymään, että sinä et lähe minnekään

yöks, sinä olet heidän luona tämän viikon ja me sovimme täällä hyvin olemaan, meillä ei ole kuin kaksi poikaa, jotka kyllä tänne sopivat ja sinä myös. Näin mulla oli erikoinen kortteeri tiedossa, josta olin hyvin mielissäni.

Sitten tuo Erkki kerran sanoi, että hän lähtee näyttelemään kaupunkia. Hänellä oli itellään henkilöauto. Niin lähettiin kahelleen ajelemaan. Minua pelotti hirveästi, kun oli sellainen auton vilinä ja vilske siellä kadulla. Aina pelotti, että millonka räjähtää yhteen, mutta kyllä Erkki jo osasi tarpeeksi hyvin pujotella. Ajoimme meren rantaan. Näkyi aika kauaksi aava meri. Minä sanoin, että et kai sinä suinkaan meitä mereen aja. Niin hän sanoi, että ei suinkaan ja pyöräytti rantatietä toisin päin menemään. Näin katselin Helsinkiä. Mitään en päässyt tietoon enkä ymmärtämään missä mikin paikka on, enkä myöskään siitä vielä ole selvillä, millä seudulla tuo Pursimiehenkatu lienee Helsingissä, sillä tämä oli ensimmäinen ja viimeinen kerta, kun Helsingissä kävin.

Sitten hän kerran yhtenä iltana sanoi, että nyt hän lähtee näyttämään, minkälaista on Helsingissä hotellielämä, katsomme senkin siellä. Niin kävelimme sitten jalkasin katuja pitkin. Menimme erään hotellin eteen. Emme vielä kerinneet mennä sisällekään, kun tuli kaksi miestä ovesta. He olivat sonkajärveläisiä tuttuja miehiä ja he olivat ehkä töissä Helsingissä tai sitten vasta tulleita. He kysyivät, että tekö menette hotelliin. Erkki sanoi, että niin olisi tarkoitus, että pitää Lassille näyttää, että minkälaista on hotellielämä täällä Helsingissä. Niin he sanoivat, etteivät männeet sisälle, koska 200 mk olisi maksanut jo pöytä ennen kuin sinne pääsisi istumaan ja siihen mitään tilaamaan. Silloin mekin Erkin kanssa sanoimme, että kyllä se on parempi, että pysymme poikessa. Jos me sen pöydän saamme sieltä ja tyhjän pöydän edessä istumme jonkun aikaa, niin sillä ei ole paljon merkitystä. Niin käännyimme mekin takaisin ja menimme sinne Hellin luo. Hän oli laittanut kahvitkin valmiiksi meille, joten ei tarvinnut sitä hotellin kahvia nauttia.

Erkki Rönkön vaimon veljellä oli Lahdessa musiikkikauppa. Hän tuli käymään eräänä iltana siellä siskonsa ja Erkin luona kylässä. Kun meillä alkoi kurssi olla aika loppuillaan niin ajattelin, että mitähän jos minä tilaisin sieltä kitaran viemisiksi vanhimmalle pojalleni. Hän nimittäin oli jollakin tavalla musikaalisempi kuin toiset ja harrasti laulua. Pyysin, että hän lähettäisi kitaran tulemaan ja maksoin sen. Sitten kurssi loppui. Alkoi olla lähön aika. Siellä hyvästelimme toisiamme ja en tiedä opimmeko siellä paljon, ainakin jotakin nuo helsinkiläiset Maalaisliiton johtajat paljon meille selosti ja antoi oppia. Varsinkin Korsimo oli hyvin ahkera puhumaan ja opettamaan meitä, koska hän oli puolueen sihteeri siihen aikaan. Meillä oli vapaat piletit siihen aikaan. Puolue maksoi meille matkat. Olihan meitä useitakin samassa junassa matkalla tänne

1

Kuopioon päin ja niin itse kukin putosi omalle asemalleen. Minä saavuin lissalmeen ja onnibussilla sitten Sonkajärvelle. Oli mukavaa taas viikon päästä saapua kotiin.

Lisämaan osto Pyöreenjoelta

Heinäkuulla 1951 kuulin, että Isossa Inganmäessä oli Joel Sirviö, isäntä, ilmoittanut joillekin, että hän möisi sellaisen luonnonniityn tuolta Pyöreenjoelta, jossa on niittyä ja alaa noin 2 hehtaaria. Tuo kiinnosti minua ja läksin katsomaan niittyä. Se oli Mansikkavirran sillankorvan yläpuolella, kahen puolen Pyöreenjoen niityn. Toisella puolen oli pikkuista vaille hehtaari ja toisella puolen yli hehtaarin, joten yhteensä kaksi hehtaaria. Jonakin päivänä läksin ajamaan Inganmäkeen. Isäntäkin oli minulle tuttu, samoiten hänen koko perheensä. Kysyin tuota niittyä, että tahotteko sen myydä ja mikä on hinta. Niin hän sanoi, että kyllä hän myypi sen, vaikka toiselta puolen on vähän vaikea myydä, koska se on niin hyvä niitty, että sieltä on meidän karjan herutusrehut oikeastaan saatu, siihen aikaan näin ruukattiin puhua. Se maksaisi 100.000 mk ja näin tuo asia alkoi hiljakseen kehittyä. Minä anoin asutuslautakunnan kautta siihen 50.000 ja näin se minulle myönnettiin. Toiset 50.000 oli puhe maksaa myöhemmin. Tämäkin onnistui aika mukavasti. Teimme siitä jo sinä kesänä heinän. Totta oli tuon isännän kehuminen, että se on herutusheinää. Se oli lehtiheinää ja siinä oli aika paljon ns. hajuheinää. Sitä kun haettiin talvella sitten tuonne navettalatoon, niin koko piha haisi hyvälle.

Vuosi 1954, traktorin ja sahan osto

Ulosottomiehenä Sonkajärven kunnassa oli Honkimosta Tuovinen. Hänen pojallaan Reino Tuovisella oli sisareni tyttö emäntänä. Talo oli minulle sukulaispaikka. Reino oli vuonna 1954 ostanut itselleen uuden traktorin ja sahalaitteet. Siihen kuului myös peräkärri ja sahalaitteen mukaan kuuluva kalusto. Oli myös traktorivetoinen yksisiipinen aura, kuten sinä aikana traktoreissa käytettiin. Reino tuli meille kertomaan, että hän on hakenut ulosottomiehen paikkaa isänsä tilalle ja hänet on siihen hyväksytty. Hän luopuisi nyt sahausomasta ja traktorista ja on lähtenyt kauppaamaan niitä. Hän sanoi, että teillähän on nuoria miehiä, jotka varmasti käyvät yrittämään, osta sinä nuo laitteet. Sahausta oli siihen aikaan paljon. Rakennusinto oli kova, kaikki sahauslaitteet lautoja ja parruja. Sirkkelisahausta ei ennestään seudulla ollut ja ei muuta kuin tuumasta toimeen. Kysyin joukoiltani, mitä he ostosta sanoisivat. Sanoivat vaan, että se on sinun oma asiasi, tottapaahan jotenkin nuo asiat tulee hoidettua. Ostimme traktorin ja sahan kaikkine laitteineen. Velka lisääntyi. Rahalaitos oli myötämielinen kun esitin asiani. Pankinjohtaja Hyrkäs sanoi, että asia on kunnossa. Sen jälkeen myin hevosen pois, olihan nyt traktori ja peltoaura. Ainoastaan hankkimo puuttui, mutta sekin oli helposti saatavissa. Sahamieheksi hommasin miehen, joka oli jonkun aikaa ollut sirkkelisahan mukana. Vanhin poikani pystyi myös sahausomasta ja niin työ alkoi. Ei tarvinnut kaukaa sahauspaikkaa etsiä kun sinne jo pyysivät. Kävin välillä sahausta katsomassa ja hyvin se näytti luottavan. Niinhän ennen sanoivat, että työ tekijäänsä neuvoo!

Ilmoitin huutokaupan. Möin kaikkea sellaista tavaraa, mitä ei enää tarvittu. Möin kaikki hevosajoneuvot: työreki, tukkireet, korjareki, kumipyöräiset kärrit, veltat ja karhit ja kaikki mitkä olivat vaan hevospelisiä. Näin sieltäkin jonkun verran rahaa liikeni. Työtä ja aherrusta vaatii kaikki, mikään ei tule ilmaiseksi. Tällä tavalla elämä alkoi luistaa eteenpäin. Kalle-poikani pääsi Osuuskauppaan harjoittelijaksi siihen aivan lähelle tien toiselle puolelle. Kun työtä tekee, niin on jonkinlaisia tulojakin.

Pientalonpoikien toiminta alkaa Sonkajärvellä

Luin lehdestä, että Vennamo on eronnut Maalaisliitosta ja luvannut, että hän perustaa uuden puolueen. Näin alkoi taas poliittiset tuulet puhaltaa. Minullekin tuli Helsingistä henkilökohtaisia kutsuja Pieksämäen perustamaan puoluekokoukseen, jossa oli tarkoitus perustaa Pientalonpoikain puolue. Puntaroin asiaa ja ajattelin, että ehken tuo olisi mulle sopivampi sen puolesta, että minähän kuulun oikeastaan pienviljelijöihin ja sen puolesta Pientalonpoikiin. Se on minulle käypämpi kuin Maalaisliitto. Maalaisliittolaiset ovat isompia viljelijöitä ja paremmista asemista lähteneet kuin minä. En sen pahemmin arvostellut Maalaisliittoa, mutta kumminkin tuo ajatus kyti mielessäni. Puhuin siitä kotonani. Pojat olivat pieniä, he eivät vielä politiikkaa ymmärtäneet, mutta vaimoni kanssa keskustelin asiasta ja pääsimme yksimielisyyteen. Jos uusi puolue oli mielestämme käypämpi, niin siihenhän oli valta siirtyä. Itse kukin ajatteli ja on ajatellut omilla aivoillaan, joten päätös oli jollakin tavalla tehtävä.

Niinpä tuli lähemmäksi se päivä, kun puoluekokous Pieksämäellä pidettäisiin. Meitä oli kolme sonkajärveläistä, jotka läksimme Pieksämäelle. Yks oli Erkki Kortelainen Paisuasta, Nikit Röpelinen oli tästä kylän pinnasta, hän oli karjalaisia isäntiä ja minä olin myös kirkonkylästä. Kortelainen oli männyt jo päivää ennen sinne Pieksämäelle tutustuakseen muihin puolueen perustajiin. Me menimme sitten Nikit Röpelisen kanssa seuraavana päivänä kokouspaikalle. Siellä olikin iso sali miehiä täynnä. Siellä oli myös semmonen kookas mies meitä vastassa. Hän oli kuulemma Haapajärveltä. Hän oli järjestysmiehenä valkonen nauha käsivarressa ja liikkui aika vilkkaana siellä yleisön keskuudessa. Siellä istuessamme joukon seassa huomasin kuitenkin yhden tutun miehen. Hän oli etupuolella ja liikehti siellä aika tavalla, niin kuin olisi ollut joku asiaan kuuluva henkilö. Hän oli Kiuruvedeltä Rieti Partanen, joka oli minulle tuttu niiltä ajoilta, kun olimme Maalaisliiton piirikokouksissa aina yhtä aikaa. Hän oli usein pyrkimässä eduskuntaan, mutta ei oikein onnistanut häntä. Hän oli kuitenkin sikäli tuttu, että ymmärsin hänen suunnitelmansa ja olin kaikin puolin tuttava hänelle, koska joskus jouduin aina keskustelemaan poliittisista asioista Maalaisliitossa ollessanikin.

Kokous alkoi. Vennamolla oli pääpuheenvuoro. Hän puhui kaikista sen ajan asioista ja siitä, miten hän on ollut muodostamassa karjalaisten siirtolaisten tiloja ja samoten rintamamiesten tiloja ja rintamamiesten asemaa näin ollen kohentanut. Tämä oli mieluinen puhe, johon täytyi yhtyä. Tuli ajatelleeksi kaikkea sitä, mitä aikaisemmin tapahtui Maalaisliiton keskuudessa valtuustossa. Kaikki ehdotukset, mitä he tekivät ja päättivät, eivät oikein meikäläisen mieleen syventyneet vaan olisi ollut jollakin tavalla tuossa asiassa korjattavaa. Mutta niinhän ennen sanoivat, se on vähän ruma sana sanoa, että "eihän koira koiran hännälle astu" ja toinen että

“eihän laihan koira kuulu taivaaseen”. Näin oli aina vaijettava sellaisissa kohti ja tyydyttävä läsnäolleisiin päätöksiin.

Kuuntelimme puheet ja esitykset. Tuli kysymyksiä yleisölle. Emme vielä osanneet vastata niin tai näin, sillä olihan asiaa syvemmälti harkittava ja mietittävä. Näin yleinen mielipide tunnusti olevan, että pientalonpoikain puolue perustetaan ja lähemme sitä tietä sitten jatkamaan eteenpäin. Mutta me siellä Nikitin kanssa emme osanneet vielä päätöstä sanoa. Olimme tavallaan kuin kuunteluoppilaina siellä. Niin loppui kokous. Ihmiset ja kansa poistui ja läksimme junassa takaisin Iisalmea kohden. Junassa oli paljon kokouksessa olleita miehiä, joiden kanssa keskusteltiin. Näin saavuimme Iisalmeen ja sieltä läksimme onnibussissa jatkamaan Sonkajärveä kohti ja näin oli tuokin reissu tehty.

Oli jo syksy puolta se aika. Kun maalaisliittolaisten kunnalle järjestämä kokous pidettiin Hynylän pirtissä, minäkin menin sinne kuuntelemaan mitä siellä kuuluu. Sinne oli Helsingistä tullut Pekka Silvola, joka kierti täällä Ylä-Savossa kaikissa kunnissa sanomassa viimeiset terveiset Helsingistä ja Maalaisliiton toiminnasta. Hän oli tuttu siltä ajalta, kun olin Helsingissä kursseilla. Hän oli meidän kurssien johtajana. Menin hänen puheilleen. Keskustelin hänen kanssaan viimeaikaisista tapahtumista ja siitä minkälainen tulee tulevaisuus olemaan. Tunsin hänen puheestaan, että meidän ajatukset ja suunnitelmat eivät käyneet yksiin. Niissä oli paljon eroavaisuutta ja olimme monessa asiassa eri mieltä. Kuulostelin siellä muidenkin isäntien ja maalaisliittolaisten mielipiteitä ja tulin siihen tulokseen, että nyt olisi paras meikäläisen poistua. Jos vielä jonkunaikaa olen, en malta pitää suutani kiinni. Siinä tilaisuudessa varmistui minulle, että on kylmästi erottava tuosta entisestä puolueesta ja yritettävä uutta Pientalonpoikain puoluetta.

Vuosi alkoi olla lopussa. Yksi vuosi olisi ollut valtuutetuilla entisen vaalin mukaan valtuustossa oloaika. Oli joulukuun loppupäivät käsissä. Meillä oli valtuuston kokous kunnantoimistolla. Olimme siellä sulassa sovussa. Ei minulle kukaan puhunut mitään, ei hyvää eikä pahaa, mutta jonninlaista sellaista outoa hiljaisuutta ja tunnelmaa oli kaikkien meidän mielissä. Käsittelimme vuoden viimeisen esityslistan läpi. Puheenjohtajana oli silloinen kansanedustaja Tahvo Rönkkö. Hän sanoi, että nyt on esityslistan kaikki asiat käsitelty, onko kellään mitään asiaa, josta voitaisiin vielä ylimääräisesti keskustella. Kukaan ei puhunut mitään. Pyysin puheenvuoron ja sanoin ihan tavallisella luontaisella äänellä, että minä olen tähän tullessa kuulunut maalaisliittolaisena valtuutettuna valtuuston kokouksiin, mutta ensi vuoden alusta tahdon siirtyä Pientalonpoikain puolueeseen, joten pyytäisin tämän merkitsemään pöytäkirjaan. Kaikki oli tuossa salissa hiirenhiljaa. Kukaan ei puhunut mitään. Viimein puheenjohtaja nosti nuijan ja

vähän ykskantaan sanoi: "Merkitään pöytäkirjaan." En tiedä, tuliko se sinne merkittyä vai jäikö se kansien ulkopuolelle, en sitä ole seurannut koskaan, mutta sen jälkeen kuuluin tuohon Pientalonpoikain puolueeseen.

Toimimme kylällä ja uuden oman puolueemme puolustajina hiljaisina miehinä. Emme sitä ylistäneet kellekään eikä meillä ollut minkäänlaista tietoa tulevaisuudesta, mitä tulee tapahtumaan, mutta kuitenkin hiljaisesti nuihin uudistilallisten ja karjalaisten keskuudessa näistä asioista keskusteltiin. Saimme heiltä paljon kannatusta ja sanoivat, että nyt on meille käypänen puolue perustettu, jotenka tuota täytyy rueta harkitsemaan.

Oli viimeinen vaalivuosi alkanut. Olimme tammikuun ensimmäisessä kokouksessa kunnantoimistolla. Siellä oli taas entinen puheenjohtaja Tahvo Rönkkö jatkamassa sitä vaalikauttaan. Siellä oli aika hiljaista ja minä odotin niin kauan, että kaikki olivat menneet sisälle istumaan paikoilleen. Minun paikkanihan oli siellä kahden isännän välissä. Toisella puolella istui Jussi Rönkkö Vänninmäestä ja toisella puolella Heiskanen. Mänin siihen Heiskasen kupeelle ja sanoin hänelle, että ootko hyvä ja siirryt tuonne, minä mieluummin istun tässä laitapaikalla. Niin hän sanoi minulle, että etkö sinä mänekään vasemmalle. Minä sanoin hänelle, että enhän minä ole sinne aikonutkaan mennä. Pikemminkin istuisin tuossa käytävällä, mutta siinä ei ole lupa, eikä oikein mukava istua. Niin hän siirtyi, luovutti paikkansa ja minä istahdin siihen. Aika tuossakin kokouksessa ja koko vuoden ajan olin tavallaan niin kuin kuunteluoppilaana. Ei minun puheenvuorojani kannatettu, eikä annettu minkäänlaista myötätuulta eikä myötätuntoa. Se oli syrjään heitettyä pölinää ja höpinää. Mutta kumminkin, jos oli jokin asia, että se kiinnosti minua, niin tahdoin mieleni hyväksi käyttää puheenvuoron kannattipa sitä kukaan tai ei.

Näin kului tuo vuosi. Helsingissä olivat toimineet nopeasti uuden puolueen perustamisessa. He olivat sen saaneet rekisteriin, jotenka olimme lailliset vaaleissa olemaan puolueena. Näin toimimme mekin täällä Sonkajärvellä oman tyylimme ja tapamme mukaan. Pidettiin kyläkokous, jossa selostettiin uutta asiaa. Saimme siellä hirveän paljon kannatusta. Saimme jäseniä valtavat määrät. Seuraava kunnallisvaali oli jollakin tavalla turvattu. Eihän tietenkään tiedetty kuka sinne pääsee. Se olisi kannattajien ja vaalissa käyvien oma asia. Joka kylässä meillä oli tuollainen pieni kokoustilaisuus. Sinne tuli aina tupa täyteen ihmisiä ja hyvin vilkkaasti kaikesta keskusteltiin.

Tuli uudet vaalit. Mänimme vaaleihin Pientalonpoikain puolueen nimissä, niin kuin se oli jo päätetty ja ajateltu. Tuli tulostenlaskenta-aika. Pientalonpoikain puolueesta pääsi kaksi valtuutettua valtuustoon. Tämä oli suuri saavutus meille ensikertalaisille, sillä ei ollut mennyt

työmme hukkaan. Yhden miehen ryhmästä oli muodostunut kuuden hengen ryhmä ja minäkin olin sattunut sotkeutumaan siihen joukkoon, mikä sinne oli hyväksytty ja äänestetty ja ihmisten arvostelu minun pääsemisestäni oli turha. Ei meille paljon paikkoja annettu lautakunnissa, eikä muissakaan, varsinkaan puheenjohtajan paikkaa missään lautakunnassa, ainoastaan varajäsenen paikkoja. Mutta eihän myö niitä pääpuheenjohtajan paikkoja anottukaan eikä pyydettykään, tyydyimme vaan siihen mitä meille annettiin. Ja tässäkin oli se vanha sanonta, että "tyvestähän on lähdettävä puuhun nousemaan". Niin mekin elimme tavallaan neuvottelujen varjossa. Neuvottelimme kaikkien ryhmien kesken, mikä suunta olisi meille käypänen ja usein tuon suunnan tavoitimme Maalaisliittolaisesta ryhmästä, joka suhtautui meihin aika mukavasti. Niinpä alkoi meillekin paikkoja siellä löytyä. Meillä oli jo varapuheenjohtajankin paikkoja joku, mutta ei monta.

En missään tapauksessa tahtoisi loukata tässä kertomuksessa ketään nuistakaan puoluetovereista, jotka kuuluivat eri ryhmiin. Olin heidän kanssaan hyvässä sovussa ja perusajatukseni oli, että sovittelutie olisi sittenkin paras tie asioita hoidettaessa.

Aina oli uudet vaalit ja aina oli meillä sama vahvuus, kaksi valtuutettua. Se oli vakiomäärä. Toisetkin näkivät, että kyllä meidät on mukaan otettava kunnalliseen toimintaan vahvuuden mukaan.

Asutuslautakunnan puheenjohtajaksi

Olin ollut rakennuslautakunnassa pari vuotta varapuheenjohtajana. Entinen, pitkäaikainen asutuslautakunnan puheenjohtaja Pekka Kainulainen Harvanmäestä erosi tehtävästä. Olimme tammikuun ensimmäisen kokouksen edellä keskustelemassa tuosta paikasta. Ryhmämme sanoi, että nyt olisi syytä ja aika saada tuo paikka ja he nimesivät jo minut tehtävään. Sanoin, että se on teidän asianne jos katsotte, että olen pystyvä hoitamaan tuollaista huomattavaa ja arvokasta puheenjohtajan tointa. He lähtivät maalaisliittolaisten kanssa neuvottelemaan asiasta. Itse en lähtenyt, olinhan tavallaan jäävi ja jäin oottelemaan ja mietiskelin, miten kiperää ja kaperaa politiikka pitää olla yhteisten asioiden hoitamisessa. Hetken siellä oltuaan pojat tulivat ja sanoivat, että ei ne sitä paikkaa luovuta. Se on sinetöity Maalaisliitolla kertakaikkiaan. Ryhmämme meni neuvottelemaan SKDL:n miesten kanssa, mutta palasivat sanomaan, että siellä oli niin vähän miehiä, etteivät osanneet ottaa kantaa lopullisesti. Asia jää huomisen aamun varaan, jolloinka valtuuston kokous alkaa. Kokouksen välillä pidettiin ryhmämme pyytämä 15 minuutin tauko. Kokous keskeytyi. SKDL:n miehet keskenään neuvoteltuaan tulivat minulle sanomaan, että hyö ovat kannattamassa minua, mutta sen jälkeen on aina heidän esityksiensä takana pysyttävä. Tämä taas oli outo asia minulle ja sanoin ilman muuta, että tuohon en minä eikä ryhmämme tyydy. Me tahdomme harkita kaikki valtuustoon tulevat asiat ja tehdä päätökset keskuudessamme. Emme ole mitään puoluetta alustapitäen tukemassa. Kaikesta muustakin ymmärsin, että asutuslautakunnan puheenjohtajan paikka oli eräille arvokas paikka. Valtuuston puheenjohtajakin kävi siinä tauolla sanomassa: "Tehkääpä miten hyvänne, mutta mitenkä minä ylöspäin tuon asian selitän, että teikäläisillä on tuollainen puheenjohtajan paikka?" Vastasin hänelle, että sinähän olet sen verran kokenut mies, vastaa sillä tavalla sinne ylemmä kuin itse sen harkitset! Näin päättyi tuo keskustelu ja kokous jatkui.

Ja niinpä tuli asutuslautakunnan paikka esille esityslistassa. Niinhän siinä kävi, että minut tehtävään vihdoinkin valittiin. Olin aika lailla väsyneen tuntuinen, sillä kaikki ryhmien välinen kiista paikan tärkeydestä vei sisuani ja voimiani. Olinhan jo ajatellut kokouksen aikana, että lopetan tuon kähinän ja kieltäydyn koko tehtävästä, mutta toiselta puolen ajattelin, että katon loppuun mitenkä tässä asiassa käypi. Se oli sitten eri asia, kuinka tehtävää ruettiin jatkossa hoitamaan. Enhän tiennyt vielä ohjesääntöjä enkä lakia, mitkä sisältyivät asutuslautakunnan ohjelmaan.

Pakkohuutokauppoja seuraamassa asutuslautakunnan puheenjohtajana

Työ asutuslautakunnassa antoi paljon tehtävää. Minunhan piti pitää kirjanpito kaikesta. Pöytäkirjat piti kirjoittaa puhtaaksi ja hoitaa kirjeenvaihto lisälmen piiriin, Kuopioon ja Helsinkiin asti. Meillä ei ollut minkäänlaista apua lautakunnassa, joten kaikki tuo kuului yksistään puheenjohtajalle. En tiedä miksi siihen ei apua annettu. Pitäjällä oli kuljettava tarkastuksilla. Elettiin aikaa, että alkoi olla pakkohuutokauppojakin. Niitä ilmaantui etupäässä Sukevan ympärillä, jonne oli asutustiloja ja karjalaisväestön tiloja muodostettu aika paljon. Nimismiehen kanssa menimme aina pakkohuutokauppaan. Tilanteet olivat mielestäni ikäviä ja raskaita. Kun tila oli saatu valmiiksi ja karja ja muut kuntoon laitettu, alkoi lainojen pakkoperintä, joka aiheutti ikävyyksiä. Kuitenkin pakkohuutokaupoista pyrittiin selviämään. Siinä täytyi olla jollakin tavalla asukkaita ymmärtävät ihmiset mukana. Minä koetin aina puolustella asukasta, että hän saisi pysyä tilallaan. Oli nimittäin sellainen laki, että valtiolla oli 30 vuorokauden sisällä oikeus lunastaa tila pakkohuutokauppasummasta valtiolle ja antaa sitten tila asukkaan omille pojille tai sitten sellaiselle perheelle, joka on asunnon ja tuollaisen paikan tarpeessa. Emännillä oli tapana antaa huutokaupan lopussa meille nimismiehen kanssa kahvit, vaikka olikin niin ikävä tilaisuus. Emännät kumminkin ymmärtivät sen, että velat on maksettava ja toisten on ne perittävä. Lohduttelin heitä ja kyselin lapsista ja että lapsillehan tila loppujen lopuksi valtion puolesta myytiin. Näin pelastui monta tilaa, mutta oli niitäkin, jotka tahtoivat toisen hätää hyväkseen käyttää.

Muitakin ikäviä asioita ilmaantui asutusasioissa. Puutavaran myynti tilalta oli luvanperäistä. Puunmyyntianomuksia ja lupia tuli useampia. Aina tarvittiin rahaa velkojen maksuun ja elämiseen. Meille ei asutuslautakunnassa eikä maatalouslautakunnassa kuulunut lopullista puukaupan hyväksymistä, oli ainoastaan oikeus puoltaa anomuksia. Määrä, johon itsekullekin anojalle annettiin myyntilupa oli pieni, ainoastaan 15-20 kuutiom. Sillä ei paljon velkoja maksettu eikä muuhun tarpeeseen rahaa liennyt. Rahamiehet ja metsäneuvoja käyttivät hätätilanteita hyväkseen. He tarjoutuivat heti ostamaan ja metsäneuvoja kutsuttiin arvioimaan metsää. Kun tultiin metsästä pois, metsäneuvoja herkästi sanoi, että tämä metsä on niin hyvässä kasvukunnossa, ettei nyt voi leimata eikä myydä metsää. Suottahan sinun on rimpuilla raha-asioiden parissa. Minä ostan tilan ja sinä sillä pelastut helpommin. Näin tapahtui monta kertaa. Seurasin kaikkea ja panin mieleeni. Ei kulunut monta viikkoa, kun metsässä oli jo puunhakkuu käynnissä. Ehkä metsäneuvojan puusto kasvoi nopeammin, jotenka hän pystyi sitä heti myymään. Asiaan olisi ollut saatava heti korjaus, mutta sitä ei kai kukaan ollut esittänyt. Meikäläisten oli vaikea mennä ylemmä valittamaan, koska meidän nimi ei siellä kovin paljon tainnut painaa.

Rakentaminen painottuu kirkon puoleiseen päähän

Kylää rakennettiin. Uusia asumuksia ilmaantui. Osuuspankki rupesi rakentamaan isompaa taloa, jossa sopisi paremmin toimimaan. Rakennukseen tulisi myös muita liikehuoneistoja eikä ainoastaan Osuuspankin tilat. Puheet olivat vasta alkuvaiheessa, mutta kuitenkin toteutuskelpoisia. Kirkon suuntaan mentäessä, maantien vasen puoli on Hynylän tilan maista ostettua aluetta ja oikea puoli Punapellon tilasta. Maaperä oli rakennusmaaksi sopivaa, olivathan ne semmoista karua mäkimaata ja metsikköä kokonaan. Rutakon jyvämakasiini, lainajvästö, oli tarpeettomana lakkautettu. Siemenvilja saatiin kaupasta ostamalla, ei niin kuin ennen vanhaan. Lainajvästö tyhjennettiin ja se laitettiin asuintaloksi. Ensimmäiseksi siihen sijoitettiin posti. Yläkertaan laitettiin postinhoitajalle asunto. Nykyisin rakennuksessa on Kauko Rönkön Kuva ja Askartelu -liike. Meijerin puoleiseen päähän kirkonkylää ei uusia liikehuoneistoja ilmaantunut. Toiveissa oli ja tiedossakin, että kunta ostaa lähiaikoina alueita kirkonpuoleisesta päästä ja rakennusten määrä lisääntyy. Rutakon uuden kansakoulun rakentamisesta nousi melkoinen riita, sillä toiset tahtoivat sen meijerinpuoleiseen päähän, missä vanha koulukin oli. Minä ehkä ensimmäisenä tahdoin sen sinne, koska asuin siellä. Toiset suosittelivat omia paikkojaan ja asia siirtyi tuonnetuksi ennen kuin lopullinen päätös siitä tehtiin. Koulun sijoituspaikoiksi tuli lopulta neljä mahdollisuutta. Sonkajärvelle kutsuttiin Helsingistä prof. S i r e n tutustumaan paikan päällä uuden koulurakennuksen sijaintimahdollisuuksiin. Rakennuslautakunta yhdessä asiantuntijan kanssa tutustui paikkoihin.

1. Ensimmäisenä oli Lähdenniemen ja kauppias Jooseppi Tuovisen talon välinen pelto. Sitä prof. Siren piti liian ahtaana.
2. Huttulan riihen takana oleva kangas oli seuraavana.
3. Ala-Rönkkölän paikka (nyk. Kesoil) oli kolmas, mutta prof. Siren selitti, että ilmansuuntiin nähden paikka ei ollut koululle sopiva.
4. Parhaimmaksi koulun paikaksi osoittautui Punapellon maalla sijaitseva kangas, johon koulu sitten rakennettiin aikanaan.

Koulusta tuli iso rakennus. Kaikki tarvittavat huoneet oli uudenaikaisesti laadittu. Oli rakennettava myös opettajille asuinhuoneistoja siihen lähetyville. Sonkajärvelle saatiin toinenkin rahalaitos. Lähellä nykyistä puutalotehdasta oli vanhastaan puro, josta tuli nimi P u r o l a. Siinä oli entinen kauppaliike tyhjillään. Siihen Säästöpankki perusti oman konttorinsa. Näin oli rahalaitoksia kaksi meidän kylällä ja ihmiset saivat käyttää kumpaa hyvänsä. Sittemmin Säästöpankki innostui rakentamaan kylälle ihan maantien varteen uutta suurta rakennusta.

Siihen tuli pankkitilojen lisäksi liikehuoneistoja ja myös asuinhuoneistoja. Osuuskauppa alkoi rakentamaan myymälää likelle entistä Osuuskassaa. Osuuskaupan pääkauppahan oli meijerinpuoleisessa päässä kylää, uudesta tuli kuin sivumyymälä kirkon läheisyyteen. Maanlunastuslautakunta oli aikoinaan tehnyt yhteislaidunalueita sellaisille perheille, joilla oli lehmä tai kaksi hoidettavana. Näin oli muodostunut yhteislaidunalue Sonkalahden rannalle. Se oli kooltaan 5-6 ha. Valtio oli lunastanut sen seurakunnan maista. Vähitellen yhteislaidunten käyttö tuli tarpeettomaksi, lehmät hävitettiin pois ja maitoa voitiin ostaa kaupasta. Maanlunastuslautakunnan tilalle oli perustettu maankäyttölautakunta. Minä kuuluin jälkimmäiseen maansaajien edustajana ja Kaijanmäen Väinö Sirviö oli maanluovuttajien edustajana. Sonkalahden yhteislaidunalueita käsiteltäessä esitimme Sirviön kanssa, että se olisi parasta valtion myydä kunnalle, koska sijaintinsa puolesta olisi hyvää tonttimaata tarvitseville. Niin valtio myi sen Sonkajärven kunnalle. Sukevalla oli yhteislaidunalue 5-tien varrella Kesoilia vastapäätä tien toisella puolella. Kunta osti tuon 3 ha:n alueen valtiolta. Sonkajärven kirkonkylällä oli Saarisen yhteislaidunalue kooltaan 9 ha. Sen valtio myi rajanaapureille Rönkkölän tilalle.

Meklarina Aittokoskella

Aittokosken vanhainkodilta kunta päätti luopua karjan pidosta kokonaan, vaikka siellä oli hyvätuottoinen karja. Lehmät myytiin pois. Joutotavarat ilmoitettiin myös myyntiin huutokaupan kautta. Minua pyydettiin taas sinne vasaramieheksi myymään tavaroita. Nythän vasaramiestä kutsutaan meklariksi nykyajan kielellä. Lähtiessäni huutokaupan pitoon sanoi vaimoni Martta: "Koeta nyt pitää varasi, ettet tuo kaikenlaista roinaa tänne meille!" Yritin pitää malttia itselläni kun aloitin huutokaupan. Ilmoitimme alussa, että pienemmistä huudoista on maksu heti suoritettava, mutta isommista huudoista antaa kunta jonkun verran maksuaikaa. Näin alkoi huutokauppa. Karjarakennuksen puolelta myytiin kaikkea sellaista, mikä ei kunnalle ollut enää käyttökelpoista. Myös laitoksen sisältä oli tuotu vanhoja vaatteita, sänkypeittoja ym. Ne oli pesty ja puhdistettu hyvin ja pakattuna pahvilaatikoihin. Laatikko kerrallaan tarjottiin ostettavaksi. Niillä oli aika hyvä menekki. Viimein toivat navetan päähän pikkuaitaukseen kaksi nuorta lehmävasikkaa. Tarjosin molempia yhtä aikaa, mutta oli huono menekki. Huutajat eivät tahtoneet lehmävasikoita ostaa, sonnivasikat olisivat menneet paremmin kaupaksi. Koetin saada niille kiristymään hintaa, mutta joku vain aina vähän lisäsi. Omalta osaltani lisäsin minäkin ja yritin kiihdyttää ostajia, mutta ei se auttanut. Viimein vasikat jäivät minulle. Ajattelin mielessäni: -Eihän nämä mitään roinaa ole kotiin vietäväksi. Kaksi virkeää vasikkaa! Sitten siirryttiin mäelle myymään. Siellä oli puimala, jossa oli kaikenlaista maanviljelyskalustoa. Ne irtotavarat menivät kaikki kaupaksi. Viimeisenä oli myytävänä puimakone, joka oli ollut siinä paikallaan ihan alusta asti ja jonka piti olla aika hyvässä kunnossa. Siinä oli kaikki remmit mukaan luettuina aina voimaremmistä lähtien. Vaisua oli huuto. Kukaan ei halunnut murtajaa, jos ei kotona ollut minkäänlaista voimakonetta. Syrjemmästä joku aina vähän lisäsi hintaa vaisusti. Minä taas kiristin omasta puolestani jos saisin lisähintaa lypsettyä. Lopulta kaikki vaikenivat ja puimakone jäi minulle. Mikäpä siinä! Jokaisen on huutoonsa vastattava. Ilmoitin, että huutokauppa on loppunut ja pyysin suorittamaan kirjanpitäjälle maksut pienistä ostoista, mutta jolla on isompia huutoja, niin hänelle kunta voi antaa maksuaikaa. Huutokauppapaikalla oli mies, jolla oli traktori ja peräkärry. Hän oli Niemelän Eerikka Rönkkö, jota kylän kesken kutsuttiin Hosu-Eerikaksi. Hän oli kauppias ja eläintenostaja ja osti mitä aina kerkesi. Annoin vasikat hänen kuljetuskoppiin ja pyysin: "Vie nämä meille! Ajat vaan sinne pihaan ja nostat navettaan. Siellä on valmis karsina niille. Maksan sinulle vientipalkan." Hän otti asian hoitaakseen. Me toiset palasimme kunnantoimistolle, jossa ilmoitimme, että tavarat on myyty ja kirjanpitäjä antoi luettelon myydystä tavarasta ja luovutti rahat kunnan käyttöön. Kun menin kotiin, sanoi vaimoni, että mukavia ja nättejä vasikoitahan ne oli mitkä sieltä olit laittanut.

Sonkajärven kunta perustaa kutomon

Päätettiin rakentaa kutomorakennus Punapellon paikalle. Sillä paikalla on nyt puutalotehdas. Kutomon rakennusvaiheissa oli monenlaista kummellusta. Kunnassa ajateltiin, että kunta on herra omille maille, kuten metsilleen. Sieltä saadaan tarvittava puutavara silloin, kun tarvitaan. Siihen aikaan oli Jussi Rönkkö kunnanhallituksen puheenjohtajana ja minä olin hänen käsikassaranaan tieasioissa ja muissa touhuissa. Päätettiin, että otetaan kutomoa varten rakennuspuut Oinasjärven koulun palstalta. Siellä oli hyvä metsä ja saisimme puutavaraa riittämiin eikä paikka ollut liian kaukana. Minut määrättiin työnjohtajaksi. Otin moottorisahamiehen, joka kaatoi puita ja toiset karsivat ne. Puita alettiin ajaa Oinasjärven maantien varteen, jossa oli sahaus tarkoitus toimittaa. Kaadettuja puita oli jo suuri läjä. Meidän sirkkelisahaa pyydettiin hoitamaan sahaus. Valmis lautatavara ja parrut pistetään peräkärriyn ja tuodaan valmiiksi rakennuspaikalle, jossa työt oli jo alulla. Olimme eräänä päivänä sahaamassa, kun siihen ajoi meidän kohdalle henkilöauto ja pysähtyi. Mieleeni sävähti outo ajatus: "Nyt taitaa tulla sahapaikalle sellainen mies, jolla on jotakin sanottavana tähän!" Tulija oli metsäneuvoja Hautamäki Sukevalta ja hän oli näiden metsäneuvojien päämetsäneuvoja. Hän sanoi minulle: "Täällä vaan puita sahataan!" "Niin on tarkoitus kutomon tarpeeksi. Tarkoitus on meillä sellainen tuon kunnanhallituksen puheenjohtajan kanssa, että kun tässä puusto on otettu osittain jo siemenpuuasteelle ja me tarvitsemme tuollaista järeämpää metsää alueelta, missä ei vielä taimia ole. Istutetaan sitten paikalle lisätaimet." Tämä oli suunnitelmamme, mutta se ei käynyt Hautamäen suunnitelmiin. Ei hän siinä mitään puhunut, mutta ajattelin, että jotakin hän hautoo mielessään. Eräänä päivänä tuli sitten tieto Jussi Rönkölle ja minulle saapua kunnantoinimistolle neuvottelutilaisuuteen. Kuopiosta oli tullut metsänhoitaja ja muita metsäalan asiantuntijoita ja heidän panivat meidät seinää vasten. Olimme menneet luvatta kaatamaan ja sahaamaan puita kunnan maalle. Tuntui ikävältä se, että kuntakin on omalla maallaan holhouksen alainen. Metsäherrat ovat suurempia herroja, jotka pystyvät määräilemään kenen metsässä hyvänsä. Sanoimme, että eikö mitenkään voisi jatkaa työtä ottamalla muutamia kymmeniä puita vielä, koska tarvitaan määrämittäisiä parruja kutomorakennukseen; ne eivät tule pienestä puusta. Metsänhoitaja suostui ja sanoi: "Menkään metsäneuvoja paikalle ja leimatsoon jos näkee olevan sellaisia otettavia puita." Metsäneuvoja ei ollut vielä kauan ollut Sonkajärvellä työssään. Hän oli meille outo ja tuntematon. Hän lähti kuitenkin metsään Jussi Rönkön ja minun kanssani. Hän käveli siellä etukynteen, tuli meidän luo ja sanoi: "Tästä ei voi ottaa yhtään sellaista puuta." Jussi Rönkkö istui siinä kivellä ja sanoi puolestaan: "Annapas se leimakirves minulle, niin yritän eikö tuosta löytyisi!" Neuvoja sanoi, ettei hän luovuta leimakirvestä kenellekään. Kunnan metsästä oli lähdeittävä pois ja siinä oli maantien toisella puolella samalla siemenpuuasteella kaattu erään mustanmäkeläisen omistamalta maalta

metsää. Omistaja asui Nerkoon puolella. Metsäneuvoja osoitti: “Tuosta saatte haluamanne puut!” Kunnan oli ostettava tuolta isännältä puut, vaikka omassa metsässä olisi ollut kuinka puuta. Otettiin niitä ostopuita, vedettiin vaan tien toiselle puolelle ja sahaus jatkui. Viimein oli puuta tarpeeksi asti sahattu ja työ lopetettiin.

Tulipalo, joka vauhditti paloaseman kaluston hankintaa ja kuntoa hitaasta alusta eteenpäin

Kunta joutui rakentamaan paloaseman. Kunnollista palokuntaa ei Sonkajärvellä vielä ollut. Oli vain vähäistä kalustoa ja vanha kuorma-auto. Se oli paikalla valmiina kuljettamaan vapaaehtoisia palomiehiä palopaikalle tarvittaessa. Ei ollut myöskään varsinaista palopääällikköä, oli vain nimellisesti määrätty tuohon tehtävään Unto Kumpulainen. Olin monta kertaa tulipaloissa mukana ja aina oli auto laitettava kuntoon lähtiessä. Kumit olivat tyhjä, vesi oli pantava moottoriin ja samoiten oli öljyä lisättävä. Usein palokunta myöhästyi, mutta kuitenkin huomisen päivän sanomalehdessä oli isosti ilmoitus, että nyt on se ja se paikka palanut. Palokunta saapui paikalle, vaan talo oli jo niin loppuun palanut, ettei sammutusyrityksistä ollut apua. Monta kertaa olin valtuustossa palokaluston ottanut puheeksi. Aina olin valmis moittimaan, ettei meillä ollut kunnollista palokuntaa ja kuitenkin palopaikalle on riennettävä. Puheeni oli kuin tuulen huminaa, ei sille annettu mitään kannatusta. Henkilö, joka asui paloasemalla, oli velvoitettu vuokrasta hoitamaan kalustoa kuntoon, että se olisi aina käyttövalmis. Näin ei tapahtunut ja minulla oli syvä huoli asiasta. Kerran tapahtui, että aloittaessamme valtuuston kokousta, lähti Topi Huttunen, valtuutettu Takkomäestä, pistäytymään asioillaan ulkona. Kohta hän tuli valtuustosalin ovelle ja sanoi rauhallisesti: "Taitaa olla pojat parempi, että korjaatte ne paperit salkkuihin, sillä tämä talo on tulella!" Sieppasimme paperit salkkuihin ja riensimme ulos. Siihen aikaan valtuutettuja oli 31. Yksi valtuutettu, joka asui paloasemalla ja jolle kaluston hoito kuului, oli rientänyt paloasemalle saamaan autoa liikkeelle. Samoiten sinne oli tullut väliaikainen palopääällikkö. Jotain kunta oli tehnyt, se oli ostanut palomiehille mustat haalarit. Sekin oli jo eteenpäin - mutta paloautoa ei alkanut sieltä tulla. Valtuuston miehet liikehtivät hermostuneesti, että missä paloauto viipyy kun savua tulee alakerrasta oven täydeltä ja ikkunasta myös. "Elekeehän pojat hättäellä! Kyllä se sieltä tulloo. Siellä on ensin valmistelutöitä ennen kuin liikkeelle pääsevät." Kohta auto tuli paloasemalta kunnantalolle päin. Kymmenen mustiin pukeutunutta palomiestä sieltä työnsi kuorma-autoa. Sanoin valtuutetuille: "Katothan vaan kun hevosvoimat ovat muuttuneet miesvoimaksi!" Työntämällä työnsivät paloauton tuohon pihaan ja siinä palokaluston hoitaja rassasi miesten kanssa palomoottoria lavalla eivätkä saaneet sitäkään pyörimään. Talonmies Patronen juoksi paikalle. Hän tuli kauppareissultaan. Suoraa päätä Patronen painui kellariin, missä lämmityskamiina oli ja josta savu tuli. Kohta hän tuli takaisin syli täynnä savuavia sanomalehtiä, jotka viskasi siihen kentälle ja riensi kellariin hakemaan vielä loppuja. Näin oli päästy ja pelastuttu pelkällä säikähdyksellä. Talonmies sanoi vieneensä aamullaa vanhoja sanomalehtiä ja papereita kamiinan eteen. Siihen oli lentänyt kipinä ja aiheutti syttymisen ja savun. Näin tulipalon alku oli sammutettu ja ihmiset pääsivät vähän rauhoittumaan. Valtuuston kokous jäi

kesken eikä me sitä jatkettu ennen kuin seuraavana päivänä. Se hyöty mainitusta tapauksesta oli, että jos minä milloin jostakin asiasta sanoin, niin sain siihen myöntävän vastauksen ja selvän kannatuksen. Näin paloasiat muuttuivat toisenlaiseksi. Laitettiin mies palokurssille ja hänestä leivottiin kunnan palopäällikkö. Asiat ja tarpeet tulivat kuntoon. Heti oli tilattava paloauto, johon saatiin valtion avustusta. Asiat korjaantuivat.

Rakentaminen kunnassa jatkuu - Sonkajärven yhteislyseo 1969

Rakennettiin lääkärien vastaanottotilat Lepokankaan rinteelle. Sinne vastaanottohuone ja ajanmukaiset kalusteet. Toiselle puolelle rakennettiin asunnot kahdelle lääkärille. Sitten tuli ajankohtaiseksi kunnanhallituksessa kunnallisen keskikoulun rakennuttaminen. Sen jälkeen käsiteltiin valtuustossa ja päätettiin anoa lupa kouluhallitukselta kunnallista keskikoulua varten. Halukkaat pääsivät siinä opintojaan jatkamaan kansakoulun jälkeen. Helsingistä odoteltiin lausuntoa, oltiin kokonaan odottavalla kannalla. Oli taas meneillään rakennuslautakunnan kokous. Urheilukentän katsomon alakerrassa oli korjaus- ja saneerausurakka jo saatu loppuun. Läksimme työtä tarkastamaan. Koko lautakunta lähti sinne, koska urheilukenttä oli niin likellä. Perillä havaitsimme, että kaikki on suunnitelmien ja piirustusten mukaan tehty, ja näin ollen huoneet oli valmiit asuttaviksi. Palasimme takaisin suoraan mäntymetsikön halki maantielle ja panimme pöytäkirjaan tuon urakkasopimuksen hyväksymisen. Siinä istuessamme tuli kunnanjohtaja ruskea kirjekuori kädessään luoksemme ja sanoi: "Nyt on minulla Helsingistä terveisiä kerrottavana! Sain juuri kirjeen kouluhallituksesta." Hän sanoi, että valtio rakentaa Sonkajärvelle yliopistoon johtavan oppikoulun jos vaan on kunnalla hyväksyttävä tonttialue, johon tuo koulu rakennetaan ja jos kunta vetää lähettämänsä anomuksensa kunnallisen keskikoulun saamisesta pois kouluhallituksesta. Tämä ei ollut mikään jonninjoutava uutinen. Se oli hyvä uutinen, sillä kunnan ei tarvitsisi kajota rakentamiseen, koska valtio hoitaa sen yksinään. Siinä alkoi itse kukin miettiä ja esitellä missää uuden koulun paikka olisi. Satuin siinä sanomaan, että mehän juuri tulimme urheilukentältä tuon koulutontin halki maantielle. Tontti on tuossa Säästöpankin takana. Se on käsitykseni mukaan hyvä mäntymetsä ja tuollainen hiekkamäki vähän etelään viettävä. Kun asia sitten valtuustossa tuli esiin, harkittiin siellä itse kunkin ehdotusta. Pidin omasta paikkaehdotuksestani kiinni loppuun asti ja sain myötätuntoa ja kannatusta asialle. Oli ilmoitettu, että kouluhallituksesta tulee kouluneuvos paikan päälle tarkastamaan rakennuksen paikkaa ja siitä asia menisi eteenpäin. Kouluneuvos tuli ja oli kokouksessamme sen aikaa, kun tontista keskustelimme. Sitten valitsivat jokaisesta ryhmästä jonkun miehen ja samoin valtuuston puheenjohtaja Rönkkö läksi mukaan ja kunnanjohtaja. Ensimmäiseksi menimme Säästöpankin takamaastoon. Kouluneuvos katseli ja pyörähteli ympäriinsä ja sanoi vihdoin: "Tämä on paikka numero yksi! Tässä on terveellinen metsämaasto, mäntymetsä ja etelään viettävä rinne. Tämän parempaa paikkaa ei voi koulua varten löytyä." Sitten hän huomasi urheilukentän ja jatkoi: "Kun urheilukenttä on noin välittömässä läheisyydessä, tähän riittää hehtaarin tontti. Muussa tapauksessa pitäisi olla puolitoista hehtaaria." Muita ehdotettuja tontteja emme käyneet katsomassakaan. Niinpä ei muuta kuin seurakunnalle anomus tontin kaupasta, sillä alue kuului seurakunnalle. Ei viipynytkään kauan

kun seurakunnalta tuli myönteinen päätös. Alue voidaan myydä tuohon tarkoitukseen, sitten oli tehtävä kaupat ja näin valtio pääsisi tekemään pohjatutkimuksia ja suunnitelmiaan. Neljältä, viideltä rakennusliikkeeltä pyydettiin tarjoukset. Kouluhallitukselta tuli kuitenkin kirje, ettei otettaisi vielä tarjouksia vastaan. Vielä tulee Sonkajärvelle tarkastaja kouluhallituksesta. Määräpäivänä tuli kouluneuvos Virtanen Sonkajärvelle viipyäkseen täällä kaksi päivää. Rautavaaralla ja Vieremällä ei ollut vielä vastaavaa koulua ja monia hankkeita oli vireillä. Ensimmäisen päivän iltana kouluneuvos Virtanen sanoi mielipiteenään, ettei ole aivan varma asian toteutumisesta. Hän meni yöpymään Iisalmeen ja palasi neuvottelemaan seuraavana päivänä. Lopputuloksena kauan harkittuaan kouluneuvos Virtanen sanoi: "Pääsette rakentamaan. Esteitä ei enää ole."

80-vuotisjuhla 2.1.1986

Olimme jo vuodessa 1985, joulukuun lopussa ja Martta oli sairaalassa ollut jo jonkin aikaa. Mänin sairaalaan Martan luokse taas käymään. Siellä oli meillä puheenaiheena minun 80-vuotispäiväni ja juhiani. Kysyin Martalta, että kannattaakohan meidän pitää niitä minun 80-vuotispäiviä tammikuun 2. päivä seuraavalla vuodella. Kysyin sitä asiaa Martaltakin ihan vakavissani. Niin hän vähän mietti siinä ja sitten sanoi, että kyllä ne pidetään, mutta muista, että elä ketään kutu. Sitten nähdään, ketkä ovat todellisia ystäviä ja tuttaviamme.

Niin asia oli loppuun käsitelty. Tarkoitus oli pitää syntymäpäivät seurakuntatalolla. Mänin kirkkoherran luo ja kysyin, sopsisiko tammikuun toisen päivän iltapäivällä pitää minun 80-vuotispäivät. Aloittaisimme noin neljän maissa ja seitsemän aikaan olisi hartaustilaisuus. Hän sanoi: "Kyllä se minun puolestani sopii aivan hyvin ja pitääkö se ilmoittaa?" Sanoin hänelle, että ei sitä salassa ole tarkoitus pitää, joten sen saa ilmoittaa. Menin sitten seurakunnan emännän luo. Mänin hänen luokseen ja kysyin, sopsisiko hänelle silloin tammikuun toinen päivä tuollainen pieni tilaisuus ja tarjoilu. Hän kysyi minulta, että kuinka monelle pitäisi tuo laittaa ja millä tavalla. Sanoin, että se on vaikea arvioida. Me olemme olleet syrjässä kaikista tehtävistä. Minä en osaa sanoa tuleeko tänne meille kymmenen vierasta vai tuleeko vain oma perhe, pojat perheineen. Hän sanoi siihen, että ainakin sadalle hengelle on varattava kahvia ja ruokaakin te ehkä tahdotte. Hän sanoi, että kyllä tarjottavaa riittää, jos tulee enemmänkin vieraita. Näin oli asia siihen asti keskusteltu. Kysyin sitten, että täytyykö minun pöydille ostaa kukkia. Hän sanoi, että ei mitään tarvitse laittaa eikä ostaa. Tulette silloin neljän aikaan vaimonne kanssa tänne.

Merkkipäivä lähestyi. Poikien avustamana toin vaimoni sairaalasta rullatuolilla seurakuntatalolle. Emme kerinneet siellä kauan istuakaan, kun alkoi virrata vieraita. Olimme olleet epätietoisia, tuleeko sinne ketään vai ei. Virtanaan tuli ihmisiä heti neljän jälkeen. Tuli järjestöjä lahjoineen ja puheineen. Olin jännittynyt ja yllättynyt ottaessani aina järjestöjä vastaan.

Ensimmäisenä tuli Pahkan puheenjohtaja ja sihteeri siihen eteeni. He toivat minulle lahjoja. Puhuivat kauniisti menneistä ajoista. Ja tietysti minun oli koetettava vastata puheisiin vointini mukaan. Enhän ole koskaan ollut mikään puhuja, enkä puhujan taitoa ole omistanut itselläni. Aina on pitänyt vastata aivan pelokkaalla mielellä, kunhan en vaan ketään missään vaiheessa loukkaisi. Niin vastasin heidän puheisiinsa ja sanoin, että me olemme Pahkan kanssa ikätovereita. Minä olen syntynyt 1906 ja Pahkan perustivat 1907. Sitten kun oli se järjestö lähtenyt, tuli taas seuraava. Tuli kaikkiaan viisi järjestöä, jotka puhuivat kaikki kauniisti. Maamiesseuran puheenjohtaja ja sihteeri tulivat myöskin ja toivat lahjoja.

Tuosta järjestöjen rivistä tuli eteeni Riihijärvi, kansanedustaja, lisalmen rovasti, jonkun Heino Julkusen kanssa, ja hän puhui minulle kaikesta tuosta poliittisesta ja puoluetoiminnasta. Hän toi Helsingistä Vennamolta henkilökohtaisia terveisiä sanoen, että hänellä ei ollut tilaisuutta tulla tänne vaikka olisi mielellään tullut, mutta hänelle tuli jollakin tavalla yllätyksenä ulkomaan matka esteeksi. Hän kiinnitti minun rintaani kultaisen ansiomerkin niistä ajoista, kun tuo meidän erillinen puolueemme oli toiminut. Niin vastasin hänelle, että olen ollut Pieksämäellä perustamassa tätä puoluetta, joka on ollut nähdäkseni puolue muiden puolueiden joukossa. Mutta minä olen saanut ystäviä yli puoluerajojen niin kuin näyttää, koska yleisöä on näinkin runsaasti saapunut onnittelemaan.

Näin juhla seurakuntatalolla jatkui. Tunsin olevani huonossa kunnossa siellä. Kaikki sanoivat minulle, että sinä olet sairas, kun olet noin kalpeakin. Kyllä täytyy sanoa, että se hetki ja puheet vaikuttivat minuun, että jollakin tavalla heikenti. Meille oli tullut vieraksi Kuopiosta, lialmesta ja Kajaanista asti kaukaisia sukulaisia. Varsinkin Kuopiosta oli Martan sukulaisia. Veljien lapsia oli saapunut myös tuohon tilaisuuteen. Siellä Martta istui heidän keskuudessaan hyvin mielellään ja kuunteli, mitä kaikkea täällä tapahtuu. Menin tuonne vähän syrjemmälle ja otin siellä pari kolme nitroa. Pojat kävivät minua välillä katsomassa ja niin selvisin vähän virkeämmäksi. Joimme kahvia ja söimme, mitä emäntä oli meille varannut. Uusia vieraita ei kun vaan lisäänty. Olin ihan ymmällä tuosta kaikesta.

Seitsemän aikaan alkoi hartaustilaisuus. Ensimmäisenä rientti puhumaan Sukevalta eräs vartija. Hän puhui siinä pitkän aikaa minulle kaikista yhteistoiminnasta ja yhteisistä asioista. Sitten puhui diakoni Reino Tolonen. Hän myöskin puhui kaikesta siitä, mitä olimme yhdessä toimineet yhteisvastuukeräyksissä, diakoniaompeluilloissa ja kaikista niistä.

Niin sitten jatkuivat hartausseurat. Seuraava puhuja oli tuo Riihijärvi, joka puhui tuossa hartaustilaisuudessa. Sitten oli meidän oman kirkkoherran vuoro. Muistan tuon alun ja aiheen mistä hän alkoi puhumaan. Hän sanoi, että hän on vasta vähän aikaa täällä Sonkajärvellä ollut, joten hän ei vielä tunne henkilökohtaisesti kaikkia seurakuntalaisia eikä kuntalaisia, mutta tuolla tiellä kävellessäni monta kertaa huomasi iäkkään miehen kävelevän vastaan. Kun olimme jo pitempään nähneet toisiamme, aloimme jo tervehtiä toisiamme. Tuo iäkäs mies aina käveli tuonne sairaalalle päin. Tästä hän aloitti puheensa. Sillä olinhan kulkenut sairaalalla kahdesti päivää vaimoni luona, kun hän oli siellä vuodeosastolla makaamassa.

Sitten tuli kuoro. Se oli yllätys minulle. Mieskuoro oli tullut melkeinpä tietämättäni laulamaan meidän juhlaan. En malttanut olla heti kiittämättä laulun jälkeen, sillä se oli minusta niin

vaikuttava ja hyvä teko heiltä. Olinhan ollut aikoinaan aktiivinen kuorolainen tuossa mieskuorossa niin kuin kirkkokuorossakin, jotenka he kait sen huomasiivat, että näin on nyt tehtävä. On käytävä Lauri Nissistä tervehtimässä tuossa tilaisuudessa. Viimeiseksi lauluksi pyysin laulua "Kiitos sulle Jumalani armostasi kaikesta".

Kun oli puheet pidetty ja loppulaulu laulettu, nousin ylös siitä Martan viereltä ja kiitin kaikesta: kauniista puheista, kaikesta hyvästä ohjelmasta ja kuoron laulusta. Sanoin kiitoksemme kaikille vieraillemme, jotka olivat tulleet meidän yhteistä juhlaamme seuraamaan ja onnittelemaan. Sanoin sitten, että tämä minun puheeni ei tarkoita sitä, että pitäisi teidän heti lähteä täältä pois, viihtykää vielä hetki seuranamme. Voipihan olla emännilläkin vielä jotakin tarjottavaa. Justiin silloin seurakunnan emäntä avasi verhon ja sanoi: "Olkaa hyvä!" Alkoi se jälkiruokien syönti. Se oli vaan riisipuuroa ja rusinasoppaa. Tämä oli sen takia järjestetty, koska olin jo vanha ihminen ja muistan aina ne tilaisuudet, missä tuota herkkua syötiin lapsena ja pienenä ollessani. Sitä ei ollut joka päivä syötävänä, ainoastaan hautajaisissa, häissä ja suurissa juhlissa oli riisipuuro ja rusinasoppa. Nythän se on jokapäiväistä syötävää, kun tämä aikakausi on muuttunut. Yleisö lähti kiertämään ja ottamaan pöydästä annoksensa.

Vähitellen vieraat lähtivät. Juhlamme päättyi. En minä tiennyt enkä tahtonut laskea yleisömäärää - mutta toiset sanoivat että siellä oli 130 henkeä, toiset sanoivat että kyllä niitä 150 oli. Näin suuri joukko oli minua onnittelemassa vaikka olin jo ollut siinä uskossa, että minulla ei tosiystäviä enää ole, mutta niitä vaan näkyi olevan.

Tähän lopetan tämän kertomukseni tällä kertaa ja ehken pitemmäksikin aikaa. Jos joku haluaa tietoja Sonkalinnan ja nuista Pahkan ja Maamiesseuran yhteisistä asioista kerrottavan, niin jos he sitä hartaasti pyytävät, niin olen valmis siitä aina kertomaan. Mutta niin kuin sanoin, että kun se ei ole mitään herkullista kerrottavaa, kun kaksi tuollaista köyhää porukkaa rupeaa tuota taloa rakentamaan. En sano sillä, että Maamiesseura olisi mikään köyhä, kyllä heillä varmasti varat siihen riittivät ja riittikin.

Tähän lopetan tämän kertomukseni. Jos joku tätä viitsii ja tahtoo lukea, niin pyydän anteeksi kaikki virheet, mitä tässä on tapahtunut. Kaikkia niitä, jotka olen nimellisesti maininnut, en ole tahtonut heitä millään tavalla loukata enkä pahalla muistella, sillä eihän minulla ollut kenekään kanssa henkilökohtaisesti riitaa eikä erimielisyyttä, ainoastaan asiat riitelivät, joissa minä olin sitä mieltä, että oltas rehellisiä ja toisiamme ymmärtäväisiä kaikissa yhteisissä asioissa.

En puhu mitään nyt nykyisestä Sonkajärven kunnan elämästä. Olen siihen liian tyhmä

arvioimaan, mitä on tapahtunut ja mitä pitäisi tapahtua. Toivon vaan meidän kunnalle hyvää onnea ja kunnan luottamusmiehille hyvää tahtoa hoitaa kunnan asioita rehellisesti ja maltillisesti, sillä liika kunnan velkaantuminen rasittaa kuntalaisia, varsinkin nuita nuoria nousevia luottamusmiehiä, jotka siellä tulevat toimimaan. Olen sanonut kyllä, että nyt on hyvä ja helpompi luottamusmiesten toimia, koska heillä on monenlaiset sihteeri, neuvojat ja avustajat tukena.

Toivon siis kaikille hyvää vointia ja niin lopetankin sanomalla: "Tähän loppui Lassin laulu. Näkemiin ja kuulemiin!"